

T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

CEZA MUHAKEMESİ KANUNUNDA
UZLAŞMA KURUMU

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Altuğ Kürşat ŞAHİN

Anabilim Dalı: Kamu Hukuku

Programı: Kamu Hukuku

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Durmuş TEZCAN

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

İÇİNDEKİLER.....	ii
KISALTMALAR.....	v
GİRİŞ.....	1
A. Tezin Konusu.....	3
B. Çalışmanın Yararı.....	4
C. Çalışmada İzlenen Metod.....	4
D. Çalışmanın Planı.....	6
BİRİNCİ BÖLÜM.....	7
UZLAŞMA VE TARİHSEL GELİŞİMİ, CEZA MUHAKEMESİ HUKUKU İLKELERİ VE ORTAYA ÇIKIŞI.....	7
I. KAVRAM.....	7
A. Kavram.....	7
B. Uzlaşmanın Hukuki Niteliği.....	9
C. Uzlaşmanın Tarihsel Gelişimi.....	11
D. Mukayeseli Hukukta Uzlaşma.....	17
1. Amerika Birleşik Devletleri Hukukunda.....	18
2. Kanada Hukukunda.....	20
3. Almanya Hukukunda.....	20
4. Avusturya Hukukunda.....	23
5. İngiltere Hukukunda.....	25
6. Fransa Hukukunda.....	26
7. İtalyan Hukukunda.....	27
II. UZLAŞMA VE CEZA MUHAKESİ HUKUKU İLKELERİ.....	28
A. Genel Olarak.....	28
B. Adil Yargılanma Hakkı ve Uzlaşma.....	29
C. Hak Arama Hürriyeti ve Uzlaşma.....	30
D. Adalet İlkesi ve Uzlaşma.....	31
E. Aleniyet İlkesi ve Uzlaşma.....	31
F. Eşitlik İlkesi ve Uzlaşma.....	32
G. Bağımsız ve Tarafsız Hâkim İlkesi ve Uzlaşma.....	32
H. Masumluk Karinesi ve Uzlaşma.....	33
I. Makul Sürede Yargılanma Hakkı ve Uzlaşma.....	33
J. Silahların Eşitliği İlkesi ve Uzlaşma.....	34
K. Kamu Davasının Mecburiliği İlkesi ve Uzlaşma.....	34
L. Re'sen Araştırma İlkesi ve Uzlaşma.....	35
M. Maddi Gerçeğin Araştırılması İlkesi ve Uzlaşma.....	35
III. UZLAŞMA KURUMUNUN ORTAYA ÇIKIŞI VE SEBEPLERİ.....	36
A. Ceza Muhakemesinde Ortaya Çıkan Yeni Anlayışlar.....	36
B. Mağduru veya Suçtan Zarar Göreni Koruma Düşüncesi.....	39
C. Yargısal Faaliyetlerin Uzun Sürmesi ve Ağır İş Yükü.....	39
D. Suç Politikası Anlayışı.....	42
E. Usul Ekonomisi.....	42
F. Çocuk Mahkemeleri Hakkındaki Kanuna İlişkin Uygulamaların	

Başarıya Ulaşması	45
G. Model Programların Uygulanması ve Anket Sonuçları	45
İKİNCİ BÖLÜM	46
UZLAŞMANIN TARAFLARI VE KOŞULLARI	46
I. UZLAŞMANIN TARAFLARI	46
A. Şüpheli veya Sanık	46
B. Mağdur veya Suçtan Zarar Gören	47
C. Tarafların Hakları	49
1. Bilgilenme ve Aydınlanma Hakkı	49
2. Müdafii ve Avukat İsteme Hakkı	50
3. Tercüman İsteme Hakkı	52
II. UZLAŞMANIN KOŞULLARI	52
A. Suçun Uzlaşma Kapsamında Bulunması	53
1. Uzlaşmaya Tâbi Suçlar	53
a. Şikâyete Tâbi Suçlar	53
b. Şikâyete Tâbi Olup Olmadığına Bakılmaksızın Türk Ceza Kanunu'nda Yer Alan Suçlar	54
c. Etkin Pişmanlık Hükümlerine Yer Verilen Suçlar ile Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlar	55
d. Uzlaştırma Kapsamına Giren Bir Suçun Bu Kapsama Girmeyen Bir Başka Suç İle Birlikte İşlenmiş Olması Halinde	56
2. Özel Kanunlardaki Durumlar	56
3. Değerlendirme	57
B. Muhakeme ve Cezalandırma Şartlarının Varlığı	57
C. Mağdurun Gerçek Kişi veya Tüzel Kişi Olması	58
D. Şikâyete Tabi Suçlar Bakımından Şikâyet Koşulu	58
1. Şikâyet Hakkı ve Yetkisi	59
a. Küçükler Bakımından Şikâyet Yetkisi	60
b. Küçükle Kanuni Temsilcinin Menfaatinin Çatışması	61
2. Şikâyet Hakkının Kullanılış Biçimi	61
3. Şikâyetten Feragat ve Vazgeçme	62
E. Uzlaşmanın Yetkili Kimse Tarafından Yapılması	63
1. Uzlaşma Hakkı ve Yetkisi	63
a. Genel Olarak	63
b. Mağdur veya Suçtan Zarar Görenin Küçük Olması Halinde	64
aa. Şikâyete Tabi Suçlar Bakımından	64
bb. Re'sen Soruşturulan ve Kovuşturulan Suçlar Bakımından	64
c. Mağdur veya Suçtan Zarar Görenin Reşit Olması Halinde	65
aa. Şikâyete Tabi Suçlar Bakımından	65
bb. Re'sen Soruşturulan ve Kovuşturulan Suçlar Bakımından	65
d. Mağdur veya Suçtan Zarar Görenin Ölmesi Halinde	65
2. Değerlendirme	66
F. Zararın Giderilmesi Bakımından Anlaşmaya Varılması	67
G. Uzlaşmanın Hâkim veya Cumhuriyet Savcısı Tarafından Tespit Edilmesi	69
H. Zararın Uzlaşmaya Uygun Olarak Giderilmesi	69
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	71
UZLAŞMA MUHAKEMESİ	71
I. SORUŞTURMA EVRESİNDE UZLAŞMA	71
A. Uzlaşma Teklifi	71
1. Uzlaşma Teklifinin Usul ve Esasları	71
2. Küçüklere ve Kısıtlılara Uzlaşma Teklifi	72
3. Cumhuriyet Savcısının Uzlaşma Teklifi	74
4. Teklifin Tebligat veya İstinabe Yoluyla Yapılması	74
5. Kolluğun Uzlaşma Teklifi	75
6. Uzlaşma Teklifinde Karar Verilmesi	75
B. Cumhuriyet Savcısının Uzlaştırmayı Gerçekleştirmesi	76
C. Uzlaştırmacı Vasıtasıyla Uzlaşma	78
1. Uzlaştırmacının Atanması	78

a. Uzlaştırımcı Olabilecek Kimseler.....	78
b. Uzlaştırımcının Görevi.....	79
2. Uzlaştırımcının Göreve Başlaması ve Müzakereleri Yürütmesi	80
3. Müzakerelerin Uzlaşmayla Sonuçlanması.....	81
4. Müzakerelerde Uzlaşmanın Sağlanamaması.....	82
D. Uzlaştırma Süresi	82
E. Uzlaştırımcının Rapor Sunması	83
F. Zamanaşımı.....	83
G. Soruşturma Aşamasında Uzlaşmanın Sonuçları	84
II. KOVUŞTURMA EVRESİNDE UZLAŞMA.....	85
A. Uzlaştırma Usulü.....	85
1. Uzlaştırmanın Hâkim Tarafından Yapılması	85
2. Tarafların Uzlaşarak Mahkemeye Başvurmaları	87
B. İddianamenin İadesi Nedeni Olarak Uzlaştırma.....	88
C. Mahkemede Uzlaştırmaya Başvurulabilecek Hâller	88
1. Suçun Uzlaşmaya Tabi Olduğunun Mahkemede Anlaşılması.....	88
a. Suçun Nitelik Değiştirmesi Nedeniyle Uzlaştırma Uygulanması	88
b. Suçun Uzlaşmaya Tâbi Olduğunun İlk Kez Kovuşturma Evresinde Anlaşılması	88
2. Soruşturma Evresinde Taraflara Ulaşılamadığı İçin Uzlaştırma Teklifinin Yapılamamış Olması	89
3. Dava Açıldıktan Sonra Kanun Değişikliği Nedeniyle Suçun Uzlaşma Kapsamına Girmesi	89
4. Kovuşturma Aşamasında Uzlaşmanın Sonuçları	89
a. Uzlaşmanın Gerçekleşmesi.....	89
b. Uzlaşmanın Gerçekleşmemesi	90
II. KANUN YOLU MUHAKEMESİNDE UZLAŞMA.....	90
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	93
UZLAŞMANIN SONUÇLARI VE YARGITAY KARARLARI.....	93
I. SORUŞTURMA AŞAMASINDAKİ SONUÇLARI.....	93
A. Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı Verilmesi	93
B. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Kararı Verilmesi	94
C. Soruşturma Konusu Suçtan Doğan Zarara İlişkin şahsi Hakların Sona Ermesi	95
II. KOVUŞTURMA AŞAMASINDAKİ SONUÇLARI	97
A. Uzlaşmanın Gerçekleşmesinin Sonuçları	97
B. Uzlaşmanın Gerçekleşmemesinin Sonuçları	98
III. UZLAŞMA SONUCU CEZA İLİŞKİSİNİN SONA ERMESİ	99
IV. UZLAŞMA SONUCUNDA TAZMİNAT TALEP EDİLEMEMESİ.....	100
V. UZLAŞMANIN DİğER SONUÇLARI	100
SONUÇ	102
KAYNAKLAR	105

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ADR	: Alternative Dispute Resolution (Alternatif Uyuşmazlık Çözümü)
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
Any	: Anayasa
bkz.	: bakınız
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
dn.	: dipnot
HFD.	: Hukuk Fakültesi Dergisi
İBK	: İçtihadı Birleştirme Kararı
İst.	: İstanbul
m.	: madde
no.	: numara
p.	: paragraf
s.	: sayfa
S.	: Sayı
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TMK	: Türk Medeni Kanunu

Enstitüsü :Sosyal Bilimler Anabilim
Dalı :Kamu Hukuku
Programı :Kamu Hukuku
Tez Danışmanı :Prof. Dr. Durmuş TEZCAN
Tez Türü ve Tarihi :Yükseklisans – Ekim 2013

KISA ÖZET

CEZA USUL HUKUKUNDA UZLAŞMA

Bu çalışmanın konusu 5271 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanunu ile usul hukukumuzda giren uzlaşma kurumunun hukukumuzdaki uygulaması, etkinliği ve işlerliğini irdeleyip anlatmaktadır.

Araştırma, uzlaşma kurumunun yürürlüğe girdiği günden bu yana uygulanabilirliğini, ne kadar uygulandığını, uygulanamama sebeplerini, uzlaşma kurumunu ayrıntılı bir şekilde irdeleyerek anlatmayı amaçlamıştır.

Uzlaşma kurumunun usul hukukumuzda uygulayıcılar tarafından yerleştirilerek kullanılabilir hale gelmesi için neler yapılması gerektiği, neden uygulanmadığı, uzlaşmanın ülkemiz toplumsal yapısına uygunluğu değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Uzlaşma, uzlaşmanın mevzuattaki yapısı, izlenecek yöntem, uzlaştırmacı tayini, uzlaşmanın niteliği ve sonuçları,

Bilim Dalı Sayısal Kodu :

Institute : Social Sciences Department
Department : Public Law
Thesis advisor : Prof. Dr. Durmuş TEZCAN
Thesis type and date: Post graduate- October 2013

ABSTRACT
MEDIATION INSTITUTION IN LAW OF CRIMINAL PROCEDURE

This study explain the implementation, efficiency and operability of the mediation institution which entered our national law with Articiel number 5271 Turkish Penal Code.

This study aimed to explain the practicability of the mediation institution, how it was operated , the reasons why it couldn't be operated and to examine the mediation institution in details since the day it took affect .

It has been evaluated, what should be done in order to the mediation institution usable by introducing it by law enforcers to our law of procedure, why it wasn't operated and the compatibility to our country's social structure.

Key words: mediation, structure of mediation in legislation, method to follow, assignment of mediator, the results and the characteristics of legislation.

Numeric code of the department

GİRİŞ

Kişiler arasındaki anlaşmazlıklar ve bunların sonucunda işlenen suçlar, toplumun huzurunu ve devletin istikrarını olumsuz yönde etkilediğinden, insanları suç işlemeye yöneltten sebepler, siyasiler, hukukçular, kanun koyucular, eğitimeiler, sosyologlar ve psikologlar tarafından araştırılmış ve bu sebeplerin ortadan kaldırılması için çalışmalar yapılmıştır. Anlaşmazlıkların çözümünde en yaygın yöntem, devlet organı olan mahkemelerde dava açılması, anlaşmazlığın da bu organlarda görev yapan kişiler tarafından mevcut hukuk kurallarının somut olaya uygulanarak çözülmesi olmuştur. Nitekim Türk Ceza Kanunu'nun 1. maddesinde, ceza kanununun amacının, kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak ve suç işlenmesini önlemek olduğu belirtilmiştir.

Yıllar geçtikçe ve hayatın tüm alanlarında yaşanan gelişmelerin etkisiyle, insanlar arasındaki anlaşmazlıklar ve dolayısıyla işlenen suçlar hızla artmış, yargı organları bu iş artışı nedeniyle zorlanmaya başlamıştır. Yargı organları tarafından yürütülen sürecin uzun sürmesi ve süreç sonunda verilen kararların tarafları tatmin etmemesi, süreç sonunda suç işleyen kimselere verilen cezalara rağmen yeniden suç işlemeleri sıkça karşılaşılan bir durum olmuştur. Sayılan bu olumsuz nedenlerin etkisiyle, anlaşmazlığın tüm taraflarını memnun edebilecek alternatif çözüm şekilleri arayışları başlamış ve sonuçta onarıcı adalet kavramı ortaya çıkmıştır. Onarıcı adaletin, toplumun ihtiyaçlarıyla mağdurların ve faillerin ihtiyaçları arasında denge kurmak suretiyle toplum menfaatleri üzerinde yoğunlaşan bir anlayış olduğu belirtilmektedir¹. Başta bu gecikme olmak üzere daha birçok saik, ceza hukuku sistemlerini, suç işleyenleri cezalandırma dışında farklı çözüm yollarına sevk etmektedir. Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri olarak adlandırılan bu yöntemler özel hukuk alanında kullanılmakla birlikte son yıllarda kamu hukuku alanında da kullanılmaya başlanmıştır.

Alternatif uyuşmazlık çözümü, tarafsız bir üçüncü kişinin, mevcut bir uyuşmazlığın çözümü konusunda taraflara yardımcı olmak ve katkıda bulunmak amacıyla katıldığı, uyuşmazlıkların çözümü için görev yapan devlet mahkemelerince yürütülen dava yolunun yanında seçimsel bir yoldur². Konumuz olan uzlaşma ya da özel hukuk-

¹ **Özbek Mustafa**, Ceza Muhakemesi Kanununda Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Mağdur Fail Uzlaştırmasının Usûl ve Esasları, AÜHFED, C.56, S.4, 2007, s.124.

² **İpek Ali İhsan/Parlak Engin**, Mevzuatta Yapılan En Son Değişiklikler İle Ceza Muhakemesinde Uzlaşma, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2011, s.1.

ta daha çok kullanılan ismiyle arabuluculuk, bahsetmiş olduğumuz bu çözüm yöntemlerinden birisidir.

Söz konusu alternatif çözüm yöntemlerinden biri olan uzlaşmanın hedefinin, suçun işlenmesinden sonra fail ve mağdur arasında meydana gelen çekişmeyi, bir arabulucunun girişimini sağlayarak çözmek ve adaleti sağlamak olduğu, failin neden olduğu zararın giderilmesi ile fail-mağdur arasındaki barışın, uzlaşmanın asıl unsurunu oluşturduğu, uzlaşma kurumunda, zararın giderilmesi ve onarım yanında moral unsurunun da olduğu, uzlaşmanın suçun faili bakımından cezanın ‘özel önleme’ fonksiyonuna yardım ettiği gibi mağdurun ve genel olarak kamunun da yararlarının korunmasını sağladığı, failin, uzlaşma ile, işlediği suçun sorumluluğunu kabul edip üstlenerek ve sonuçlarını da gidererek toplumla yeniden bütünleşme olanağını elde etmiş olacağı, uzlaşma ile mağdur bakımından da adaletin yerine getirilmiş olacağı, uzlaşmanın kamuda da, fülle ihlâl edilmiş olan hukuk kurallarının geçerliliğinin vurgulayarak kamusal barışın yeniden kurulmasına hizmet etmiş olacağı belirtilmiştir³.

Uzlaşma, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK) ve 5271 sayılı CMK ile hayatımıza 2005 yılında girmiştir. Bu müessesen temelleri ilk olarak Amerika’da atılmış olup (mediation) mahkemeler önünde birikmiş davaları ve iş yükünü azaltmayı amaçlayan bu müessese aynı zamanda mağduriyetin kısa süre içerisinde giderilmesini sağlayan, toplumsal huzur ve asayiş sağlayıcı bir unsurdur.

Uzlaşma kurumu Amerika’da başlamakla beraber zamanla Avrupa Konseyi tarafından benimsenmiş ve 15 Eylül 1999 tarih, R(99)19 sayılı tavsiye kararı ile Avrupa Birliği (AB) standartları arasında sayılmaya başlamıştır. AB’nin kazanımları arasında “uyuşmazlığın saptırılması” olarak adlandırılmaktadır.

CMK’da 5560 sayılı Kanunla (06/12/2006T.) yapılan değişiklik sonrası uzlaştırılma girişiminde bulunulması gereken suçlar sayılmıştır. Bu kurumun uygulanabilirliğinin önündeki engeller 5560 sayılı Kanun ile büyük oranda giderilmiş olup Uygulama Yönetmeliği ile ayrıntılar açıklanmıştır.

Uzlaşma kurumu sayesinde şüpheli veya sanık, uzlaştırma sürecinde işlediği suçu bizzat değerlendirerek sorumluluğunun farkına varabilir. Sorumluluğun farkına varan şüpheli veya sanık, işlediği fiilden dolayı pişman olarak, mağdur veya suçtan

³ Özbek Mustafa, Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma, AÜHFED, C.54, S.3, 2005, s.296.

zarar görenle görüşüp anlaşılıp, mağdur veya suçtan zarar görenin zararını karşılayarak aralarındaki ihtilafı kısa yoldan çözmüş olabilir.

Uzlaşma kurumunun işletilmesi; sanık, mağdur ve suçtan zarar görenin yararına hizmet ettiği gibi kamunun da yararına hizmet etmektedir. Uzlaşma ile şüpheli işlediği suçun sorumluluğunu kabul edip üstlenerek, suçun sonuçlarını da gidererek toplumla yeniden bütünleşme imkanını elde eder. Şüpheli veya sanığın, mağdur veya suçtan zarar görenin zararlarını gidermesi ile onarıcı adalet kısmen de olsa yerine getirilmiş olur. Şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar görenin uzlaşması toplumun da yararınadır. Uzlaşmanın sağlanması ile devlet, soruşturma, kovuşturma ve infaz süreçlerinden de kurtulmuş olur.

Uzlaştırma kurumu, geleneksel ceza muhakemesini tamamlayan, esnek ve sorun çözücü alternatif bir seçenektir. Uzlaşma kurumu, şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar görenin yargılama sürecini, mücadelecı, yıpratıcı ve cezalandırıcı bir süreçten, işbirliğine dayalı bir sürece dönüştürmesi açısından da isabetlidir.

Yargılamanın hızlandırılması, mahkemelere gelen iş yükünün azaltılması, yargılama maliyetlerinin düşürülmesi, mağdur ve suçtan zarar görenin zararlarının zamanında karşılanması, şüpheli veya sanığın daha ağır cezalardan kurtulması ve sosyal barışın sağlanması açısından uzlaşma kurumunun hukukumuza girmesi yerindedir.

A. Tezin Konusu

Bu tezde uzlaşma kavramı, amaçları ve hukukî niteliğinin tespiti ile beraber bu kuruma duyulan ihtiyaçlar ve yargılama süjelerinin taleplerini irdelenmeye çalışılmıştır.

Ceza Muhakemesi Hukukunda, mağdurların haklarının korunması ve suç faillerinin topluma kazandırılması amacıyla gelişen uzlaşma, mağdur ve failin, özgür iradeleriyle kabul etmeleri hâlinde, tarafsız bir üçüncü kişinin yardımıyla, suçtan ortaya çıkan sorunların çözümüne aktif olarak katıldıkları bir süreçtir. Uzlaşmada taraflar, mağdurun zararının giderilmesi hususunda bir anlaşmaya varmaya çalışırlar. Mağdurun zararının giderilmesi, mağdura bir miktar tazminat ödenmesi şeklinde olabileceği gibi, mağdur veya toplum için belirli bir kamu hizmetinde bulunulması şeklinde veya hukuka uygun başka herhangi bir edim şeklinde de olabilir.

Uzlaşmanın amacı, kural olarak, failerin kendi fiillerinin sonuçlarını görerek bizzat anlamaları için, suçun faili ile mağduru arasında doğrudan iletişim kurulması-

dır. Bu tür toplantılar mağdurların, klasik yargı sisteminin üstesinden gelmekte zorlandığı zayıflık duygusunu yenmelerine yardımcı olur. Eğitimli ve gönüllü uzlaştırıcılar, tarafların anlaşmaya varmalarına yardım etmek suretiyle adalet sistemini, mücadeleci ve cezalandırıcı bir süreçten işbirliğine dayalı bir sürece dönüştürebilir. Uzlaşma, mağdurların ve failerin, gerçek anlamda sorumluluklarını bilmeleri ve uzlaşmaları için neye ihtiyaç duyduklarını anlamalarını sağlar.

Uzlaşmada, hem failerin, hem mağdurların topluma yeniden kazandırılarak, uğradıkları zararların giderildiğine inanılır. Uzlaşmaya katılım her iki taraf için de tamamen gönüllüdür ve süreçte gizlilik ilkesi esastır.

Uzlaştırma süreci, kişilerin, etkin iletişim ve sorun çözme hünerlerini kullanma yoluyla, anlaşmazlıkları korkuya, baskıya ve cezalandırmaya dayalı olmayan bir ortamda çözmelerine imkân tanır. Özellikle çocukların taraf olduğu anlaşmazlıklarda uzlaşmaya başvurulması çok yararlıdır. Zira çocuk adalet sistemi, çocuklarla ilgili sorunların çözülmesinde her zaman uygun bir süreç olmamaktadır. Bunun yanında uzlaştırma süreci, çocuklar için başlı başına önemli bir eğitim sayılır. Anlaşmazlıkların ifade edilmesi ve çözülmesinde yeni yöntemlerin oluşturulması, sosyal ve kişiler arası müzakere hünerlerinin gelişmesine yardım eder.

B. Çalışmanın Yararı

Uzlaşma kurumu ceza hukuku alanında yeni arayışların bir sonucudur. Bu anlamda tezde genel olarak uzlaşmanın ceza hukuku alanında yerini almasının yasal mevzuat ile belirlenmesi yerinde görülmüştür. Yine açıklandığı üzere gerekçelerle uzlaşmanın mevcut düzenleme yapısının değişmesi, adliyelerde iş yükünü azaltmaya dönük olarak farklı ve daha basit yöntemlerle uygulanabileceği ve kapsamının genişletilmesi konusunda yarar görülmektedir.

C. Çalışmada İzlenen Metod

Ceza adalet sistemimizde, 1.6.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Usul Kanunu'nun 253-255. maddeleriyle ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 73/8 maddesi ile uzlaşmaya başvurulması ceza hukukumuzda kazandırılmıştır. Uzlaştırmanın amacı, ceza adalet sisteminde, mağdurun yararlarının gözetilmesi, mağdurun tatmin edilmesi, suça karşı salt ceza yaptırımını uygulamak yerine zararın giderilmesi ve onarıma ağırlık verilmesidir. Uzlaştırmanın hedefi, suçun işlenmesin-

den sonra fail ve mağdur arasında meydana gelen çekişmeyi, bir uzlaştırmacının girişimiyle çözmektir. Failin neden olduğu zararın giderilmesi, fail-mağdur arasındaki barış, uzlaşmanın asıl unsurunu oluşturur. Fail-mağdur arasında uzlaşma dışında da, zararın gideriminin sağlanması olanaklıdır. Ancak uzlaşma kurumunda, zararın giderilmesi ve onarım yanında ayrıca bir de moral unsur vardır. Bu nedenle uzlaşma, suçun faili bakımından cezanın “özel önleme” fonksiyonuna yardım ettiği gibi, mağdurun ve genel olarak kamunun da yararlarının korunmasını sağlar. Fail, uzlaşma ile, kural olarak, işlediği suçun sorumluluğunu kabul edip üstlenerek ve sonuçlarını da giderecek toplumla yeniden bütünleşme olanağını elde etmiş olur. Böylece failin ceza sorumluluğunu tespit ve zararın giderilmesi için gereken yapılmış bulunacağından, mağdur bakımından da adalet yerine getirilmiş olur. Fail-mağdur arasındaki uzlaşma bundan başka, kamuda da, fülle ihlâl edilmiş olan hukuk kurallarının geçerliliğini vurgulamış ve dolayısıyla toplumsal barışın yeniden kurulmasına hizmet etmiş olur. Uzlaşmayla sonuçlanan suçlarda mükerrerlik oranı daha düşük olmaktadır. Keza, tarafların özgür iradesi ile başarıyla sonuçlanan uzlaşmada, klasik yargılama sonucunda ortaya çıkan kararın yarattığı memnuniyetsizlik dolayısıyla ortaya çıkan yeni suç işleme ve hakkını bizzat alma eğilimleri de ortadan kalkmaktadır. Nihayet uzlaşma, bu kapsamdaki suçlar dolayısıyla kişilerin mahkûm olmamaları dolayısıyla, ceza infaz kurumlarındaki kapasitenin azaltılması bakımından da olumlu bir etkiye sahiptir. Uzlaşma kapsamında kalan suçlara verilebilecek olan kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların, hükümlülerin topluma yeniden kazandırılması bakımından bir yarar sağlayamadığı bilinmektedir.

Uyuşmazlıkta görev alan hukukçular bakımından da uzlaşma desteklenmesi gereken bir kurumdur. Avukat, ister müdafî ister vekil konumunda olsun, üslendiği uyuşmazlığı başarı ile sonuçlandırmış ve dava kaybetmemiş olacaktır. Cumhuriyet savcısı ve hâkimler için de, tarafların memnuniyeti ve tatminine dayalı, başarı ile sonuçlanmış bir muhakeme söz konusu olmaktadır. Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi olarak uzlaşma, ceza adalet sistemine soluk aldirabilecek bir araçtır. Kapsamının genişlemesi hâlinde bu yararı daha açık bir şekilde görülebilecektir.

D. Çalışmanın Planı

Uzlaşma kurumunun genel olarak klâsik ceza adalet kavramına tam olarak bir alternatif değil ancak klâsik ceza adalet sisteminin tamamlayıcısı olmasının sebepleri-

ni ve kurumun gerekliliği konusunda tespitlerde bulunulmaya çalışılmıştır. Fikir vermesi bakımından mukayeseli hukukta özellikle Anglo-Sakson hukuk kökenli ülkeler ile Kıta Avrupa'sı hukuk sistemlerinden farklı ülkelerde bu kurumun uygulanması ile başarı durumları ve uzlaşmanın farklı uygulanma şekilleri ile bu ülkelerin uzlaşmaya bakış açıları bakımından ele alınmıştır. Hukukumuzda yeni girmiş olan bu kurumun ceza hukuku bakımından şartları ve uygulama alanı konusunda araştırmalar olmakla beraber uzlaştırmaya esas olan ve failin sebep olduğu zararın belirlenmesi ile beraber suçtan zarar gören ile failin uzlaştırmacı aracılığı ile üzerinde anlaştıkları edimin belirlenmesi koşulları incelenmiştir. Devamında, uzlaşmanın uygulanma şekli konusunda soruşturma aşaması ve yerine göre kovuşturma aşamasında uygulanma şekli üzerinde durulmuştur. Soruşturma ve kovuşturma aşamalarında uzlaşmanın olumlu ya da olumsuz sonuçlanması bakımından doğuracağı hukukî neticeleri mevzuat çerçevesinde değerlendirilmiştir. Uzlaşmada uzlaştırmacının rolü ve atanması ile uzlaştırmacının uyması gereken temel ilkeler konusunda değerlendirmeler olmakla beraber uzlaştırma müzakerelerinin şekli, nerede yapılması gerektiği ve uzlaştırma müzakerelerinin seyri konusunda tespitlerde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

UZLAŞMA VE TARİHSEL GELİŞİMİ, CEZA MUHAKEMESİ HUKUKU İLKELERİ VE ORTAYA ÇIKIŞI

I. KAVRAM

A. Kavram

En anlaşılabilir şekliyle uzlaşma, mağdur, savunma ve iddianın belirli menfaatler karşılığında anlaşarak muhakemeyi sona erdirmeleridir⁴. Uzlaşmanın uygulanma şekli ve metodu CMK'nın 253. maddesinde ayrıntıları ile düzenlenmiş bulunmaktadır. Maddede uzlaştırmada uzlaştırıcının özellikleri ayrıntılı şekilde vurgulanmış olup kurumun adının uzlaşma mı yoksa uzlaştırma mı olması gerektiği konusunda farklı görüşler mevcuttur⁵.

Kanımızca kurumdan beklenen fayda, fail ile mağdurun uzlaştırıcı vasıtası ile uzlaşması olduğundan uzlaştırma, uzlaşma bakımından geri planda kalmaktadır. Bu bakımdan kurumun uzlaşma başlığı altında düzenlenmesi yerindedir.

Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Uzlaştırmanın Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik'in 4. maddesinde uzlaşma; "uyuşmazlığın taraflarının anlaşmalarını ve ya anlaşmaları" olarak tanımlanmıştır.

Uzlaşma, yargılamaya ilişkin bir uyuşmazlık hakkında fail ile mağdurun işbirliği yapması suretiyle mağduriyetin giderilerek belli bir sonuca varılması olarak da ifade edilebilir. Ancak uzlaşmanın kanun metninden çok daha geniş bir anlama sahip ol-

⁴ **Yenisey Feridun**, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, İstanbul 2007, s.6; **Centel Nur/Zafer Hamide**, Ceza Muhakemesi Hukuku, 10. bastı, İstanbul 2012, s.449; **Zafer Hamide**, Türk Ceza Hukuku'nda Fail-Mağdur Uzlaşması, Maltepe Üniversitesi HFD, 2006/2 Maltepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006, s.19 vd.; **Zafer Hamide**, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Özelleşme Eğilimi: Uzlaşma", Prof. Dr. Ergun Önen'e Armağan, İstanbul 2003, s.728; **Özbek Veli Özer**, CMK İzmir Şerhi, Yeni CMK'nın Anlamı, Ankara 2008, (Kısaltma: CMK), s.993. ; **Özbek Veli Özer**, Yeni Türk Ceza Kanununun Anlamı-İzmir Şerhi, 4. baskı, Ankara 2010, (Kısaltma: YTCK), s.638; **Özbek Mustafa**, Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma (Kısaltma: Uzlaştırma) Ankara Üniversitesi HFD, C.54, S.3, Ankara 2005, s.290 vd.; İstanbul Barosu Bülteni, "Kolcuoğlu: Uzlaşma Kurumunun Altyapısı Tam Oluşmadı", Yıl:3 S:25, Aralık 2005, s.1; **Hafizoğulları Zeki**, "5237 sayılı Türk Ceza Kanununda Davanın ve Cezanın Düşürülmesi", Ankara Barosu Dergisi, 2006/3, s.32; **Yıldırım Zeynep**, "Türk Ceza Hukukunda Uzlaşma", Legal Hukuk Dergisi, Şubat 2007, s.461; **Albayrak Mustafa**, "Son Yasal Düzenlemeler Işığında Uzlaşma Kurumu Üzerine Düşünceler", Terazi Aylık Hukuk Dergisi, Yıl 2, S.10, Haziran 2007, s.132; **Ersoy Uğur**, "Ceza Hukukunda Uzlaşma", Hukuk Gündemi, S.2, Ağustos 2005, s.64-65.

⁵ **Gökcan Hasan Tahsin/Kaymaz Seydi**, Uzlaşma ve Önödeme, Ankara 2007, s.46; **Özbek M.**, Uzlaştırma, s.294-295.

duğu genel olarak kabul görmektedir⁶. Nitekim mağduriyetin giderilmesi için çeşitli aşamalarda savcı, kolluk, uzlaştırmacı, fail, mağdur devreye girmektedir. CMK'da düzenlenmiş olan uzlaşma kurumu, mağdur-fail arasındaki uyuşmazlık çözüm sürecine tarafsız üçüncü kişinin (neutral third party) katılımını öngörmektedir.

Uzlaşmayı muhakeme dışı, muhakeme içi sistem bakımından değerlendirecek olursak:

- **Muhakeme içi sistem (Klasik Ceza Muhakemesi Sistemi):** Bu sistemde, uyuşmazlığın çözümünde yargılama hukuku kuralları uygulanmakta fakat, failin mağduriyeti gidermesi durumunda davanın/cezanın ertelenmesi, cezada indirim yapılması gibi durumlar söz konusu olmaktadır⁷.

- **Muhakeme dışı sistem (Diversion):** Fail-mağdur uzlaşmasını ifade etmektedir. Bu sistemde fail ile mağdur uzlaşarak uyuşmazlık sonlandırılır. Günümüz Ceza Muhakemesi Hukukunda faili cezalandırmak yerine fail-mağdur arasındaki ihtilafı ceza muhakemesi dışında karşılıklı anlaşarak çözmek geleneksel ceza muhakemesine önemli bir alternatiftir. Fail mağdur uzlaşması birbirini izleyen iki aşamadan oluşur:- suçun işlenmesiyle fail-mağdur arasında meydana gelen ihtilafı ortadan kaldırmak,- mağduriyeti gidermek. Bu yönetime göre, fail ile mağdur mümkün olan en kısa sürede, soruşturmanın sona ermesinden sonra ve fakat kovuşturmanın başlamasından önce tarafsız bir aracının⁸ huzurunda iradi olarak bir araya gelirler suçun sebep ve sonuçlarını müzakere ederler ve uzlaşırlar⁹. Bu yöntem ile uyuşmazlığın çözümü bir anlamda özelleştirilmiştir¹⁰. Uzlaşmanın sağlanmış olması durumunda, taraflar mahkemeye mağduriyetin giderilmesi hususunda bir tür öneri sunarlar. Mahkeme, mağduriyetin giderilmesi edimine ya tek başına bir yaptırım olarak ya da başka uygun gördüğü diğer bir ceza ile tamamlanmış bir yaptırım olarak hükmeder. Uzlaşma sonucunda en sık karşılaşılan sonuç, maddi zararın tazminidir. Ancak uzlaşma sonucunda elde edilebile-

⁶ Gökcan/Kaymaz, s.47; Şahin Cumhuriyet, CMK Uygulamasının Bir Yılı, Hukuki Perspektif Dergisi, 2006, s.222 vd.

⁷ Gökcan/Kaymaz, s.48; Özbek V, s.638-639; Özbek M., Uzlaştırma, s.293.

⁸ Günümüz ceza muhakemesi hukukunda aracılık kişisel özellikler gerektirmektedir. Tarafsızlık, insan psikolojisinden anlama, olaylara objektif bakabilme, ikna edicilik bu özelliklerin başında sayılmaktadır.

⁹ Fail-mağdur uzlaşması barışmanın bir türüdür. Ancak uzlaşma, fail ile mağdurun durumu psikolojik olarak kabulünden daha çok uzlaşma için tarafların aktif katılımını gerektirir. Dolayısıyla fail-mağdur uzlaşması failin bir edimini zorunlu kılar.

¹⁰ Gökcan/Kaymaz, s.47; Özbek V., Açıklamalı YTCK, s.638.

cek tek sonuç bununla sınırlı değildir. Kamuya faydalı bir müessese için çalışma, özür dileme gibi çözümlerle de karşılanmaktadır¹¹.

B. Uzlaşmanın Hukuki Niteliği

Olayla bağlantısı olmayan bir üçüncü kişi önünde fail-mağdur uzlaşmasında taraflar olayla bağlantısı olmayan iradelerine uygun olarak ceza uyuşmazlığını gidermektedirler. Uzlaşma kurumunda, öndemeden farklı olarak mağdur, şüpheli veya sanıkla uzlaşarak ceza muhakemesinin ilerlemesine engel olmaktadır. Bu yönüyle uzlaşmaya muhakeme engeli de denilebilir. Nitekim uzlaşma halinde soruşturma safhasında bulunuluyor ise Cumhuriyet Savcılığınca kovuşturmayaya yer olmadığına karar verilmekte iken kovuşturma aşamasında davanın düşürülmesine karar verilmektedir. Uzlaşmada mağdurun zararının giderilmesi halinde şikayetten vazgeçilmesi söz konusu olmaktadır. Bu şekilde failin cezalandırılma olanağı ortadan kaldırıldığından uzlaşma ceza ilişkisini düşüren bir hal olarak da nitelenebilmektedir. Bu bakımdan uzlaşma hem ceza hukuku kurumu hem de yargılama hukuku kurumu olarak görünmektedir¹². Ancak Zafer'e göre, yargılamaya ilişkin Kanunlar failin lehine veya aleyhine olduğuna bakılmaksızın uygulama alanı bulacağından uzlaşma bir muhakeme işlemidir ve muhakemenin akışını etkilemektedir¹³. Uzlaşma kurumu, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden biridir¹⁴. Bizce de uzlaşma, ceza muhakemesi hukukuna ilişkin özelliklerin ağır bastığı bir kurumdur. Uzlaşmada amaçlananlardan biri de kamu davası açılmadan soruşturma aşamasında, uyuşmazlığın çözümlenmesidir. Bu bakımdan şikayete tabi suçlar bakımından, Cumhuriyet Savcısının uzlaşma yoluna başvurması zorunlu olup aksi hal CMK'nın 174. maddesi gereğince iddianamenin iadesini gerektiren bir nedendir. Uzlaşmanın sağlanması halinde Savcının soruşturmaya devam ederek kamu davası açma imkanı yoktur. Bu nedenle, uzlaşma soruşturmanın bir şartı ise de soruşturmanın yürütülmesine engel bir hal değildir. Uzlaşma kovuşturma aşaması başlamadan evvel uygulanması gereken ve bu nedenle kovuşturma aşamasını engelleyebilen bir kurumdur. Bu nitelikleri itibariyle uzlaşma, ceza muhakemesi kurumlarından. Ancak uzlaşma kurumunun hukuki niteliği sadece ceza muhakemesi kurumu

¹¹ Özbek V.Ö., YTCK, s.640-641, Özbek M., Uzlaştırma, s.293, 314.

¹² Yenisey, s.5; Centel/Zafer, s.450-451; Zafer, s.124; Şahin Cumhuriyet, "CMK Uygulamasının Bir Yılı", Hukuki Perspektifler Dergisi, S. 07, Temmuz 2006, s.2; Gökcan/Kaymaz, s.50; İldır Güllün, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, Ankara 2003, s.165.

¹³ Centel/Zafer, s.451; Zafer, s.125.

¹⁴ Gökcan/Kaymaz, s.49.

olması ile sınırlı değildir. 5560 sayılı Kanun ile TCK'nın 73/8. maddesinin yürürlükten kaldırılması sonrasında uzlaşma kurumu tümüyle CMK bünyesinde varlığını devam ettirmiştir. Uzlaşma, birey ile devlet arasındaki ceza ilişkisinin sona ermesini sağladığından maddi ceza hukuku karakterini haizdir. Bu nedenle uzlaşma karma nitelikte bir hukuki yapıya sahiptir.

Uzlaşma, Türk Hukuk Sisteminde ilk olarak TCK'nın 73. maddesinde ve CMK'nın 253 ve devamı maddelerinde yer almış olup, 19.12.2006 tarihinde yürürlüğe giren 5560 sayılı kanunla yapılan değişikliklerle tamamen CMK'da düzenlenmiştir. Bu haliyle ilk bakışta uzlaşmanın muhakeme hukuku kurumu olduğu göze çarpmaktadır. Uzlaşmanın bu düzenleme ile, niteliği itibariyle muhakeme hukuku yönü ağır basan bir kurum haline getirildiği belirtilmiştir¹⁵. Ancak uzlaşma kurumunun uygulanması sonucunda, yapılan müzakerelerin olumlu sonuçlanması ve tarafların anlaşmaları halinde soruşturma aşamasında kovuşturmaya yer olmadığı kararı, kovuşturma aşamasında ise düşme kararı verileceği öngörülmüştür. Bu nedenle maddi ceza hukuku kurumu özelliklerine de sahip olduğu görülmektedir. Nitekim bu özellikleri dikkate alınarak uzlaşma kurumunun karma yapıya sahip olduğu doktrinde ileri sürüldüğü gibi¹⁶, bazı Yargıtay kararlarında da uzlaşmanın maddi hukuk ve usul hukuku kurumu özelliklerine sahip olduğu belirtilmiştir¹⁷.

Alternatif uyuşmazlık yöntemleri günümüzde medeni hukuk ve idare hukuku alanında daha çok başvurulan araçlardır. Örneğin; Sulh, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 63, 151, 213, 513, 515; İcra İflas Kanunu'nun 38, 226; Medeni Kanunu'nun 429/1, 462/8; Borçlar Kanunu'nun 191, 388; Ticaret Kanunu'nun 165, 219, 310; Avukatlık Kanunu'nun 35/a; Harçlar Kanunu'nun 22; Kadastro Kanunu'nun 74; İş Mahkemeleri Kanunu'nun 7; Vergi Usul Kanunu'nun 324. maddelerinde düzenlenmiştir. Sulh, kelime anlamı olarak iki tarafın karşılıklı istekleriyle, var olan bir çekişmeyi ortadan kaldırmaları veya çekişmenin ortaya çıkmasına engel olmaları¹⁸, sulh

¹⁵ İpek/Parlak, s.3.

¹⁶ Kaymaz/Gökcan, s.52.

¹⁷ "... Uzlaşma kurumu, uygulama yöntemini düzenlemesi ve anılan yasada yer alması nedeniyle usul hukuku kurumu olması dolayısıyla derhal yürürlük ilkesine tabi ise de, fail ile Devlet arasındaki ceza ilişkisini sona erdirmesi bakımından maddi hukuka da ilişkin bulunması nedeniyle.." (Yargıtay 4. CD. 13/06/2007 tarih, 2007/4984 Esas, 2007/5662 Karar) www.adalet.org., 07/01/2012.

¹⁸ Yılmaz, Ejder, Hukuk Sözlüğü, 10. Baskı, Ankara,2011, s.745.

olmak ise uzlaşmak anlamına gelir¹⁹. Hukuk sisteminde ise görülmekte olan bir davanın taraflarının karşılıklı anlaşmaları ile dava konusu uyuşmazlığa son vermeleridir²⁰. Sonuç olarak sulh, hukuki uyuşmazlığın taraflarının, karşılıklı rıza ve fedakârlıkla uyuşmazlığa son vermek gayesiyle yapmış oldukları bir sözleşmedir²¹.

Sulhun bir yönü itibari ile uzlaşmanın özel hukuk alanındaki karşılığı olduğu söylenebilir. Zira sulh, Medeni Usul Hukuku kapsamında düzenlenmiş bir müessesedir. Sulh görülmekte olan bir dava sürecinde mahkeme önünde ya da mahkeme dışında tarafların haklarından kısmi feragat ve kısmi kabulde bulunarak anlaşmaları ve davayı bitirmeleridir. Uzlaşma soruşturma ya da kovuşturmayı bitirme amacını güder. Uzlaşma görüşmelerinde amaç mağdurun zararının karşılanması için tarafların anlaşmaya varmalarıdır. Uzlaşma ve sulh kurumları bu itibarla muhakeme hukuku anlamında farklılıklar gösterebilir de aynı hukuki sonucu doğurmaktadırlar.

C. Uzlaşmanın Tarihsel Gelişimi

Uzlaşma kurumu tarihsel açıdan, özel hukuk ve idare hukukundaki gelişmeler ile ceza hukukundaki gelişmeler olmak üzere iki farklı yol izlemiştir. Uyuşmazlıkların çözümü bakımından tüm ülkelerde benzer metotlar uygulanmaktadır. Tüm toplumlar da uygulanan ilk yöntemlerden biri mahkeme dışı yöntemlerdir. Mahkeme dışı yöntemlerle uyuşmazlık, usul hukuku bakımından daha kısa sürede çözümlenmektedir.

Mahkeme dışı yöntemler, ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde 1940 yılından itibaren toplu iş sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarda arabulucuların devreye girmesiyle başlamıştır. 1960'lı yıllara değin arabuluculuk aile hukukuna ilişkin uyuşmazlıklar ile bazı cürümlerde boy göstermiştir. 1960 yılı sonlarında alternatif uyuşmazlık çözümü (Alternative Dispute Resolution) ABD'de kavram olarak gelişmeye başlamıştır. Texas ve New York'ta 1980 yılından itibaren çok tercihli mahkeme teşkilatları kurulmaya başlanmıştır²².

Dünya barışı için ülkeler arası çıkan uyuşmazlıklar barışçı yollarla çözümlenmeye çalışılmıştır. Nitekim Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 33. maddesi, 1982 ta-

¹⁹ İldır, s.162.

²⁰ Kuru Baki/Arslan Ramazan /Yılmaz Ejder, Medeni Usul Hukuku, Ankara, 33. baskı, 2013, s.631.

²¹ İldır, s.163.

²² Gökcan/Kaymaz, s.54; Özbay İbrahim, "Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri", Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C.X, S.3-4, Erzincan 2006, s.462.

rihli “Uyuşmazlıkların Barışçı Çözümü Hakkında Manila Bildirgesi” ve Avrupa Konseyi’nin R99/19 Sayılı Tavsiye Kararında belirtildiği gibi üye ülkelerin iç hukuklarını uzlaşma yapacak biçimde değiştirmeleri genel düzenlemeler olarak görülmektedir²³.

1990 yılında ise alternatif uyuşmazlık çözümü İdari Uyuşmazlık Çözüm Kanunu ile kanunlaşmış, 1998 yılında ise Alternative Dispute Resolution (ADR) Act kabul edilerek her bir federal bölge mahkemesine kendi programlarını uygulama yetkisi vermiştir²⁴. ADR özellikle Anglo-Amerikan Hukuk Sisteminde ABD’de doğmuş ve gelişmiştir. Zamanla Avrupa ülkelerinde gelişmeler başlamıştır. Avrupa Konseyi 14.05.1981 tarihli oturumunda “Adalet Ulaşmayı Kolaylaştırma Tedbirleri” adlı tavsiye kararı almıştır. Nitekim AİHS’nin 6. maddesi dikkate alınarak Bakanlar Komitesi tarafından, mahkemelerde yargılamanın uzun süreli olması, yargılama giderlerinin yüksek oluşu gibi nedenlerle yargılama usulünde basitleştirme çalışmaları yapılmasına karar verilmiştir²⁵.

Genel olarak mahkeme dışı çözüm yolları daha kısa sürede ve tarafların iradelerine uygun olarak sonuçlandırıldığından daha tatmin edicidir. Ceza Hukuku, ülkede yaşayanların özgürlük ve güvencelerinin temini niteliğindedir. Dolayısı ile ceza hukuku hem cezalandırmayı hem de suçlunun topluma yeniden uyum sağlamasını temin edici nitelik arz etmek durumundadır. Mağdurun haklarının korunması ve mağduriyetin giderilmesi özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında gelişen yeni yaklaşımlar ve yeni yöntemler ile mümkün olmuştur²⁶. Mağdur ile ilgili endişeler faillerin tekrar topluma uyumlu bir birey haline getirilmesini amaçlayan görüşlerin, suçtan doğan zararın tazmini düşüncesiyle bir araya getirilmesi sonucunda ceza hukuku alanına bir tür arabuluculuk gelişmiştir. Bu programlar özellikle Kuzey Amerika, Birleşik Krallık ve Avru-

²³ Yenisey, s.42; Kunter Nurullah/Yenisey Feridun, Muhakeme Hukuku Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 13. Bası, İstanbul 2005, s.388; Gökcan/Kaymaz, s.54; Özbek M., Uzlaştırma, s.290.

²⁴ Gökcan/Kaymaz, s.54; Özbay, s.493. ABD’de ADR’ye (Alternative Dispute Resolution), hız veren en önemli etken,1990 tarihli Medeni Yargı Reform Kanunu’dur (28 USC, § 471-482.) Söz konusu Kanun, medeni yargıdaki gecikme ve masrafların azaltılması amacıyla bütün federal bölge mahkemelerinin özel bir bölge planı geliştirmelerini gerekli kılmalarının yanında, ADR’yi dava yönetim ilkelerinden bir olarak tavsiye etmiştir. Detaylı bilgi için bkz; Yenisey, s.94.

²⁵ Gökcan/Kaymaz, s.55; Özbek M., Uzlaştırma, s.290; Özbek Mustafa, “Dünya Çapındaki Adalet Ulaşım Hareketinin Ortaya Çıkardığı Gelişmeler ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2002, S.2, (Adalet Ulaşım Hareketi) s.149.

²⁶ Yenisey, s.95; Özbek Veli Özer, Ceza Hukukunda Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi, (Kısaltma: Suçtan Doğan Mağduriyet), Seçkin Yayınevi, Ankara, 2005, s.34 vd; Gökcan/Kaymaz, s.57.

pa'nın birçok yerinde oluşturulmuştur²⁷. Ceza Hukuku anlayışında ve mağdurun korunması konusundaki gelişmeler sonucunda fail ile mağdur ve yargılama makamları işbirliği yaparak uzlaşma ve diğer alternatif uyuşmazlık çözüm yolları hukuk sistemlerine girmiştir. Alternatif Uyuşmazlık Çözüm yollarında genel olarak mağdurun suçtan dolayı uğradığı zararların giderilmesi üzerinde durulmuştur.

Uzlaşma kurumunun temelinde onarıcı-denkleştirici adalet sistemi yatmaktadır. Klasik Ceza Adaleti Sistemi, kanun hükmünü ihlal eden suçlunun, mağdurla birlikte Devletin kural ve düzeni bozması dolayısıyla suçlunun yargılanarak cezalandırılması ve cezanın çektirilmesi sonrasında yeniden topluma kazandırılması için uygun yöntemlerin kullanılması esasına dayanmaktadır²⁸.

Onarıcı adalet programları tazminata yönelik müzakereler, mağdur-fail uzlaşması/arabuluculuğu, küçük suçlu projeleri, topluluk kurulları veya mahkemeleri olarak sayılabilir²⁹. Mağdur- Fail Uzlaşma Programı ise ilk olarak Kanada'da 1974 yılına bir mahkeme tarafından uygulanmış olup³⁰ fail-mağdur uzlaşması sivil toplum kuruluşlarının yardımı ile sistemli uzlaşma programı halinde ABD'de uygulanmaya devam olunmuştur.

Avrupa Konseyi ve Birleşmiş Milletler tarafından yapılan çalışmalar suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi amacını gütmekle uzlaşma kurumunun gerekliliğini de ortaya koymuştur. Avrupa Konseyi çerçevesindeki ilk çalışma, 1977 tarihli Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin "Suç Mağdurlarına Tazminat Ödenmesi Hakkındaki 27 Sayılı Tavsiye Kararı"dır. Buna göre "Suçtan zarar görenin herhangi bir şekilde tazminat alamaması halinde, Devlet, a) Bir suç sonucu bedenen ciddi olarak yaralanan kişiye, b) Böyle bir suç dolayısıyla ölen şahsın bakmakla yükümlü olduğu kimselere, tazminat ödenmesine katkıda bulunmalıdır. Bedensel yaralanmaya yol açan suçlarla ilgili olarak kasten işlenen şiddet suçları dolayısıyla, sanık hakkında kamu adına taki-

²⁷ Yenisey, s.95; Gökcan/Kaymaz, s.59.

²⁸ Demirbaş Timur, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2. Bası, Ankara 2005, s.66 vd.; Özbek V., YTCK, s.639 vd.; Zehr-Mika, 1998, 49 nakleden: Yılmaz Ömer, "Onarıcı Adalet Sistemi: Birey-Toplum-Devlet İlişkilerinde Yeni Bir Mücadele Alanı" (Suç Mağdurları, Editör: Halil İbrahim Bahar), Ankara, 2006, s.295; Gökcan/Kaymaz, s.57; Özbek M., Uzlaştırma, s.290-291; Yıldırım, s.460.

²⁹ Özbek Mustafa, "Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulunun Ceza Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Konulu Tavsiye Kararı", DEÜHFD, 2005, (Kısaltma: Tavsiye Kararı), s.127-140; Yılmaz Zekeriya, Notlu- Gereğçeli-Genel Açıklamalı Yeni TCK, Ankara 2004, s.299-302.

³⁰ Olayda, şartlı tahliye görevlisi şiddet suçundan haklarında kovuşturma devam eden genç faillere ceza olarak, sebep oldukları zararı ödemeleri konusunda hakimi ikna etmesi ile uygulanmış ve başarılı olmuştur (Kitchener Deneyi); Gökcan/Kaymaz, s.61; Peachey, 1989, 14-26; nakleden Yılmaz, s.300.

bat yapılmasa dahi, mağdur en azından tazminat kapsamına alınmalıdır.” İşte, temel ilkelere yer veren bu tavsiye kararına dayanarak yapılan çalışmalar, “Şiddet Suçları Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi”ni doğurmuştur³¹. Avrupa Konseyi, 24 Kasım 1983 tarihinde adı geçen sözleşmeyi kabul etmiştir. Türkiye ise, 24 Nisan 1985 tarihinde anılan sözleşmeye imza koymuş ancak, TBMM tarafından kabul edilmediği için iç hukuk metni haline gelememiştir. Sözleşmenin amacı şu şekilde ifade edilmektedir: “Konseye üye ülkeler arasında daha sıkı işbirliği sağlamak, hakkaniyet ve sosyal dayanışma nedenleriyle kasten işlenen şiddet suçu mağdurlarının kişilik durumları ile ve vücut ya da sağlıkları (ruhsal-bedensel) ve yahut ta böyle suçların akabinde ölen mağdurların bakmakla yükümlü oldukları kişilerin durumuyla ilgilenmek, bu tür suçların işlendiği ülke üzerindeki devlet tarafından bir zarar rejimi kurmak, özellikle failin meçhul olduğu veya ödeme gücünün bulunmadığı hallerde, bu alanda asgari normlar kurmak”³².

28 Haziran 1985 tarihli Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin “Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Hukuki Durumunun İyileştirilmesine İlişkin 11 Sayılı Tavsiye Kararı”, Avrupa Konseyi’ne üye devletlere bazı kurallarda birleşmeyi önermektedir. Tavsiye kararına göre, mağdur, muhakemenin tüm safhaları hakkında tam ve eksiksiz bir şekilde bilgilendirilmelidir. Buna göre mağdura, duruşma tarihi ve yeri, tazminat alabilme imkanları ve muhakemenin sonucu hakkında bilgi verilmelidir. Bir ceza mahkemesinin, suçlunun mağdura tazminat ödemesi konusunda karar verebilmesi mümkün olabilmelidir. Bu bağlamda, böyle bir olasılığı engelleyen mevcut sınırlamalar ve teknik sorunlar aşılmalıdır. Mevzuat, tazminata bizzat bir ceza ya da cezaya ek olarak verilecek ceza niteliğinde bir yaptırım olarak verilmelidir. Mağdurun, suç nedeniyle uğradığı tüm zararlar ve kayıplara ilişkin gerekli tüm bilgiler, cezanın verilmesi sırasında gerekebileceği için, mahkemeye sunulmalıdır. Bunun için, mağdurun tazminat ihtiyacı ve suçlu tarafından ödenen tazminat veya suçlunun bu yönde gösterdiği samimi gayret göz önünde bulundurulmalıdır³³.

26 Ağustos-6 Eylül 1985 tarihleri arasında gerçekleştirilen ve “Suçların Önlenmesi ve Suçluların Tedavisini” konu alan Birleşmiş Milletler 7. Kongresi bir dekla-

³¹ Özbek, Adalet Ulaşım Hareketi, s.110-111.

³² Özbek, Adalet Ulaşım Hareketi, s.112.

³³ Özbek, Adalet Ulaşım Hareketi, s.115.

rasyonla kapanmıştır. Buna “Mağdurların Magna Carta’sı” da denir. Adı geçen deklarasyon mağdurun dört temel hakkına dikkat çeker; 1) Ceza Muhakemesinde adil işlem hakkı, 2) Meydana gelen zararlı durumun eski hale iadesi hakkı, 3) Meydana gelen zararın tazmini hakkı, 4) Yardım ve uygun tedavi hakkı. Buradaki tazminden maksat, mağduriyetin fail tarafından giderilmesidir. Birleşmiş Milletler Deklarasyonu, burada, üye devletlere, diğer geleneksel yaptırımların kullanılması yanında, eski halin iadesi imkanını araştırma yükümlülüğü vermektedir. Ceza muhakemesinin amacı, mağduriyetin giderilmesi olmalıdır. Bu mağduriyetin sadece maddi değil, manevi zararları da içerir. Tazmin hakkı ise, mağdura kamusal, özel, devlete ait ve yerel fonlardan finansal olarak yardım edilmesini içerir. Ayrıca deklarasyon, mağdura saygı ve şefkatle davranılması gerektiğini vurgular. Mağdura, ceza muhakemesi süresince hukuki yardım ve diğer koruma sunulmalı; muhakemenin akışı hakkında bilgi verilmelidir. Tüm bu söylenenler, mağdura adil olarak davranmak bakımından büyük anlama sahiptir. Yine Birleşmiş Milletler’in 7. Kongresinde mağdurun ceza muhakemesine aktif olarak katılması hususunda eksiklikler olduğu da tartışılmıştır³⁴.

17 Eylül 1987 tarihli “Mağdura Yardım Edilmesi ve Mağduriyetin Önlenmesi” Hakkındaki Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesininin 21 Sayılı Kararı’na göre, üye devletler, Anayasal hükümlerinin ışığı altında mevzuatlarını gözden geçirmelidirler. Özellikle küçük cürümler hakkında mümkün olabilecek yargı dışı çözüm yollarını geliştirerek Ceza Hukukundaki yetkili mercilerin yargı dışı çözüm yollarını kullanabilmeleri amacıyla, şu ilkeleri temel alarak gerekli düzenlemeleri yapmalıdırlar³⁵:

Yetkili mercilerin suçluya yargı dışı çözüm yollarını önerebilecekleri koşullar kanunlarda açıklanmalı ve özellikle; a) Devlete veya bir kamu kurumuna ya da hayır amaçlı bir kuruma bir miktar paranın ödenmesi b) Mala verilen zararların tazmini veya suçun işlenmesi suretiyle iktisap edilen değerlerin iadesi c) Çözüme ulaşma olarak veya çözümün bir parçası olarak, suçun mağdurunun kabulü halinde uygun bir tazminatın ödenmesi seçenekleri açıkça belirtilmelidir. Bu çeşit bir öneride bulunabilecek mercilerin yetkileri ve bu öneriye konu olacak suçların tasnifi yapılmalıdır. Yetkili mercii, suçla itham edilen kişinin muhtemel itirazları üzerine, onun lehine olarak öneriyi tekrar gözden geçirerek değiştirebilmelidir. Yetkili merciler hangi hallerde yargı

³⁴ Özbek, Adalete Ulaşım Hareketi, s.118-119.

³⁵ Özbek, s.151.

dışı çözüm yollarına başvuracaklarını açıkça izah etmeli ve hukukun önünde eşitliğin mümkün olduğu kadar sağlanabilmesi için, yargı dışı çözüme gidilmesi durumunda ödenecek olan para miktarını gösteren tarifeleri ve tüzükleri hazırlamalıdır. Suçla itham edilen kişi, yargı dışı çözüme gitme önerisini kabul etmek istemezse, suçu reddetme hususunda tamamen özgür olmalıdır.

Yargı dışı çözüm yolunun, suçla itham edilen kişi tarafından kabul edilmesi ve bu yolun koşullarının o kişice yerine getirilmesi üzerine, soruşturmanın kesin olarak terk edilmesi hakkın tanınmalıdır. Yetkili merciler, yargı dışı çözüm yollarını tatbiki konusundaki yetkilerini nasıl kullandıklarını yıllık bir rapor halinde yayınlarak, suçla itham edilen kişilerin kimliklerini teşhir etmeden göstermelidir.

26-29 Kasım 1990 tarihleri arasında Strasbourg'ta düzenlenen "Yeni Sosyal Stratejiler ve Ceza Adalet Sistemi" konulu XIX. Avrupa Konseyi Kriminoloji Kongresi'nde benimsenen sonuç ve tavsiyeler arasında, suçtan doğan mağduriyetin giderilmesine ilişkin hususların da bulunduğu görülür. Buna göre, "ceza adaleti sistemine iş akışını sınırlamak üzere hukuki ve yapısal tedbirler kadar, ihtilafları halledici cezai olmayan vasıta ve tedbirlere de başvurulmalıdır." Bu bağlamda sisteme iş akışını "durdurabilme fırsatları (örneğin mağdurun muvafakati ile kolluğa takibatı sona erdirmek için takdir yetkisinin) verilmesi daha sıkça, daha kolaylıkla başvurulabilen türden olmalıdır. Ceza hukuku uygulamasına yönelik alternatifler, insani değer ve normları yansıtmalıdır. Tecrübeler çoğu davada mağdura yapılan yardım ve ceza niteliği taşımayan "uzlaşma"nın, mağdurun ihtiyaçlarını daha iyi tatmin ettiğini göstermiştir. Bu hallerde, ceza hukukunun müdahalesi gereksiz görülür. Mağdurun zararını gidermesi için neler yapabileceği, ne tür seçeneklerin bulunduğu duyurulmalı, öncelikle mağdurun manevi gereksinimleri giderilmelidir. Suç vasıtasıyla doğan ihtilafları çözümleyecek ceza niteliğinde bulunmayan imkanlar oluşturulmalıdır. Bu imkanlar, gayri resmi usuller biçiminde olacağından ve bunlar da belli riskleri beraberinde getireceğinden mağdur ve sanık/veya mahkûmun haklarını koruyucu şekilde formüle edilmeli, saydam olmalı, zorlama ve baskı en alt düzeye çekilmelidir³⁶.

Ceza ve Ceza Muhakemesi Kanunlarımızda Avrupa Birliğine uyum sürecinde alternatif çözüm yollarından biri olan uzlaşma müessesesi yerini almıştır. Hukuku-

³⁶ Özbek, Adalet Ulaşım Hakkı, s.117.

muзда uzlaşma kurum olarak ilk defa 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 73 ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 253, 254 ve 255'inci maddeleri ile yerini almıştır. Ancak 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 73 ve 5271 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanunu'nun uzlaşmaya ilişkin 253 ve 254 maddelerinde, 6.12.2006 tarihli 5560 sayılı Kanunla bazı değişiklikler yapılması yoluna gidilmiştir.

D. Mukayeseli Hukukta Uzlaşma

Failin cezalandırılmasına Ceza Adalet Sistemlerinde öncelik veren klasik anlayışa alternatif olarak yeni ortaya çıkan bir kurum olan uzlaşmanın tüm dünyada uygulanmakta olan belirli bir şekli ve usulü bulunmamaktadır. Fakat AK ve BM gibi uluslar arası kuruluşlar tarafından hazırlanan belgelerde uzlaşma ile ilgili yapılacak düzenlemelerde dikkat edilmesi gereken ilkeler belirtilmektedir. Anglo-Sakson ülkelerinin ceza adaleti makamlarına oldukça geniş takdir hakkı veren yapısı uzlaşma ile ilgili pilot projelerin bu ülkelerde uygulanmasını oldukça kolaylaştırmakta olup, genellikle kanunilik ilkesi ile kovuşturma mecburiyeti ilkelerinin egemen olduğu Kıta Avrupa'sı ülkelerinde ceza takibatını sona erdirebilmek için açık bir yasal hüküm bulunması şeklindeki zorunluluk, onarıcı adalet uygulamalarına ilişkin pilot projelerin gerçekleştirilmesini zorlaştırmaktadır³⁷.

Kıta Avrupa'sı ülkelere uzlaşmanın kanunda açıkça tanınmasının iki temel nedeni olduğu, bunların da, ceza uyuşmazlıklarının adli teşkilatın üstesinden gelemeceği ölçüde artması ve bunun sonucunda ceza muhakemesinin basitleştirilmesi arayışı ile şimdiye kadar geçerli olan katı tahkik sisteminden daha modern, demokratik liberal anlayışı yansıtan taraf muhakemesi ilkesine ceza uyuşmazlıklarında da yöneliş olduğu belirtilmiştir³⁸.

Uzlaşmanın uygulandığı her ülkede farklı usuller bulunmaktadır. Örneğin bazı ülkelerde uzlaşma müstakil bir kanunla düzenlendiği halde, çoğu ülkede uzlaşma, ceza usul kanunları içerisinde yer almaktadır. Yine uzlaşmanın sadece soruşturma ya da kovuşturma aşamasında uygulandığı ülkeler olduğu gibi, infaz aşamasının da dahil olduğu tüm aşamalarda uygulandığı ülkeler bulunmaktadır. Uzlaşma ile ilgili olarak,

³⁷ Çetintürk Ekrem, Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma, HD Yayıncılık, Birinci Baskı, İstanbul, Şubat 2009, s.261.

³⁸ Şahin Cumbur, Ceza Muhakemesinde Uzlaşma, Prof. Dr. Süleyman Arslan'a Armağan, SÜHFD, 1998, s.263-264.

çocuklar hakkında ayrı bir düzenleme bulunup bulunmadığı, kurumun adının ne olduğu, uzlaşma kapsamında kalan suçların hangileri olduğu, uzlaştırmacıların kimler olduğu, uzlaşmanın devlet ya da özerk kuruluşlar aracılığıyla mı yürütüldüğü, uzlaşmanın olumlu sonuçlanması halinde doğurduğu sonuçlar vb. gibi birçok konuda da farklı düzenlemeler bulunmaktadır. Uzlaşma kurumunun ve ülkemizdeki uygulamasının daha iyi anlaşılabilmesi için aşağıda uzlaşmanın değişik ülkelerdeki durumu ayrı ayrı incelenecektir.

1. Amerika Birleşik Devletleri Hukukunda

Uzlaşma, Anglo-Amerikan hukukuna özgü bir kurumdur. Uzlaşmanın ilk olarak 1978 yılında Indiana Eyaletinde uygulanmaya başlandığı ABD'nin 29 eyaletinde uzlaşma veya uzlaşma benzeri uygulamalar hakkında yasal düzenlemeler bulunmakta olup, kullanılan kavram ve uzlaşmanın düzenlenmesi bakımından eyaletler arasında birliktelik yoktur. Düzenlemelerin kapsamına göre eyaletler beş gruba ayrılmış olup bunlar; uzlaşmanın kanunlarda kapsamlı bir şekilde düzenlendiği eyaletler (Indiana, Kansas, Montana, Nebraska, Oregon, Tennessee), uzlaşmanın daha az detaylı ancak açık ve özel bir kanunda düzenlendiği eyaletler (Arkansas, Louisiana, Minnesota, Ohio, Oklahoma, Teksas, Virginia), uzlaşmanın temel hükümler şeklinde düzenlendiği eyaletler (Alabama, Arizona, California, Colorado, Iowa, Missouri, North Carolina, Washington, Wisconsin), mağdur ile fail arasında diyalog kurulmasına izin veren kanunların bulunduğu fakat uygulamaların tam olarak uzlaşma kapsamına girmediği eyaletler (Alaska, Florida, Illinois, Maine, New York, Vermont) ve kanunlarında uzlaşma konusunda özel bir atıf bulunmayan eyaletler (Connecticut, Georgia, Hawaii, Idaho, Kentucky gibi) olarak sayılmaktadır. Fakat bir eyaletin kanunları uzlaşma konusunda hükümler içermiyorsa bu durum uzlaşmanın yapılamayacağı anlamına gelmemekte olup, uzlaşma herhangi bir kanuni dayanağı olmadan da gelişebilmektedir³⁹.

Ülkede geçici bir isnadın oldukça erken aşamada ortaya konmasının, ayrıca ortaya konan isnadın farklı aşamalarda kontrolü ve muhakemenin çeşitli safhalarında değiştirilebilir olmasının iddia ve savunma tarafları arasında uzlaşmayı teşvik edici ideal bir ortam oluşturduğu ileri sürülmüştür⁴⁰.

³⁹ Çetintürk, Ceza Adalet ..., s.287-289.

⁴⁰ Şahin, Ceza Muhakemesinde Uzlaşma, s.267.

ABD’de uzlaşma kurumu eyaletlere göre değişik şekillerde uygulanmakta ise de, genel olarak; açılan ceza davası mahkemece mağdur-fail uzlaştırması programına gönderilmekte, failin suçtan doğan sorumluluğunu kabul etmiş olması şartıyla dava uzlaştırmaya uygunluk açısından incelenmekte, uzlaştırmacı, fail ve mağdurla kişisel olarak görüşmekte, uzlaştırma sürecinin başlamasıyla mağdur ve fail, duygu ve düşüncelerini, uzlaştırmacının yardımıyla açıklamakta ve giderim şekli üzerinde anlaşmaya varmakta, uzlaştırmanın sonucu ve başarısı hakkında bir rapor hazırlanarak dava dosyası mahkemeye geri gönderilmektedir. Zararın, üzerinde anlaşmaya varıldığı şekilde giderilip giderilmediği izlenmekte ve zarar anlaşmaya uygun olarak giderildiğinde, davanın düşmesine karar verilerek raporlar dava dosyasına konulmaktadır⁴¹.

Uzlaşma bazı eyaletlerde sadece çocuklar için, bazı eyaletlerde sadece yetişkinler için, bazı eyaletlerde de hem çocuklar hem de yetişkinler için uygulanabilmektedir. Uzlaştırmacılar konusunda Kansas’ın da aralarında bulunduğu yedi eyalette ayrıntılı düzenlemeler bulunmaktadır. Yine Tennessee eyaleti gibi dokuz eyaletteki düzenlemelerde uzlaşma ile ilgili sürecin gizli olduğu açıkça belirtilmiştir. Uzlaşmanın belli bir ücretinin olduğu eyaletler bulunduğu gibi, Delaware ve Tennessee gibi eyaletlerde ise uzlaşma bütün katılanlar için ücretsizdir. Eyaletlerin tümünde mağdurların uzlaşma müzakerelerine katılması gönüllülük esasına dayanmaktadır. Fakat hakimin faili uzlaşmaya katılması için zorlama yetkisi içeren düzenlemenin olduğu sekiz eyalet bulunmaktadır. Bu konuda Kansas eyaleti örnek olarak sayılabilir. Uzlaşmanın uygulanabileceği suçların hangileri olduğuna ilişkin de eyaletler arasında birliktelik bulunmamaktadır. Dokuz eyalette ağır suçlar bakımından uzlaşma yoluna gidilebileceği kabul edilmiş olup, Teksas eyaletinde öldürme suçlarında dahi uzlaşma uygulanabileceği düzenlenmiştir. Uzlaşmanın şiddet uygulamayan fiiller için uygulanabileceğinin kabul edildiği sekiz eyalet bulunmaktadır. Yine on iki eyalette uzlaşma için uygun suç tipleri açıklanmayarak, uzlaşma konusunda takdir hakkını açıkça ya da zımnen hakime veya uygun makama bırakılmıştır⁴².

ABD’de uyuşmazlıkların yaklaşık % 90’ının uzlaşma yoluyla sonuçlandırıldığı, bu durumun sanığın pişmanlık duymasından ya da uyuşmazlığın çözümü hususunda anlayışlı yaklaşım arzusundan kaynaklanmadığı, daha çok sanığın normal yargıla-

⁴¹ Özbek, M. Uzlaştırma, s.294.

⁴² Çetintürk, Ceza Adalet ..., s.292-294.

ma sonucunda ulaşılacak ve muhtemelen mahkumiyet ile sonuçlanacak bir karardan daha elverişli bir durumu daha kısa süre içerisinde garanti etme düşüncesinin söz konusu olduğu belirtilmiştir⁴³.

2. Kanada Hukukunda

Kanada hukukunda uzlaşma, ABD hukukundaki uzlaşmaya benzemektedir. Kanada hukukunda uzlaşma, savcı ve müdafî arasında yapılmaktadır. Savcı, hakimin izni ile isnadını geri alıp sınırlandırabilmektedir. Ancak, hâkimin yer almadığı bir uzlaşma prosedüründe, failin ikrarı cezayı azaltıcı bir sebep olarak düzenlenmemiştir. Uzlaşmada, şüphelinin edimi, suçunu ikrar etmekten ibaret olmayıp ayrıca, örneğin, muhbirlik veya tanıklık gibi soruşturma makamlarıyla işbirliği ve uzlaşma konusu yapılabilmektedir. Kanada hukukunda uzlaşma kurumunun düzenlenme sebeplerinin başında, muhakemenin daha hızlı sonuçlandırılması ve mahkemelerin iş yükünü azaltması gösterilmektedir⁴⁴.

Kanada hukukunda düzenlenen uzlaşma kurumunda, hâkim yer almamaktadır. Hâkimin bu çerçevede görevi, sadece şüphelinin ikrarını geçerli saymak ve varsa savcının tavsiyelerini göz önünde bulundurarak cezayı belirlemektir. Hâkim, ikrarın iradi olup olmadığı veya şüpheliyi ikrara iten nedenlerin neler olduğunu denetleyememektedir. Cezanın tespitinde bir rolü bulunmayan taraflar ise, cezaya karşı kanun yoluna gidebilmektedir. Savcı için bu yol; ancak önerdiğinden farklı bir ceza tayini halinde mümkündür⁴⁵.

3. Almanya Hukukunda

Almanya'da uzlaşma konusunda ilk yasal düzenleme 1990 yılında Alman Çocuk Ceza Kanunu'nda yapılmıştır. Alman ceza adalet sisteminde uzlaşma kavramı iki farklı anlamda kullanılmaktadır. Uzlaşma kavramı, mağdur ile fail arasında bir anlaşmanın sağlanabilmesi amacıyla bir uzlaştırmacı tarafından gerçekleştirilen gerçek anlamda klasik uzlaşmayı, hem de gönüllü olarak zararın giderilmesi usulünü içermektedir. Ayrıca uzlaşma imkanını veren hükümlerin çoğunda açıkça uzlaşmadan bahsedilmemekte, uygulamada failin bu maddelerdeki ceza verilmemesi ya da cezada indi-

⁴³ Şahin, Ceza Muhakemesinde Uzlaşma, s.265-266.

⁴⁴ Şahin, Cumbur, Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi, Ankara, 2005, s.490.

⁴⁵ Şahin, Gazi Şerhi, s.490.

rim yapılması gibi imkanlardan yararlanabilmesi için uzlaşma bir vasıta olarak kullanılmakta, bu da uzlaşmanın uygulanma alanını genişletmektedir⁴⁶.

Almanya'da da ABD'de olduğu gibi uzlaşma uygulamalarına ilişkin olarak eyaletler arasında birliktelik bulunmamakta ise de bazı temel standartlar öngörülmüştür. Örneğin takipsizlik kararı verilebilecek uyuşmazlıklarda uzlaşma yoluna gidilememektedir. Yine uzlaşmanın uygulanabilmesi için failin fiilini inkâr etmemesi gerekmektedir. Fail suçunu inkâr ettiği takdirde ceza muhakemesi kuralları uygulanarak durumun aydınlatılması zorunludur. Almanya'da uzlaşmanın uygulanmasında fail ve mağdur yönünden gönüllülük ilkesi geçerli olduğundan taraflardan biri uzlaşmanın uygulanmasını kabul etmediği takdirde uzlaşma uygulanmamaktadır. Son olarak da, uzlaştırmacının tarafsızlığını ortaya koyması, fail ve mağdura tarafsız olduğunu hissettirmesi gerekmektedir⁴⁷.

Çocuk Adalet Kanunu'nun 45 ve 47. maddelerine göre savcı veya hâkim dava açmadan veya hüküm vermeden önce mahkeme dışı önlemleri düşünmek zorunda olup, 45. maddenin 2. fıkrası uyarınca, çocuk fail, mağdurla uzlaşma konusunda ciddi gayret gösterirse ve savcı çocuk fail hakkında eğitimsel bir tedbir uygulanmasını zorunlu görmez ise kamu davası açmayabilecektir. Savcı, çocuk fail hakkında kamu davası açmaya gerek görmemekle birlikte sürece çocuk hâkiminin müdahalesini gerekli görüyorsa aynı maddenin 3. fıkrası uyarınca çocuk mahkemesi hâkimine başvurarak, çocuğun mağdurla uzlaşması için çaba göstermesini sağlayacak usullerin uygulanması için karar alınmasını veya şahsen çocuğun mağdura özürlerini bildirmesini isteyebilmektedir. Bu husus çocuk fail tarafından yerine getirildiğinde savcı dava açmaktan vazgeçmektedir. Yargılama aşamasında da çocuk hâkiminin 45. madde hükümlerini uygulamak suretiyle uzlaşma sağlanması halinde dava dosyasını 47. madde uyarınca kapatma yetkisi bulunmaktadır⁴⁸.

Uzlaşma konusunda Alman Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu'nda da düzenlemeler yapılmıştır. Uzlaşma ile ilgili genel hüküm niteliğinde olan Alman Ceza Kanunu'nun 46/a maddesi uyarınca; fail, uzlaşmak için samimi bir çaba harcayarak suçun sonuçlarını tamamen veya büyük ölçüde tazmin eder ya da tazmin hususun-

⁴⁶ Çetintürk, Ceza Adalet ..., s.265-266.

⁴⁷ Dölling, Dieter, İşlenen Suç Nedeniyle Suç Failleri ve Mağdurları Arasında Arabuluculuk (Mediation), Çev: Dönmezer, Sulhi, *Ceza Muhakemesinde Uzlaşma*, Yenisey, Feridun, İstanbul, 2005, s.20.

⁴⁸ Dölling, s.19.

da büyük gayret gösterirse veya çok fazla kişisel gayret gösterilmesinin veya bazı fedakârlıklar yapılmasının gerekli olduğu durumlarda, zararı tamamen ya da büyük oranda giderirse, aynı yasanın 49/1. maddesi uyarınca mahkeme, fail hakkındaki vereceği cezayı düşürebileceği gibi, suçun kanunda öngörülen yaptırımının 1 yıldan kısa süreli hapis ya da 360 günlük çalışma ücretine kadar para cezasını gerektirmesi hallerinde ceza vermekten tamamen de vazgeçebilmektedir⁴⁹. Burada failin suçluluğu açıklandıktan sonra belirtilen seçenek kararlar verilmekte olup, mahkemenin cezayı düşürmesi ya da ceza vermekten vazgeçme hususunda takdir hakkı bulunduğu görülmektedir. Failin çabaları 46/a maddesinin uygulanması için yeterli olmadığı takdirde de, failin bu çabaları verilecek cezanın belirlenmesinde dikkate alınmaktadır.

Uzlaşma vasıtasıyla yetişkinler açısından da takibat zorunluluğuna istisna getiren düzenlemeler bulunmaktadır. Alman Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 153. maddesi⁵⁰; 21 yaşının ve bazı durumlarda da 18 yaşının üzerindeki bakımdan işledikleri hafif nitelikte suçlarda, uzlaşmanın gerçekleşmesi halinde, dava dosyasının takipsizlik kararı verilerek kapatılmasına imkan vermektedir. Düzenlemeye göre, bazı hafif suçlarda uzlaşma gerçekleştiği takdirde savcı mahkeme ve şüphelinin kararı ile takipten vazgeçebilmekte, daha hafif suçlarda ise mahkeme kararına dahi gerek olmadan uzlaşma nedeniyle takipsizlik kararı verebilmektedir⁵¹. Maddeye bakıldığında hangi suçlarda uygulanacağına ilişkin açık bir düzenleme olmadığı görülmektedir. Küçük suçların ne olduğu ya da işlenen fiilin önemsiz bir konuya ilişkin olup olmadığının takdiri tamamen savcıya bırakılmış gözükmektedir.

Alman Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 155/a maddesi⁵² gereğince uyuşmazlıkla ilgili yürütülen sürecin her aşamasında savcı veya mahkeme uzlaşma yoluna gidebilecektir. Hatta düzenlemeye göre savcı veya mahkeme uzlaşma kurumunun uygulanabilirliğini araştırmakla yükümlü tutulmuştur. "Her aşama" şeklinde düzenleme bulunduğundan infaz aşamasında da uzlaşmanın uygulanması imkanı bulunmakta olup,

⁴⁹ Özbek, Çağdaş Ceza ..., s.130.

⁵⁰ Alman CMK'nun 153. maddesi şu şekildedir: "Küçük suçlarda (kabahat) savcı, mahkemenin ve şüphelinin karar ve rızaları ile suçun takibinden vazgeçebilir. Suç ve suçlunun işlediği fiil kamuoyunun ilgisini çekmeyecek kadar önemsiz bir konuya ilişkin ise, savcı takibe gerek görmeyebilir." Kaymaz/Gökcan, s.72.

⁵¹ Çetintürk, Ceza Adalet ..., s.268.

⁵² Alman CMK'nun 155/a maddesi şu şekildedir: "Savcılık veya mahkeme her aşamada mağdur ve sanık arasında uzlaşma olanağını araştırır, uygun olan hallerde onları etkiler. Ancak mağdurun iradesinin aksine işlem yapılamaz." Kaymaz/Gökcan, s.72.

bu düzenleme AK'nun R (99) 19 sayılı tavsiye kararında yer alan ilkeye uygunluk arz etmektedir. Alman CMK'nun 155/b maddesinde de uzlaşma sürecine ilişkin çeşitli düzenlemeler bulunmaktadır. Bu maddede uyuşmazlıkla ilgili bilgilerin uzlaşmayla ilgili mercie verileceği de belirtilmektedir.

Şahsi davaların, üzerinde düşünülmeden acele ile açılmasını önlemek ve şahsi dava açılmasını zorlaştırmak amacıyla Alman Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 380. maddesinde de uzlaşma ile ilgili düzenleme yapılmıştır. Bu düzenleme gereğince, konut dokunulmazlığının ihlali, hakaret, posta dokunulmazlığının ihlali, müessir fiil, tehdit ve mala zarar suçlarında dava açılmadan önce eyalet adli yönetiminin belirlediği bir uzlaştırma mercii tarafından tarafların uzlaştırılması teşebbüsünde bulunulmuş olması gerekmektedir. Şahsi davacının uzlaşma girişiminin başarısızlıkla sonuçlandığına ilişkin belgeyi şahsi dava dilekçesi ile birlikte sunması gerekmektedir⁵³. Bu düzenlemede uzlaşma girişimi şahsi davalık suçlarda özel bir dava şartı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Almanya'da uzlaşma hizmeti kar amacı gütmeyen sivil toplum örgütleri ve devlet kurumları tarafından yürütülmektedir. Almanya'da uzlaşma süreci genel olarak şu şekilde gerçekleşmektedir: Polis, savcı adına gerekli bilgi ve delilleri topladıktan sonra savcı, dosyanın mahkemeye mi yoksa uzlaşmaya mı gönderileceğine karar vermektedir. Eğer savcı iddianame ile dava açmaya gerek görmez ve uzlaşmanın denemesine karar verirse dosyayı uzlaşmayı gerçekleştirecek kuruma göndermekte ve kurumlar ilk olarak fail ile telefon veya mektupla irtibat kurarak mağdur ile bir anlaşmaya varıp varmayacağını sormaktadır. Failin kabul etmesi halinde mağdur ile irtibata geçilmekte, mağdurun da kabul etmesi halinde öncelikle her iki tarafla ayrı toplantılar yapılmakta, uzlaştırımcı toplantılar sonucunda tarafların ciddi ve uzlaşmadan makul beklentiler içerisinde olduğuna kanaat ederse taraflarla birlikte müzakereler gerçekleştirilmektedir. Müzakere sonunda mağdur ve fail arasında bir anlaşma hazırlanmakta ve anlaşmayla ileride atılacak adımları gösteren uzlaştırımcının raporu birlikte savcıya gönderilmekte, savcı da bunun üzerine takibatı sona erdirmektedir⁵⁴. Kural olarak uzlaşmada tarafların en az bir kez bir araya gelmeleri zorunludur.

⁵³ Karaaslan, Erol, Ceza Yargılamasında Uzlaşma, Adalet Dergisi, Eylül 2007, S.29, s.303.

⁵⁴ Çetintürk, Ceza Adalet ..., s.272.

4. Avusturya Hukukunda

Çocuklar hakkında Avusturya'da denetimli serbestlik kurumlarında görev yapan sosyal çalışmacılar tarafından 1980'li yıllarda uygulanmaya başlayan uzlaşma, büyükler için ancak 1992 yılında uygulanmaya başlanmış ve Avusturya Ceza Muhakemesi Kanunu'na eklenerek 1 Ocak 2000 tarihinde yürürlüğe giren 90. madde⁵⁵ gereğince hem büyükler hem de çocuklar hakkında uygulanmaya başlamıştır. Ayrıca Çocuk Adalet Kanunu'nda da çocuklar için bazı özel hükümler bulunmaktadır. 90. maddeye göre soruşturmayı yürüten savcı, para cezasına, belirli bir süre denetimli serbestliğe veya toplum yararına bir hizmet görülmesine, son olarak da uzlaşmanın uygulanmasına karar verebilmektedir. Savcının hangi seçeneğin uygulanacağına ilişkin takdir hakkı bulunmaktadır. Savcının uzlaşmayı uygulamadan dava açması hallerinde de mahkemenin kendiliğinden ya da taraflardan birinin başvurusu üzerine uzlaşmanın uygulanması için girişimde bulunma kararı verme yetkisi vardır. Mahkemenin bu kararına savcının itiraz hakkı da bulunmaktadır.

Yukarıda belirtilen seçenek önlemlerin dolayısıyla uzlaşmanın uygulanmasına hakim ya da savcı tarafından ancak bazı şartların bulunması halinde karar verilebilmektedir. Bu şartlar ise şu şekilde sayılabilir:

- Olayın yeterince aydınlanmış olması,
- Failin kusurluluk derecesinin ağır olmaması,
- Fiil nedeniyle hayat kaybının olmaması,
- Suç için öngörülen hapis cezasının üst sınırının 5 yılı geçmemesi, (Çocuklar için bu sınır 10 yıldır.)
- Failin başka suçlar işlemesini önlemek için ceza verilmesinin zorunlu olmaması,
- Failin suçun sorumluluğunu üstlenmeyi, suçun sonuçlarını telafi etmeyi, zararı gidermeye çalışmayı ve suçun ortaya çıkmasının nedenleri üzerinde iyice düşünmeyi istemesi⁵⁶.

Özellikle uzlaşmaya tabi suçların hangileri olduğuna ilişkin sadece üst sınır gösterilerek düzenleme yapılmış olması, uzlaşmanın uygulanabileceği suçların kapsamını oldukça genişletmiştir. Çocuk Adalet Kanunu'nun 7. maddesinde de bu üst sını-

⁵⁵ Maddenin Türkçe metni için bkz. Çetintürk, Ceza Adalet ..., s.297.

⁵⁶ Çetintürk, Ceza Adalet ..., s.299.

nının çocuklar için iki kat olarak uygulanacağı belirtilerek çocukların işledikleri suçların büyük çoğunluğunun uzlaşma kapsamına girmesi sağlanmıştır. Çocukların özel durumları dikkate alındığında bunun yerinde bir düzenleme olduğu düşünülmektedir. Fakat belirtilen şartlardan birçoğunun tamamen takdire dayalı olduğu görülmekte olup, bu durumun uyuşmazlığa bakan savcı ya da hakimin değerlendirmelerine göre farklı uygulamalar doğurabileceği de değerlendirilmektedir.

Avusturya'da uzlaşma genellikle savcının talebiyle uygulanmakta olup, sürecin işlemesi şu şekilde olmaktadır: Savcı, Neustart adlı uzlaşmayı gerçekleştiren kurumdan uzlaşma konusunda mağdur ve failin bilgilendirilmesini, uzlaştırmacı görevlendirilmesini talep etmekte, Neustart tarafından görevlendirilen uzlaştırmacı tarafları bilgilendirerek genellikle taraflarla doğrudan görüşmeler yapmakta ve uzlaşma işlemleri sonucunda bir rapor düzenleyerek savcıya göndermektedir. Savcı da rapora istinaden dosyayı kapatmaktadır. Uzlaştırmacı tarafından yürütülen görüşmelere fail ve mağdur ile bunların avukatları katılabilmektedir. Neustart özerk bir kurum olup, kurumun finansal desteğinin % 90'ı Adalet Bakanlığı tarafından karşılanmaktadır. Bunun yanında diğer bakanlıklar ve Federal hükümetler de kurumu maddi açıdan desteklemektedir. Nihayet failin uzlaşmadan faydalanabilmesi için belli bir ücret ödemesi şart olup, bu ücretin ödenmemesi halinde uzlaşma olumlu sonuçlansa dahi fail hakkındaki takibat devam etmektedir⁵⁷. Türkiye'de uzlaşmayı yürütecek bu şekilde bir kurumun bulunması önerilmektedir. Ayrıca CMK'daki uzlaşmanın olumlu sonuçlanması halinde uzlaşma giderlerinin Devlet tarafından karşılanacağına ilişkin düzenlemeye bakıldığında, Avusturya'dakine göre fail lehine oldukça yararlı bir düzenleme olduğu değerlendirilmektedir.

5. İngiltere Hukukunda

İngiltere'de mağduru tüzel kişi olan uyuşmazlıklar da dahil olmak üzere uzlaşma, failin verdiği zararı kabul etmesi halinde ağır nitelikte suçlarda dahi uygulanabilmekte olup, uzlaşma genellikle yarı bağımsız makamlar tarafından yürütülen özel programlar şeklinde gerçekleştirilmektedir. Uzlaşma yoluna, polis uyarısıyla, yapılan soruşturmanın ertelenmesiyle, soruşturma ile birlikte, hükmün bir parçası olarak ya da hükümden sonra olmak üzere uyuşmazlığın değişik aşamalarında gidilebilmektedir⁵⁸.

⁵⁷ Çetintürk, Ceza Adalet ..., s.302-303.

⁵⁸ Çetintürk, Ceza Adalet ..., s. 368-369.

İngiltere’de uyuşmazlıkların önemli bir kısmının uzlaşma yoluyla sonuçlandırıldığı, bu oranın Magistrates Court’un yetkili olduğu suçlarla ilgili uyuşmazlıklarda % 93, Crown Court’un yetkili olduğu suçlarla ilgili uyuşmazlıklarda ise %75 civarında olduğu belirtilmiştir. İngiltere’deki uygulamada cezaya ilişkin taahhütlerin bir önemi olmadığından, uzlaşmanın tarafları bu konuda konuşmamaktadır. Uyuşmazlıkların uzlaşma ile sonuçlanması halinde mahkemeler tarafından sanığa verilecek cezadan genellikle 1/3 ya da H oranında bir indirim yapılmakta, sanığa avukatı tarafından sadece bu bilginin verilmesi yeterli görülmektedir⁵⁹.

Polisin aydınlatmada güçlük çektiği suçlarla ilgili yürüttüğü soruşturmalarda sıkça kullandığı ve “Charge bargaining” adı verilen uygulamada, öncelikle polis sanıkla bir görüşme yapmaktadır. Bu görüşmede sanığın suçu kabul etmesi halinde polis tarafından sorguya son verme, sanık hakkındaki ithamın bir kısmından vazgeçme, tutuklama konusunda olumlu yaklaşım gibi bazı imkanlar sanığa sunulmaktadır. Uzlaşma gerçekleştiğinde de gerçekte işlenen suç yerine başka bir suçtan dava açılmaktadır. Bu sayede polisin aydınlattığı suç oranı artmakta, sanık da daha hafif bir yaptırıma maruz kalmaktadır. Dava açıldıktan sonra iddia makamı da isnadın sınırlandırılması yoluna gidebilmektedir. Fakat bu durumda hakimin onayı gerekmektedir⁶⁰.

6. Fransa Hukukunda

Fransa’da ilk anlamda uzlaşma 1993 yılında Ceza Muhakemesi Kanununda yapılan değişiklikle uygulanmaya başlamıştır. Fransız CMK’nın 41/1. maddesi gereğince soruşturmayı yürüten savcı ceza takibatına devam etme kararı vermeden ve diğer seçenek önlemlerden birini seçmeden önce taraflara uzlaşma usulünü teklif edebilecektir. Bu konuda savcının takdiri bulunmaktadır. Uzlaşmanın amacı mağdurun maruz kaldığı zararının giderilmesi, suç nedeniyle ortaya çıkan huzursuzluğun sona erdirilmesi ve failin toplumla bütünleşmesine katkıda bulunulmasıdır. Uzlaşma tarafların rızası alınarak savcı tarafından veya savcının bir başkasını görevlendirmesi suretiyle gerçekleştirilebilmektedir. Uzlaşmanın etkisi sadece soruşturma aşamasıyla sınırlandırılmıştır. Uzlaşma önerisi adli polis tarafından da yapılabilmektedir⁶¹.

⁵⁹ Şahin, Ceza Muhakemesinde Uzlaşma, s.274.

⁶⁰ Şahin, Ceza Muhakemesinde Uzlaşma, s.275.

⁶¹ Çetintürk, Ceza Adalet ..., s.325-326.

Fransız CMK'nın 41/2. maddesi gereğince uzlaşmanın uygulanması halinde takibat sona erecektir, fakat takibatın sona ermesi hukuk davası açılmasına engel olmayacaktır. Uzlaşma yöntemine hafif cezayı gerektiren basit suçlarda başvurulabilmektedir. Fransa'da uzlaştırmacılar dört kategoriye ayrılmaktadır. Bunlar, kar amacı gütmeyen çocuklar için de çalışan büyük kurumlardaki profesyonel uzlaştırmacılar, uzlaşırma konusunda çalışan küçük kurumlardaki ücretsiz gönüllüler, doğrudan savcının yetkisi altında çalışan ve her çalışması için ücret alan uzlaştırmacılar ve harcamaları karşılığında küçük miktarda bir para almalarına rağmen asıl olarak gönüllü çalışan emekli hukukçu ve polisler şeklinde sayılabilir⁶².

Fransa'daki uzlaşma süreci genellikle sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülmektedir⁶³. Uzlaşma süreci genellikle dört aşamada sonuçlanmakta olup, ilk aşama, kurum ve savcı arasındaki bilgi alışverişi, uyuşmazlığın analizi ve taraflar arasındaki başlangıç toplantısından oluşmakta, sonraki iki aşamada uzlaşmanın kendisi ve taraflar arasındaki anlaşma tamamlanmakta, son aşama ise uygulama, sona erme ve değerlendirmeden oluşmaktadır. Uzlaşma uygulamaları genellikle doğrudan gerçekleştirilmekle birlikte dolaylı uzlaşmalar da görülebilmektedir. Uzlaşma sonucunda savcıya resmi bir rapor gönderilmekte⁶⁴, savcı da rapor doğrultusunda ceza takibatına son vermektedir. Türkiye'deki uzlaşma ile ilgili düzenlemeler yapılırken, Fransız CMK'nın 41. maddesinden faydalanılmıştır.

Yukarıda belirtilen ülkeler dışında birçok ülkede uzlaşma farklı usullerde ve uyuşmazlığın farklı aşamalarında uygulanmaktadır. Örneğin Norveç'te 2001 yılında cezaların infazına ilişkin kanunun kabul edilmesiyle, bu tarihten itibaren uzlaşma, kamuya yararlı bir işte çalıştırma cezasının bir parçası olarak da uygulanabilmektedir.

Genel olarak bakıldığında uzlaşmanın her ülkenin kendi özelliklerine göre farklı şekillerde uygulandığı görülmekle beraber, ortak özellik uzlaşmanın gönüllülük esasına dayanmasıdır. Yine genelde uzlaşma süreci savcı veya hakimden denetimi altında yürütülmektedir. Birçok ülkede uzlaşmanın özerk kurumlar tarafından gerçekleştiril-

⁶² Çetintürk, Ceza Adalet ..., s.334.

⁶³ Coronas, Clara Casado, Mağdur Fail Arabuluculuğu Hizmetlerinde İyi Uygulamalar, Onarıcı Adalet, Mağdur Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı, İstanbul 2008, s.121.

⁶⁴ Çetintürk, Ceza Adalet ..., s.335.

rildiği dikkati çekmekte olup, ülkemizde de bu tür bir kurumun hayata geçirilmesi kaçınılmaz bir durum olarak görülmektedir.

7. İtalyan Hukukunda

İtalya Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 444 ve devamı maddelerine göre, üç yıla kadar hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suçlarda, şüpheli ve savcının anlaşması suretiyle isnat belirlenebilmektedir. Uzlaşma, tarafların önceden görüşmeleri sonucu olabileceği gibi, daha sonradan, taraflardan birinin sözlü veya yazılı talebi üzerine duruşma başlayıncaya kadar da olabilmektedir. Taraflar arasında yapılan uzlaşma sürecinde, taraflardan birinin olumsuz görüş bildirmesi sonucu, diğer taraf, önceki görüşünden vazgeçerek yeniden karşı tarafa uzlaşma teklifinde bulunabilir. Savcı, şüphelinin uzlaşma talebini kabul etmezse, bunun gerekçesini belirtmek zorundadır. Şüpheli, bizzat kendisi uzlaşma talebinde bulunabileceği gibi, temsilcisi aracılığıyla da uzlaşma talebinde bulunabilir⁶⁵.

Taraflardan biri uzlaşma talebinde bulunmuş, karşı taraf bu uzlaşma talebine henüz olumlu veya olumsuz bir cevap vermemiş ise, hâkim, görüş bildirmeyen tarafa görüşünü açıklaması için uygun bir süre verir. Hâkim tarafından verilen uygun süre dolmadan, uzlaşma talebi geri alınamaz ve talep değiştirilemez. Süre tayini üzerine ya da taleple birlikte, muvafakatin sağlanması sonunda hâkim, teklif edilen uzlaşmaya ilişkin bir görüş düzenler. Uzlaşma, üç yıla kadar hürriyeti bağlayıcı cezalarda öngörüldüğünden; uzlaşma da hapis cezası yerine para cezası veya ertelenmek üzere hapis cezası talep edilebilmektedir. Talep edilecek ceza, hapis cezası ise iki yılı aşamaz. Uzlaşma sonucu, cezada indirim oranı en fazla 1/3 oranında yapılabilmektedir. Hâkim, uzlaşma kapsamında teklif edilen cezayı kabul etmek veya teklif edilen ceza kanuna aykırı ise, teklif edilen talebi reddetmek zorundadır. Hâkim, beraat kararı verebilecek durumlarda, tarafların uzlaşma konusunda anlaşmalarına bakmaksızın beraat kararı verebilmektedir⁶⁶.

II. UZLAŞMA VE CEZA MUHAKESİ HUKUKU İLKELERİ

A. Genel Olarak

Ceza hukuku, kuralı ihlal eden kişiye ceza verilmesini amaçlamakla birlikte diğer yandan da kişinin yeniden topluma kazandırılmasını hedeflemektedir. Kısaca

⁶⁵ Şahin, Gazi Şerhi, s.799.

⁶⁶ Şahin, Gazi Şerhi, s.800.

Ceza Hukukunun amacı, yasaklayıcı ve cezalandırıcı hükümleri ile toplum kurallarının ihlal edilmesini önlemek ve ihlal halinde bozulan hukuki barışı yeniden sağlamaktır. Ceza muhakemesi gerçeği araştırırken faili, mağduru ve yargılamaya katılan diğer kişiler ile toplumu koruyucu tedbirleri almak ve uygulamak zorundadır. Günümüzde kabul gören anlayış şudur: suçlunun bulunup cezalandırılması için gereken süre içerisinde toplum barışını sağlayıcı, bireylerin hak ve özgürlüklerini koruyucu ilkelere uyulmasıdır⁶⁷.

Yukarıda belirttiğimiz nedenlerden ötürü uzlaşma ile ceza muhakemesi ilkelere birlikte değerlendirmek gerekmiştir.

B. Adil Yargılanma Hakkı ve Uzlaşma

Adil yargılanma hakkı, Anayasa m.36/f.1 ile tarafı olduğumuz ve iç hukukumuzun parçası haline gelen AİHS'nin 6. maddesinde düzenlenmiştir. Adil yargılanma hakkı şu alt ilkelerden oluşmaktadır: Bir yargı yerine başvuru hakkı, davanın hakkaniyete uygun dinlenilmesini isteme hakkı, bağımsız-tarafsız ve yasal bir mahkemeye erişim hakkı, aleni duruşmada yargılanma hakkı, duruşmada bulunma hakkı, silahların eşitliği, makul sürede yargılanma hakkı, çekişmeli yargı hakkı, gerekçeli karar hakkıdır⁶⁸.

AİHS 6. maddesinde ve Anayasamızın 36/f.1 de düzenlenmiş bulunan adil yargılanma hakkının uzlaşma ile çelişmediği kabul görülmektedir⁶⁹. Bunun yanında, konu mağduriyetin giderilmesi ve yöntemleri bakımından değerlendirildiğinde uzlaşma kurumunun adil yargılanma hakkını ihlal ettiğine dair görüşler de mevcuttur⁷⁰. AİHM, Sözleşme hükümlerinde tanınan usuli haklardan feragat etmenin kural olarak mümkün olduğunu kabul etmekte ve bu hakların önemine uygun düşen asgari güvencelerin tanınmış olması gerektiğini belirtmektedir⁷¹.

⁶⁷ Kunter/Yenisey, s.24 vd.; Öztürk M., s.32; Özbek V., CMK, s.51,52; Gökcan/Kaymaz, s.82

⁶⁸ Gözübüyük Şeref/Gölcüklü Feyyaz,, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, Ankara 2003, s.267; İnceoğlu Sibel, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı, İstanbul 2002, s.4-5; Tezcan Durmuş/Erdem Mustafa Ruhan/Sancakdar Oğuz/Önok Rıfat Murat, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi El Kitabı, Ankara 2010, s.151 vd.; Gökcan/Kaymaz, s.83.

⁶⁹ Özbek M., Tavsiye Kararı, s.154.

⁷⁰ Yenisey Feridun, Suçların Azaltılması ve Ceza Hukuku Ultima Ratio, İBD 1994, C.68, S.10-11, s.382; Özbek V., Suçtan Doğan Mağduriyet, s.329; Gökcan/Kaymaz, s.87.

⁷¹ AİHM, Oberschlick/Avusturya Kararı, p.51-52 (<http://ihami.anadolu.edu.tr/aihmgoster.asp?id=>); İnceoğlu, s.203; Gökcan/Kaymaz, s.84.

Mahkemenin Deweer kararında⁷²; mahkemeye başvurma hakkından feragat etmenin hem hukuk hem ceza davalarında mümkün olduğu kabul edilmekle birlikte uzlaşmanın bir zorlama ürünü olmaması gerektiği benimsenmiştir. Mahkeme davaya konu olayda, önödeme uygulamasının 48 saat içinde işyeri kapatma kararı baskısı altında kalması nedeniyle başvuru iradesinin zorlandığına karar vermiştir. Mahkeme, bundan sonra olayda adil yargılanma hakkının kurucu unsurlarından biri olarak gördüğü “mahkemeye başvurma hakkının” ihlal edilip edilmediğini incelemiştir. Mahkemeye göre, cezai konularda mahkemeye başvurma hakkı, kişisel haklar konusunda olduğundan daha kesin olmadığından örtülü sınırlamalara tabidir⁷³.

Mahkemeye başvuru hakkı demokratik bir toplumda önemli bir hak olarak ön plana çıktığından söz konusu hakkın ihlali iddiasını taşıyan bir tedbir, karar ya da uygulama özel bir dikkatle incelenmelidir. Deweer Kararında Mahkeme, başvuru hakkının adil yargılanma hakkından feragat etmesinin zorlama altında gerçekleştirildiğinden bahisle başvurma hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir. Sonuç olarak AİHM, atılı bir suçlamayla karşı karşıya kalan kişinin, yargılama sürecinin uzun oluşu ve bürokrasi nedeniyle başvuru hakkından feragat edip uzlaşma yoluna gitmesinin zorlama ve baskı olmaması halinde Sözleşmeye aykırılık teşkil etmeyeceği görüşündedir⁷⁴. Uzlaşma kurum olarak ceza muhakemesi ilkeleri ile aynı amaca hizmet ettiğinden ve adil yargılanma hakkının içinde barınan alt derece haklara zorlama ve baskı olmadığı süreçte paralellik arz eder mahiyettedir. Dolayısı ile adil yargılanma hakkı ve uzlaşma kurumu birbiriyle çelişir nitelikte değildir.

C. Hak Arama Hürriyeti ve Uzlaşma

Hak arama özgürlüğü ve mahkemeye erişim hakkı Anayasamızın 36., Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 8. ve 10. maddelerinde düzen-

⁷² Deweer Kararına konu olayda, kasap olan başvuru, et fiyatlarını belirleyen kurallara uymadığı gerekçesiyle işyerinin 48 saat süreyle geçici olarak kapatılmasına karar verilmiştir. Savcılık tarafından başvurucuya gönderilmiş olan yazıda 8 gün içinde 10.000 Frank önödeme yapılması halinde ertesi gün işyerinin açılacağı bildirilmiştir. Hükümet savunmasında, önödeme teklifinin uzlaşma teklifi olduğunu ve kendi içerisinde bir zorlamayı barındırmasının normal olduğunu belirtmiştir; AİHM, Deweer/Belçika Kararı, 27.02.1980; Karar metni için bkz. **Doğru Osman**, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi İçtihatları, C.1, İstanbul 2002, s.346 vd ve <http://ihami.anadolu.edu.tr/aihmgooster.asp?id=37>

⁷³ AİHM Deweer/Belçika Kararı, prg.48-49. (<http://ihami.anadolu.edu.tr/aihmgooster.asp?id=37>)

⁷⁴ Detaylı bilgi için bkz. **Gökcan/Kaymaz**, s.85.

lenmiştir. Uzlaşma kurumu özünde hak arama hürriyeti ile çelişmemektedir⁷⁵. Şöyle ki; hak arama özgürlüğü ve mahkemeye erişim hakkının temelinde hak sahibinin yararı yatmaktadır. Bizce de, hak sahibinin üstün yararı bakımından yargılamadan vazgeçmesi hakkın özüne aykırılık teşkil etmeyecektir.

D. Adalet İlkesi ve Uzlaşma

Adalet ilkesi hukuk düzeninin bütününe ilişkin değerler ölçüsü olarak toplum ve hakimin vicdanında ortaya çıkmaktadır. Genel anlamda adalet ilkesinin alt başlıkları şöyledir: Hakkaniyet, hak ve nesafet. Toplum barışı ancak adalet ilkesine uygun davranıldığında sağlanabilmektedir. Toplumsal barışı bozan kişinin cezalandırılması, bozulan düzenin yeniden kurulması ve adaletin sağlanması amacı taşımaktadır. Uzlaşma kurumu ise bozulan toplumsal barış ve düzeninin yeniden tesisi için adaletin çabuklaştırılmış hali olarak varsayılabılır. Zararı kısmen veya tamamen gideren fail, mağduru tatmin etmekle birlikte işlediği fiilin sonuçlarını kabul edip zararı ve mağduriyeti gidererek toplum düzenine uygun davranacağına dair bir anlamda söz vermiş olmaktadır. Bu nedenlerle uzlaşma, adalet ilkesiyle çelişmemektedir⁷⁶.

E. Aleniyet İlkesi ve Uzlaşma

Yargılamanın aleni yapılması, duruşma düzeninin ve fiziki şartların verdiği olanaklar çerçevesinde, isteyen hazır bulunması ve yapılanları ve gösterilenleri görmesi kadar söylenenleri işitmesi anlamına gelmektedir. Aleniyet ile kamunun bilgisine açıklık sonucu “saydamlık” sağlanmakta, kamu denetimi gerçekleştirilerek “keyfilik” önlenmekte ve insanlar gizli yargılamaya karşı korunmaktadır. Adil yargılanma ilkesinin gerçekleşmesi bakımından alenilik demokratik toplumların vazgeçilmez ilkesidir⁷⁷.

AİHS'nin 6/1. maddesi uyarınca davanın aleni surette dinlenmesi ve hükmün aleni şekilde verilmesi gerekmektedir. Anayasamızın 141/1. maddesinde “duruşmalar herkese açıktır” denilmektedir. 5271 Sayılı CMK'nın 182. maddesinde de aleniyet ilkesi “duruşmanın açıklığı” adı altında düzenlenmiştir.

Aleniyet ilkesinin uzlaşma kurumu ile bağlantısı bakımından farklı iki görüş mevcuttur: Birinci görüş uyarınca, uzlaşmanın duruşma dışında gerçekleşmesi duru-

⁷⁵ Gökcan/Kaymaz, s.87; Özbek M., Tavsiye Kararı, s.154.

⁷⁶ Gökcan/Kaymaz, s.90; Şahin, s.252.

⁷⁷ Kunter/Yenisey, s.455; Tezcan /Erdem/Sancakdar/Önok, s.154; Gökcan/Kaymaz, s.90.

munda aleniyet ilkesi ihlal edilmiş olmaktadır. Uzlaşma kural olarak soruşturma esnasında savcının teklifi üzerine başlatıldığından ve soruşturma esnasında gizlilik esas olduğundan uzlaşma görüşmeleri aleniyet ilkesini ihlal eder nitelik taşımaktadır⁷⁸.

Karşı görüş uyarınca, aleniyet sadece duruşmada sağlanması gereken bir ilkedir. Duruşma dışında, soruşturma safhasında yapılacak uzlaşma görüşmeleri aleniyet ilkesini ihlal etmeyecektir. Uzlaşma görüşmeleri muhakemenin zorunlu bir unsuru değildir. Bu nedenle duruşmaya ait işlemler bakımından aleniyet ilkesinin koşullarının sağlanması yeterlidir⁷⁹. Kanımızca, uzlaşma görüşmeleri esnasında yargılama yapılmadığından aleniyet ilkesinin ihlali gibi bir durum söz konusu olmadığı görülmektedir.

F. Eşitlik İlkesi ve Uzlaşma

Eşitlik ilkesi, yargılama makamlarının aynı durumdaki şüpheli veya sanıklara aynı muamelede bulunmaları anlamına gelmektedir. Eşit olanların eşitliği yargılamanın olmazsa olmazlarından. Anayasamızın 10. maddesi uyarınca, Devlet organlarının ve idarenin herkese kanun önünde eşitlik ilkesine uygun davranması gerekmektedir. Eşitliğin sağlanması ise, tarafların usulüne uygun şekilde görüşmelere çağırılması, eşit olarak söz verilmesi, görüşlerini açıklama olanağının tanınması, belge ve delilleri inceleme imkanının verilmesi ile mümkün olmaktadır. Uzlaşma teklifinin kabul edilmesi halinde yargılama safhasının olumsuz ve eşitliğe aykırı yönleri kendiliğinden ortadan kalkmış olacak ve fail bozulan toplumsal düzeni sağlamakta edim üstlenecek mağdur da uzlaşma görüşmeleri sonunda tatmin olmuş olacaktır⁸⁰. Bizce de uzlaşma kurumu, eşitlik ilkesinin uygulanmasında olumlu bir fonksiyon görmektedir.

G. Bağımsız ve Tarafsız Hâkim İlkesi ve Uzlaşma

Bağımsız ve tarafsız hakim ile kastedilen hakimin objektifliği, tarafsızlığı ve kişiliğinden sıyrılarak karar vermesidir. Hakimin taraflar karşısında herhangi bir menfaat bağı içerisinde olmaması kişisel değer yargılarından sıyrılması ve duygusallığını bir kenara bırakması gerekliliğini ifade etmektedir⁸¹. 5560 sayılı Yasanın yürürlüğe girmesinden evvel uzlaşmanın şartlarından biri, failin suçunu ikrar etmiş olması idi. Suçunu ikrar ederek, uzlaşma teklifini kabul etmiş olan sanığın yargılanması esnasın-

⁷⁸ Şahin, s.247; İldır, s.49.

⁷⁹ Özbek V., Suçtan Doğan Mağduriyet, s.328; Gökcan/Kaymaz, s.90.

⁸⁰ Şahin, s.252; İldır, s.51; Gökcan/Kaymaz, s.91; Aybay Rona, "AİHM'in İş Yükünün Azaltılması İçin Bir Öneri: Zorunlu Uzlaştırma", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S.67, 2006, s.116.

⁸¹ Kunter/Yenisey, s.326-327; Gökcan/Kaymaz, s.91.

da hakimnin bu ikrardan etkilenmesi olasılığı bulunmaktaydı. Ancak 5560 sayılı Yasa ile ikrar zorunluluğu yasa metninden çıkarılmıştır. Böylelikle, tarafsızlık ilkesi bakımından önemli bir handikap ortadan kaldırılmıştır.

Dosyada failin uzlaşma teklifini kabul ettiği ancak uzlaşmanın herhangi bir nedenle gerçekleşmediğine ilişkin bir bilginin olması halinde bu bilginin hakime tesir etmemesi gerekmektedir. Ancak kural olarak hakimlerin bağımsız ve tarafsız olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Çünkü hükmü veren hakimnin, böyle bir bilgiden etkilenip etkilenmediğini denetlemek mümkün değildir. Uzlaşmanın hukuka uygun olması hakim ile savcı veya uzlaştırmacının bağımsız ve tarafsız davranmalarına bağlı olup aksi halde uzlaşma hukuka aykırı olacaktır.

H. Masumluk Karinesi ve Uzlaşma

Yargılama hukukunun genel ilkelerinden olan masumluk karinesi Anayasamızın 38/4. maddesinde düzenlenmiş bulunmaktadır. Bu ilke uyarınca, yetkili ve görevli mahkeme tarafından yapılan yargılama sonunda suçlu olduğuna karar verilmedikçe bir kimse suçlu sayılamayacaktır. 5560 sayılı Yasa ile ikrarı zorunlu kılan TCK'nın 73/8. maddesinin yürürlükten kaldırılması ve aynı kanunla değişik CMK 253. maddesinde böyle bir şartın olmaması nedeniyle uzlaşma ile ilgili yeni düzenlemenin masumluk karinesi bakımından daha uygun olduğu söylenebilir. Failin yargılanarak aklanma hakkından vazgeçmesi kendi iradesine bağlı bulunduğundan masumluk karinesi ile uzlaşma kurumunun çelişmediği kanaatindeyiz. Gerçekten de beraat etmesi muhtemel birçok şüpheli ve sanığın uzlaşma yolunu tercih etmekte olduğu araştırmalar neticesinde saptanmıştır⁸².

I. Makul Sürede Yargılanma Hakkı ve Uzlaşma

Makul sürede yargılanma hakkı, adil yargılanma hakkı içerisinde yer alan ve soruşturma aşamasından kanun yolları aşamasına kadar yargılamayı bir bütün olarak kapsamına alan bir ilkedir⁸³. AİHM Kararlarında söz konusu ilke şu şekilde izah edilmiştir: “... tüm hak arayanlar için geçerli olan bu hükmün amacı, bu kişileri yargılama işlemlerinin sürüncemede kalmasına karşı korumak ve özellikle ceza davalarında suçlanan kişinin uzun süre davasının nasıl sonuçlanacağı endişesi ile yaşamasını ön-

⁸² Gökcan/Kaymaz, s.88; Şahin, s.250.

⁸³ Detaylı bilgi için bkz. İnceoğlu, s.356.

lemektir.”⁸⁴. Uzlaşma halinde uyuşmazlık yargılamaya kıyasla çok daha kısa sürede, fail ve mağdurun anlaşmaları ile sona ermektedir. Bu nedenlerle uzlaşmanın makul sürede yargılanma hakkı ve ilkesinin hizmetinde olduğu ifade edilmelidir⁸⁵.

J. Silahların Eşitliği İlkesi ve Uzlaşma

Soruşturma safhasında fail ve mağdurun müdafii ve avukat yardımından yararlanma, kendi lehine olan delillerin toplanmasını isteme, dosyayı inceleme, belge örneği alma gibi hakları bulunmaktadır. Uzlaşma girişiminde bulunulduğunda fail ve mağdurun birbirine paralel hakları bulunmaktadır. Fail zararı gidermek karşılığında ceza almaktan kurtulmaktadır. Mağdur ise zararın giderilmesi karşısında failin cezalandırılması manevi tatmininden vazgeçmektedir. Uzlaşma ile silahların eşitliği ilkesi birbirine uygun düşmektedir⁸⁶. Uzlaşma kurumu bu bakımdan değerlendirildiğinde fail ile mağdurun menfaatine daha yakın gelen uzlaşma ile ihtilafın çözümlenmesine rıza göstermeleri silahların eşitliği ilkesine uygun düşmektedir.

K. Kamu Davasının Mecburiliği İlkesi ve Uzlaşma

Cumhuriyet Savcısı, başlangıç şüphesi ile soruşturmaya başlar ve soruşturma sonunda dava açma konusunda savcının yetkisi farklı hukuk düzenlerinde uygulanan sistemlere göre değişiklik arz etmektedir. Bu sistemler; mecburilik ve kamu yararadır (takdiriliktir). Ülkemizde mecburilik sistemi esastır⁸⁷. Ancak CMK bakımından kamu davası açmanın istisnaları vardır: Önödemenin varlığı, uzlaşmanın varlığı, cezanın ortadan kaldırılmasını gerektiren şahsi sebep olarak etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasını gerektiren koşulların varlığı, şahsi cezasızlık sebebinin varlığıdır. CMK'nın 170/2. maddesinde “Soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa; Cumhuriyet Savcısı bir iddianame düzenler.” Denilmektedir. CMK m.253 de uzlaşma bir istisna olarak düzenlenmiş bulunmaktadır. Uzlaşma kurum olarak ve sonuçları bakımından değerlendirildiğinde kamu davasının mecburiliği ilkesi ile çelişmediği anlaşılmaktadır. Nitekim uzlaşma görüşmelerinde mağdur ile fail rızai olarak biraraya gelmekte ve rızai olarak uzlaşmaktadırlar bu bakımdan uzlaşmanın kamu davası mecburiliği ile çelişmediği açıktır.

⁸⁴ AİHM, Stögmüller/Avusturya Kararı, 10/11/1969, p.5; <http://ihami.anadolu.edu.tr/aihm-goster.asp?id=10>, Gölcüklü/Gözübüyük, s.285.

⁸⁵ Aynı yönde; Gökcan/Kaymaz, s.93; Hıdır, s.52.

⁸⁶ Gökcan/Kaymaz, s.93.

⁸⁷ Mecburilik sisteminin detayları için bkz. Özbek V., CMK, s.727 vd; Gökcan/Kaymaz, s.94.

L. Re'sen Araştırma İlkesi ve Uzlaşma

Ceza Muhakemesi uyarınca savcı ve hakim maddi gerçeği araştırmak maksadıyla delilleri re'sen araştırmakla yükümlüdürler. Tarafların dosyaya sunduğu deliller, yargılama makamlarının delil ikame etme hakkını engellemez. Uzlaşma görüşmeleri esnasında esas olan tarafların uzlaşabilmeleri ve toplumsal düzenin tekrar sağlanması olduğundan bu aşamada delillerin toplanması veya ikamesi gibi bir durum olmayacaktır.

Uzlaşma halinde delillerin değerlendirilmesine gerek kalmaksızın uzlaşılan duruma göre karar verilmesi gerekmektedir. Bu nedenden ötürü uzlaşmanın re'sen araştırma ilkesine aykırı olduğuna dair görüşler bulunmaktadır⁸⁸. Ancak masumluk karinesi, silahların eşitliği, kamu davasının mecburiliği ilkelerinde yürüttüğümüz mantık doğrultusunda uzlaşma kurumunun re'sen araştırma ilkesi ile çelişmediği söylenebilir. Çünkü uzlaşma görüşmelerinde, fail ile mağdur kendi menfaatlerine en yakın sonuç üzerinde mutabık kalmaktadırlar. Dolayısı ile delillerin ikamesi ve değerlendirilmesi gibi bir safha söz konusu olmadığından re'sen araştırma ilkesine aykırılıktan bahsedilemeyecektir.

M. Maddi Gerçeğin Araştırılması İlkesi ve Uzlaşma

Ceza Muhakemesinin amacı, gerçekte var olanı (gözükeni) bulmak ve belirlediği bu maddi gerçekliği hukuki sonuca bağlamaktır. Bu nedenle soruşturma ve yargılama makamları maddi gerçeği araştırmakla yükümlüdür. CMK'nın 160/2. maddesinde bu ilkeye yer verilmiş ve savcının maddi gerçeğin araştırılması için şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplamakla yükümlüdür. Ancak uzlaşma kurumunun uygulanması halinde, fail ile savcının uzlaşmaları halinde savcı ya da hakimin maddi gerçeği araştırmadan uzlaşma doğrultusunda karar vermeleri gerekmektedir. Bu nedenden ötürü uzlaşma kurumunun maddi gerçeği araştırma ilkesine aykırılık teşkil ettiği ileri sürülebilir⁸⁹. Her suçun toplum düzenini ve toplumsal barışı bozma derecesi aynı değildir. Bu durumda etkisi daha az olan ve şikayete bağlı tutulan kimi suçlar bakımından aslında mağdurun tatmin edilmesi daha önemlidir. Bu nedenlerle kanun koyucu maddi gerçeğin araştırılması ilkesine bir istisna getirilmiş olarak kabul edilmelidir⁹⁰. Dikkat

⁸⁸ Gökcan/Kaymaz, s.94-95.

⁸⁹ Şahin, s.248.

⁹⁰ Gökcan/Kaymaz, s.96; Koç Cihan, Gereççeli Karşılaştırma Tablolu 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu & Gereççeli 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, Ankara 2005, s.331.

edilecek olursa, uzlaşma görüşmeleri sonunda bozulan toplumsal barış ve düzenin tesis edilmesi sağlanmaktadır. Dolayısıyla maddi gerçeğin araştırılması suretiyle sonuca varılması ile uzlaşma görüşmeleri sonucunda mutabık kalınması arasında toplumsal barışın tekrar sağlanması bakımından fark yoktur. Bu nedenle maddi gerçeğin araştırılması ilkesi ile uzlaşma kurumu temelde aynı amaca hizmet ettiğinden birbirleriyle çelişmemektedirler.

III. UZLAŞMA KURUMUNUN ORTAYA ÇIKIŞI VE SEBEPLERİ

Uzlaşmanın temelde üç hareketin katkısıyla ortaya çıktığı belirtilmiş olup, bu hareketler⁹¹;

- Geleneksel ceza adaleti sürecine toplum temelli bir alternatif sunan ve müeyyide olarak zararın giderilmesini vurgulayan toplumsal adalet modellerinin gelişmesi,
- Alternatif uyuşmazlık çözüm usullerinin yaygınlaşması,
- Mağdur haklarına olan ilginin artması, olarak sayılmıştır.

Özellikle klasik ceza adalet sistemi uygulamalarının ceza adalet sistemlerinin genel ve özel önleme amaçlarını⁹² gerçekleştiremediğinin fark edilmesi, mağdurların uğradıkları haksız eylemler nedeniyle gördükleri zararlarını makul süre içerisinde ve tamamen karşılayamamaları, bireyler arasındaki tüm uyuşmazlıkların yargı organları aracılığıyla çözülmek istemesi nedeniyle yargı organlarındaki iş sayısının her geçen gün artması ve uyuşmazlıkların çözülme sürelerinin gittikçe uzaması gibi sebepler alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin ve dolayısıyla uzlaşma kurumunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu sebeplerin ayrı başlıklar halinde incelenmesinin faydalı olacağı düşünülmüştür.

A. Ceza Muhakemesinde Ortaya Çıkan Yeni Anlayışlar

Alternatif uyuşmazlık çözüm yolları ve onarıcı adalet başlıkları altında ayrıntılı olarak incelemeye çalıştığımız yeni yaklaşımlar, ceza muhakemesinde suçtan asıl zarar gören mağdurlara öncelik verilmesi gerektiği düşüncesiyle ortaya çıkmaya başla-

⁹¹ Çetintürk, Ceza Adalet ..., s.40.

⁹² "Ceza Hukukunun genel önleme amacının cezalandırma ile sağlanacağı, cezanın amacının, suç işleyen failin cezalandırılması suretiyle ona bu konudaki yasakların varlığını ve çiğnenmemesi gerektiğini öğretmek ve böylece başka suçların işlenmesini önlemek olduğu, özel önleme amacının ise, suçlunun toplum bakımından zararsız hale getirilmesi ile sağlanacağı, klasik ceza adalet sisteminde ceza verilmesi ile, faili iyileştirerek topluma kazandırmanın, faili ceza ve ceza vasıtasıyla korkutmanın, topluma kazandırmayacak ise toplum dışına itilmesi ve toplumun failden korunmasının sağlanmasının amaçlandığı belirtilmiştir." (Özbek V.Ö., Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi, s.170.

mıştır. Gerçekten yıllardan beri uygulanan klasik ceza adalet sistemlerinde devlet suçtan asıl zarar gören süje olarak kabul edilmiş ve mağdurların maruz kaldıkları eylem nedeniyle uğradıkları zararlar dikkate alınmamıştır. Öyle ki ceza usul kanunları genellikle suçu işleyen failler ekseninde düzenlenmiştir.

5271 sayılı CMK'ya bakıldığında ülkemizde de bu anlayışın halen geçerli olduğu ve bu anlayış doğrultusunda şüpheli ya da sanıkların haklarının daha ayrıntılı olarak düzenlendiği, mağdurların ikinci plana bırakıldığı açıkça görülmektedir. CMK'nın "mağdur ile şikâyetçinin hakları" başlıklı 234/1-a maddesinin 3. ve 5. fıkralarında 06/08/2008 tarihinde yürürlüğe giren 5793 sayılı kanun ile yapılan değişiklik bu anlayışın ne yazık ki sürdüğünü göstermiştir. Kanunun önceki halinde "vekili yoksa, baro tarafından kendisine bir avukat görevlendirilmesini isteme" şeklindeki düzenleme yerine "Vekili bulunmaması halinde, cinsel saldırı suçu ile alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda, baro tarafından kendisine avukat görevlendirilmesini isteme," şeklinde düzenleme getirilerek mağdurların avukatlar aracılığıyla hukuki yardımdan faydalanmasına sınırlama getirilmiştir. Yine zaman zaman çıkarılan af kanunlarında, gerçek kişilere karşı işlenmiş suçların af kapsamına alınarak, devlete karşı işlenen suçların ise kapsam dışında bırakılması, mağdurların uğradıkları zararın dikkate alınmadığını göstermektedir.

Klasik ceza adaleti sistemleri suçtan asıl zarar gören mağdurları tabiri caizse "tanık" olarak gören ve mağdurların faillerin yargılanması sürecine aktif katılımını engelleyen bir anlayıştır. Bu nedenle zaten uğradığı haksız eylem nedeniyle yeterince korumadığını düşünen mağdurlar, yargılama sürecinde de haklarının iyi korunmadığı, kendilerinin ihmal edildiği düşüncesine kapılmaktadır. Yargılama sonucunda failin cezalandırılmasına karar verilse dahi, mağdurun zararı somut olarak ve hızlı bir şekilde giderilemediğinden, mağdur sürecin sonunda mutlu olamamakta ve yargı organlarına karşı olan güveni zedelenmektedir. Sayılan bu sıkıntılar nedeniyle mağdurların ceza yargılamasındaki rollerinin ne olması gerektiği tartışılmaya başlanmış ve mağdurun yerinin sağlamlaştırılması ve mağdura öncelik verilmesi gerektiği düşüncesi ortaya çıkmıştır.

Son yıllarda belirtilen bu sorunlar nedeniyle ceza adaleti anlayışında mağdurlar ön plana çıkarılmış ve mağdur haklarının suç işleyen failler kadar korunması, mağdurların ceza adaleti sistemindeki konumunun güçlendirilmesi, sürece aktif katılımlarının

sağlanması, yine faillerin de suç nedeniyle sorumluluklarını kabul etmesi, mağdurun zararını gidermeye çalışması, kendisini mağdurun yerine koyarak mağdurun uğradığı haksız eylem nedeniyle gördüğü zararı hissedebilmesi, bu şekliyle de yeniden suç işlememe konusunda gelişme göstermesi gerektiği düşünülmüştür. Çoğu zaman sanığın mahkumiyetinin mağduru tatmin etmekten uzak olduğu, bu doğrultuda devletin cezalandırma yetkisi olduğu gerçeği inkâr edilmese de devletin bu yetkisinin en azından mağdurun menfaatlerinin arkasına itilmesi, ceza muhakemesinde mağdurun menfaatlerinin de dikkate alınması gerektiği kabul edilmiştir⁹³.

Ekonomik, sosyal, siyasal, ahlaki vb. alanlarda uzlaşmanın ortaya çıkmasında hızla meydana gelen değişiklikler karşısında devletlerin suç ve suçlulukla mücadele etme siyasetlerinde geliştirdikleri değişiklikler de etkili olmuştur. Artık, suç siyaseti insan haklarını, kamu düzeni ve barışını korumayı amaçlamaktadır. Suç siyaseti bir yandan suçluların nasıl cezalandırılması gerektiği ile ilgilenirken, öte yandan suçtan asıl zarar gören mağdurların haklarını da güvence altına almalıdır. 21. yüzyıl ceza adalet sisteminde, failin yeniden sosyalleştirilerek toplumsal sorumluluğa sahip bir insan haline getirilmesini hedefleyen hümanizm ilkesi, suç siyasetinin bu amaçlarına ulaşmak için göz önünde bulundurduğu temel ilkelerden birisi haline gelmiştir⁹⁴. Suç siyasetlerinde meydana gelen değişikliklerin de etkisiyle klasik ceza adalet sisteminin eksikliklerini gideren, mağdurların süreç içerisinde aktif katılımını öngörerek zararlarını en kısa süre içerisinde etkili bir şekilde giderilmesini sağlayan, yine failin süreç sonunda ıslahını öngören, bu şekilde mağdur ile fail arasındaki uyuşmazlığın çözülmesini amaçlayan çözüm yollarının kullanılması gerektiği düşünülmüş, bu düşünceler doğrultusunda da alternatif uyuşmazlık çözüm yolları ve nihayet uzlaşma kurumu ortaya çıkmıştır. Mağdur-fail uzlaştırma programlarının amacının, faillerin kendi fiillerinin sonuçlarını görerek bizzat anlamaları için, suçun faili ile mağduru arasında doğrudan iletişim kurulması olduğu belirtilmiştir⁹⁵.

⁹³ **Özbek Veli Özer**, Ceza Muhakemesi Hukuku (Kısaltma: CMK), Seçkin Yayınevi, Ankara 5. baskı, 2013, s.825.

⁹⁴ **Yılmaz Zekeriya**, Tüm Değişikliklerle Getirdiği Sistem ve Yeniliklerle Türk Ceza Kanunu ve Kabahatler Kanunu, Seçkin Yayınevi, Ankara 2005, s.24.

⁹⁵ **Özbek**, CMK, s.292.

B. Mağduru veya Suçtan Zarar Göreni Koruma Düşüncesi

İşlenen suç nedeniyle şüpheli veya sanığın korunması kadar mağdur veya suçtan zarar görenin korunması fikri gün geçtikçe güçlenmiştir. ABD ve Avrupa'da 1960'lı yıllarda şüpheli veya sanığın korunması ve topluma kazandırılması düşüncesine bir tepki olarak suç bilimi ve suç politikası vasıtasıyla mağdurun veya suçtan zarar görenin haklarının korunması, fiilin doğurduğu zararın ve mağduriyetin giderilmesi, uzlaşma kurumunun doğmasına etki eden sebeplerin başında gelmiştir⁹⁶.

Mağdur bilimi, son yıllarda bir bilim dalı olmaktan çıkıp uluslararası bir reform hareketine dönüşmüştür⁹⁷. Mağdur biliminin doğuşu ve gelişimi, suç politikasını da etkilemiş ve bu etkileme sonucu, birçok ülke uzlaşma kurumunu kendi iç mevzuatlarında düzenleme yoluna gitmiştir. Mağdur veya suçtan zarar gören kişinin, mahkemelerde tanık veya müşteki sıfatıyla dinlenilmesinin dışında daha geniş yetkilerle donatılması ve koruma altına alınması gerektiği fikri, uzlaşma kurumunun gelişmesini hızlandırmıştır. Çoğu zaman soruşturma ve kovuşturma sonucu sanığa verilen ceza mağduru veya suçtan zarar göreni tatmin etmemektedir. Bu nedenle işlenen fiil nedeniyle mağdurun veya suçtan zarar görenin zararlarının zamanında karşılanması, uzlaşma kurumunun doğmasına etki eden sebeplerden biri olmuştur⁹⁸.

C. Yargısal Faaliyetlerin Uzun Sürmesi ve Ağır İş Yükü

Günümüzde bütün ülkelerde ve özellikle ülkemizde, hem ceza davaları ve hem de hukuk davalarının gittikçe yoğunlaşması karşısında yargılama sürecinin oldukça uzun sürmesi, makul sürede soruşturma ve kovuşturmanın bitirilememesi, adaletin zamanında tecelli edememesi, alternatif çözüm yollarını aramaya iten sebeplerden birini oluşturmuştur.

Uzlaşmanın uygulanmasının asıl amacı yargı organlarının iş yükünü azaltmak olmamakla beraber, klasik ceza adaleti sistemlerinde taraflar arasındaki tüm uyuşmazlıkların yargı organları önüne götürülmesi nedeniyle aşırı derecede artan iş yükünün azaltılması ve uyuşmazlıkların makul sürede bitirilebilmesi için neler yapılabileceğinin düşünülmesi sonucu, yargı organlarındaki artan iş yüküne çözüm bulmak ve uyuşmazlığın tüm tarafları açısından tatmin edici bir surette adaletin tesisinin sağlana-

⁹⁶ Özbek, CMK, s.996-997.

⁹⁷ Özbek, CMK, s.998.

⁹⁸ Çolak Haluk/Taşkın Mustafa, Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi, Ankara 2007, s.1129.

rak uyuşmazlığın çözülebilmesi için alternatif çözüm yolları dolayısıyla da uzlaşmanın uygulanması gerektiği fikri ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla uzlaşmanın uygulanmak istenmesinde en başta gelen sebep olarak, mahkemelerin ağır iş yükü gösterilmiştir⁹⁹.

Buna karşılık 13. Milletlerarası Ceza Hukuku Kongresinde (Kahire-1984) uygulayıcıların ileri sürdükleri hakim ve savcıların iş yüklerinin azaltılması hususu ancak ikinci derece bir sonuç olarak kabul edilmiştir¹⁰⁰. Doktrinde ceza yargılamasının hızlandırılmasının uzlaşmanın temel amaçlarından biri olduğu da belirtilmektedir¹⁰¹. Yine eğitimci olarak katıldığımız “Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma Uygulamalarının Geliştirilmesi Projesi” kapsamında yapılan seminer çalışmalarında da katılımcı akademisyen ve yabancı uzmanlar tarafından, uzlaşmanın iş yükünü azaltma gibi bir amacının olamayacağı, uzlaşmada asıl amacın mağdur ile fail arasındaki uyuşmazlığı kısa süre içerisinde ve her iki tarafı da tatmin edecek şekilde çözmek olması gerektiği belirtilmiştir. İş yükünün azaltılması uzlaşmanın uygulanmasında asıl amaç olmamalı, fakat uzlaşmanın olumlu sonuçlarından birisi olarak görülmelidir.

Yargı organlarının iş yükü ve yargısal faaliyetlerin süresi konusunda yapılan istatistiki çalışmalar incelendiğinde aynı sorunların ülkemizde de yaşandığı, Türkiye’deki yargı organlarının ağır iş yükü altında oldukları ve yargısal faaliyetlerin süresinin gittikçe uzadığı açıkça görülebilmektedir. Örneğin 1986 yılında Cumhuriyet başsavcılıklarınca devirle birlikte toplam 1.283.800 soruşturma evrakına bakılarak, bu evrakın % 84,1’i oranına tekabül eden 1.080.180 soruşturma evrakı, ortalama 68 gün içerisinde sonuçlandırılırken, 2008 yılında devirle birlikte bakılan soruşturma evrakının 5.624.423 rakamına ulaştığı, Cumhuriyet başsavcılıklarınca bakılan evrakın %50,5’ine tekabül eden 2.839.943 soruşturma evrakının ortalama 346 gün içerisinde sonuçlandırıldığı ve 2009 yılına 2.784.480 soruşturma evrakının devredildiği görülmektedir¹⁰².

⁹⁹ Şahin, Ceza Muhakemesinde Uzlaşma, s.223.

¹⁰⁰ Kunter Nurullah/Yenisey Feridun, Muhakeme Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 10. Baskı, İstanbul 1998, s.13.

¹⁰¹ “Ceza ve ceza yargılaması hukukunda uzlaşmanın temelde üç amaca hizmet etmesi beklenmektedir... davaların yıllarca uzayıp gitmesi, maddi gerçeğe en kısa zamanda ve doğru olarak ulaştırılmasını engellemekte; bunun sonucu olarak suç sonrası oluşan mağduriyetlerin artması ve toplumun adalete olan güveninin sarsılması sonucu ile karşılaşmaktadır. Bu nedenle ceza yargılamasının hızlandırılması, ceza adaleti reform çalışmalarının günümüzdeki en önemli amaçlarından biri haline gelmiştir. Uzlaşmanın da bu amaca hizmet etmesi beklenmektedir.” (Soygüt Arslan, s.183.)

¹⁰² http://www.adliscil.adalet.gov.tr/istatistik_2008/cumsav/cumsav1.pdf, 10/02/2012

Anlatılan bu durumlar için ilk derece mahkemeleri ve Yargıtay'daki durum da farklı değildir. 1986 yılında ceza mahkemelerinin tümünde bulunan ceza davası dosyalarının % 65,1'i ortalama 174 gün içerisinde sonuçlandırılırken, 2008 yılında sonuçlandırma oranının % 60,4'e düştüğü, buna karşılık bir dava dosyasının sonuçlandırılma süresinin 258 güne çıktığı görülmektedir¹⁰³. Verilere göre 1986 yılında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nda bir dosya ortalama 119 günde sonuçlandırılırken, 2008 yılında ise 479 günde ancak sonuçlandırılabilir. Yine 1986 yılında Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nda bir dava dosyası ortalama 136 gün, ceza dairelerinde ortalama 48 gün içerisinde sonuçlandırılırken, 2008 yılında bu sürenin CGK için 155 güne, ceza daireleri için ise 359 güne çıktığı görülmektedir¹⁰⁴. 2009 yılında ise CGK ve toplam 11 ceza dairesinde 242.547'i bir önceki yıldan devreden ve 279.725'i 2009 yılında gelen olmak üzere toplam 522.272 ceza dava dosyasına bakıldığı ve 218.201 dava dosyasının karara bağlandığı, 304.071 adet dosyanın da 2010 yılına devredildiği görülmektedir. Verilen kararlar içerisinde 14.809 zaman aşımı kararının bulunması da dikkat çekmektedir¹⁰⁵.

Bütün bu veriler değerlendirildiğinde, yargı mercileri önüne götürülen bir ceza uyuşmazlığının, 346 günü CBS, 258 günü ceza mahkemeleri, 479 günü YCBS ve 359 günü de Yargıtay Ceza Daireleri olmak üzere toplamda ortalama 1442 günde ancak sonuçlandırılabilir olduğu anlaşılmaktadır. Bu sonuç ilk derece mahkemeleri tarafından verilen kararlarının Yargıtay tarafından ilk incelenmesinde onanması halinde geçerli olabilecektir. Aksi halde herhangi bir eksiklik nedeniyle ilk derece mahkeme kararlarının Yargıtay tarafından bozulması halinde anlatılan süreç yeni baştan başlayacak ve uyuşmazlığın sonuçlandırılma süresi daha da artabilecektir. Zaten böyle bir durumda dava dosyalarının zaman aşımı nedeniyle düşme ihtimali çok yüksek görünmektedir. Yargıtay tarafından verilmiş olup yukarıda belirtilen karar sayısı içerisinde 14.809 zaman aşımı kararının bulunması da bu düşüncüyü doğrulamaktadır. 2009 yılında verilen toplam kararın yaklaşık % 6.7'sini oluşturan zaman aşımı karar sayısının, 1986 yılında sadece 316 olduğu ve toplam karar sayısının % 0,4'ünü oluşturduğu dikkate alınırca ceza adalet sisteminin uyuşmazlıkların çözümünde yetersiz kaldığı görülebilmektedir.

¹⁰³ http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2008/ceza/ceza19.pdf, 10/02/2012

¹⁰⁴ http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2008/yargitay/yargitay8.pdf, 10/02/2012

¹⁰⁵ http://www.yargitay.gov.tr/istatistikler/2009_yillik_cizelge.htm, 10/02/2012

Suçtan zarar gören mağdurların gözünde yargılama, yargılama sürecinin uzaması ve zararlarının tam olarak giderilememesi nedeniyle tatmin olmamakta, yargı organlarına güvenmemekte, suçtan zarar görmesi yanında yargılama sürecinde ikinci bir zarar ve hayal kırıklığı ile karşılaşmaktadır. Bu nedenle uyuşmazlıkları yargı organları aracılığıyla değil de, hukuk dışı başkaca kişiler aracılığıyla çözüme eğilimlerinin yaygınlaştığı görülmektedir. Dünyada ve ülkemizde yaşanan bu gibi sıkıntılar alternatif çözüm yollarının ve dolayısıyla uzlaşmanın ortaya çıkmasında son derece etkili olmuştur. Uyuşmazlığın uzlaşma ile sonuçlandırılması halinde mağdurun zararı kısa süre içerisinde giderilebilecek yani süreç sonunda mağdurların da tatmin olmaları sağlanabilecektir. Uzlaşma yoluyla çözülen uyuşmazlıkların sayısının artması halinde de yargı organlarının iş yükünde önemli ölçüde azalma olabilecek ve dolayısıyla yargılama faaliyetleri daha kısa süre içerisinde sonuçlandırılabilir.

D. Suç Politikası Anlayışı

Suç politikası, ceza hukukunun nasıl düzenleneceğini ve ceza hukukunun toplumu koruma görevini en iyi şekilde nasıl yerine getirebileceğini konu eden bir politika kadr¹⁰⁶. Bugüne kadar yapılan ceza ve usul kanunları ile daha çok şüpheli veya sanığın hakları koruma altına alınmış, mağdur veya suçtan zarar gören kişilerin hakları üzerinde pek fazla düzenleme yapılmamıştır. Günümüz ceza ve usul kanunları ile getirilen yeni düzenlemeler ile şüpheli veya sanığın haklarının koruma altına alınması karşısında, mağdur veya suçtan zarar gören kişilerin haklarının korunması, uğradıkları maddi ve manevi zararların giderilmesi uzlaşma kurumunun düzenlenmesini oluşturan sebeplerden biri olmuştur¹⁰⁷.

E. Usul Ekonomisi

Fail-mağdur arasındaki uyuşmazlıkların klasik adalet sistemleri bünyesinde çözülmesi oldukça masraflı ve yorucu olmaktadır. Yargı organlarının ağır iş yükü altında bulunmalarının da etkisiyle uyuşmazlıkların çözümü birbirini takip eden duruşmalara bırakılmakta, bu durum da uyuşmazlığın çözülmesi sürecini uzatmaktadır. Tarafların her duruşmaya gelmesi sırasında harcadıkları emek ve mesai, yol ve diğer ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yaptıkları masrafların yanında, mahkemece yapılacak keşif ya da benzer işlemlerin masrafları ve diğer yargılama giderleri davanın sonucuna

¹⁰⁶ Çolak, Taşkın, s.1130.

¹⁰⁷ Çolak, Taşkın, s.1130.

göre sanık ya da mağdur tarafından karşılanmaktadır. Bunun yanında mağdur, ceza davasında tazminat isteme hakkı olmadığından hukuk mahkemelerinde de ayrı bir dava açmak mecburiyetinde kalmakta ve bunun için de yeni bir takım masraflar yapmaktadır.

Bunların yanında uyumsuzluğun çözüm sürecinde faile verilecek ceza konusunda failin kişiliğinin ve onu suça iten nedenlerin ayrıntılı bir şekilde araştırılması zorunluluğu da muhakeme sürecinin uzamasına yol açmaktadır. Son yıllarda ekonomik, sosyal ve teknolojik gibi birçok alanda yaşanan gelişmelerin bir sonucu olarak da sosyal yaşam iyice karmaşıklaşarak, kişiler rahatça yer değiştirebilmeye başlamışlar, bu durumun doğal bir sonucu olarak çeşitli yeni suç tipleri ortaya çıkmıştır. Suç tiplerinin çeşitlenmesiyle birlikte suçluluğun ispatlanması konusunda zorluklar yaşanmaya başlanmıştır¹⁰⁸. Özellikle bilgisayar ve internet kullanımının hızla yaygınlaşması, "internet cafe" tabir edilen yerlerin yeterince denetlenmemesi sonucu failerin tespiti zor, hatta imkansız hale gelmiş, fail belirlense dahi eylemi gerçekleştirdiğinin ispat edilmesinde büyük sıkıntılar yaşanmaya başlamıştır.

Örneğin, failin mağdura cep telefonu ile mesaj göndermek suretiyle hakaret etmesi nedeniyle meydana gelen uyumsuzluğun çözümü ülkemizde şu şekilde gerçekleşmektedir: Mağdur ilgili kolluk kuvvetine ya da Cumhuriyet Başsavcılığı'na giderek şikâyetçi olmakta, yapılan soruşturmada mağdur, şüpheli ve varsa tanıklar dinlenmekte, mağdurun cep telefonu iletişim kayıtları ilgili kurumlardan istenmekte, toplanan deliller şüphelinin suçu işlediğine dair yeterli bulunduğu cezalandırılması talebiyle Sulh Ceza Mahkemesine kamu davası açılmaktadır. Mahkemece tüm taraflara duruşmaya çağrılmakta, mahkemenin bulunduğu yer dışında oturan taraflar için adreslerinde bulunan mahkemelere talimat yazılmakta, mahkeme tarafından verilen karar taraflardan biri ya da Cumhuriyet savcısı tarafından temyiz edildiğinde dosya Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmekte, burada düzenlenen tebliğname ile dosya Yargıtay'ın ilgili ceza dairesine gitmekte ve burada yapılan heyet incelemesi sonucunda karar verilerek dosya ilk derece mahkemesine gönderilmektedir. Tüm bu aşamalarda harcanan emek, zaman, giderlerin hesaplanması son derece zordur. Bunun yanında mağdurun tazminat amacıyla hukuk mahkemesine dava açması halinde de ayrı bir süreç yaşanmaktadır.

108

Şahin, Ceza Muhakemesinde, s.225.

Aynı uyuşmazlığın çözülmesi amacıyla uzlaşma yoluna gidilmesi halinde ise süreç şu şekilde yaşanmaktadır: Tarafların kendilerine yapılan uzlaşma teklifini kabul etmesi halinde, uyuşmazlığın çözülmesi için bir uzlaştırmacı tayin edilmekte ya da Cumhuriyet savcısı böyle bir tayine gerek duymayarak uzlaşma müzakerelerini kendisinin yürütmesine karar verebilmektedir. Taraflar müzakereye davet edilmekte ve yapılan görüşmeler sonucunda taraflar arasında uyuşmazlığın giderilme şekli belirlenebilmektedir. Şüpheli mağdurun zararını giderdiğinde de kamu davası açılmadan soruşturma evrakı kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilerek kapatılmaktadır. Bu iki süreçte bakıldığında klasik adalet sistemine göre uzlaşmanın taraflar açısından ve yargı organları açısından büyük kolaylıklar sağladığı ve uyuşmazlığın uzlaşma ile çok kısa süre içerisinde çözülebildiği görülmektedir.

Bunların yanında klasik dava yolu sonucunda verilen kararların bir çoğunda failin hapis cezası ile cezalandırılmasına karar verilmesi nedeniyle, failerin cezaevlerine girmesi sonucu, mağdurların suç nedeniyle uğradıkları zararı kısa süre içerisinde faillerden tazmin etme imkanı bulunmamaktadır. Yine devletin de faileri barındırma, yeme içme gibi zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla çeşitli harcamaları olmaktadır. Uyuşmazlığın uzlaşma yoluyla çözülmesi halinde devlet bahsedilen masraflardan kurtulabilecektir. Nitekim şu anki mevzuatımızda uzlaşmanın olumlu sonuçlanması halinde uzlaşma için yapılan masrafların devlet tarafından karşılanacağına dair düzenleme bulunmaktadır. Devlet organları, ileride yapılma ihtimali bulunan masrafların çok azını oluşturacak bu gideri yüklenmek suretiyle uzlaşmanın uygulanmasını kolaylaştırmak istemektedir. Ayrıca uyuşmazlıkların mahkeme dışı yollarla çözülmesi sonucunda, uyuşmazlıklar mahkeme önüne gelmeyeceğinden mahkemeler önlerindeki görece olarak önemli davalara daha fazla emek ve zaman harcama imkânına sahip olacaklar, bu durum da adaletin tesisinde isabet düzeyinin artması sonucunu doğurabilecektir¹⁰⁹.

Ülkemizde de halen Cumhuriyet başsavcılıkları ve mahkemeler her türlü uyuşmazlıkların çözümü ile uğraştıklarından, nitelikli dosyalar üzerinde daha fazla duramamakta ve bu nedenle etkin bir yargılama yapılamamaktadır. Uyuşmazlıkların

¹⁰⁹ Malkoç İsmail/Yüksektepe Mert, Açıklamalar ve Yorumlarla 5271 Sayılı Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu, 2008, s.1373.

daha az masrafla ve daha az süre içerisinde çözüme isteği uzlaşmanın ortaya çıkmasında önemli bir sebep teşkil etmektedir.

F. Çocuk Mahkemeleri Hakkındaki Kanuna İlişkin Uygulamaların Başarıya Ulaşması

Almanya'da 1990 yılında CMK'da yapılan değişiklik ile şüpheli veya sanık ile mağdurun uzlaşma sonucu suçtan zarar gören mağdurun zararının giderilmesi bir yaptırım olarak düzenlenmiştir. Mağdur veya suçtan zarar görenin zararının giderilmesine yönelik düzenlenmenin etkili olması üzerine, yetişkin ceza hukukuna da uzlaşma kurumunun alınması yönünde tartışmalar başlamıştır¹¹⁰. Çocuk mahkemeleri hakkındaki kanunlarda düzenlenen uzlaşma kurumu başarıyla uygulanması ve bu uygulamanın toplumda benimsenmesi, uzlaşma kurumunun gelişmesinde etkili olmuştur.

5395 sayılı Çocuk Korumu Kanunu'nun 23 ve 24. maddelerindeki düzenlemeler bu çerçevede yapılmıştır¹¹¹.

G. Model Programların Uygulanması ve Anket Sonuçları

Mağdurun veya suçtan zarar gören kişinin zararının giderilmesi çerçevesinde gerçekleştirilen model programların uygulanmasının başarılı olması ve uygulanan bu programlar sırasında yapılan anketlerde, o ülkede yaşayan halkın bu düzenlemeleri veya yapılacak düzenlemeleri yüksek oranda benimsemeleri de uzlaşma kurumunun ortaya çıkması ve mevzuatlarda yer almasına etki eden sebeplerden biri olmuştur¹¹².

¹¹⁰ Özbek, CMK, s.109.

¹¹¹ Çolak, Taşkın, s.1128.

¹¹² Özbek, CMK, s.108.

İKİNCİ BÖLÜM

UZLAŞMANIN TARAFLARI VE KOŞULLARI

I. UZLAŞMANIN TARAFLARI

A. Şüpheli veya Sanık

Uzlaşma öğretisinde; “yasada gösterilen suçlarda tarafların olayla ilgisi olmayan üçüncü bir kişi önünde iradelerine uygun bir anlaşma yaparak ceza uyumsuzluğunu gidermeleridir” şeklinde tanımlanmıştır¹¹³. Uzlaşma alternatif uyumsuzluk çözüm yollarından bir olduğundan, uzlaşmanın uygulanabilmesi için öncelikle en az iki tarafın olması ve taraflar arasında da bir uyumsuzluğun bulunması gereklidir.

Şüpheli ve sanık kavramları CMK'nın tanımlar başlıklı 2. maddesinde tanımlanmıştır. Buna göre şüpheli, soruşturma evresinde, suç şüphesi altında bulunan kişi, sanık da, kovuşturmanın başlamasından itibaren hükmün kesinleşmesine kadar, suç şüphesi altında bulunan kişidir. Suç ise, sözlük anlamı olarak “Törelere, ahlak kurallarına aykırı davranış.”, “Yasalara aykırı davranış, cürüm.” olarak tanımlanmaktadır¹¹⁴. Doktrinde ise suçun tanımı; “suç, topluma zarar verdiği ya da tehlikeli olduğu kanun koyucu tarafından kabul edilen ve belirtilen eylem”¹¹⁵, yine “suç, isnat yeteneğine sahip bir kişinin kusurlu iradesinin yarattığı icrai ve ihmali bir hareketin meydana getirdiği, kanunda yazılı tipe uygun, hukuka aykırı ve yaptırım olarak bir cezanın uygulanmasını gerektiren bir eylemdir” şeklinde yapılmaktadır¹¹⁶. Yine aynı maddede soruşturma; Kanuna göre yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evre, kovuşturma; İddianamenin kabulüyle başlayıp, hükmün kesinleşmesine kadar geçen evre, olarak tanımlanmaktadır.

Uzlaşmanın taraflarının hangi kavramlarla belirtilmesi gerektiği tartışmalıdır. TCK ve CMK'da fail teriminin tanımlanmamış olması gerekçesiyle soruşturma aşaması için “şüpheli”, kovuşturma aşaması için ise “sanık” ibarelerinin kullanılmasının doğru olduğu iddia edildiği gibi¹¹⁷, “Uzlaştırma açısından kişinin şüpheli veya sanık olmasının herhangi bir önemi yoktur. Uzlaştırma açısından asıl önemli husus, kişinin

¹¹³ Centel/Zafer, s.472.

¹¹⁴ www.tdk.org.tr/TR/SozBul.aspx, 08/04/2012

¹¹⁵ Dönmezer Sulhi, Kriminoloji, 8.Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 1994, s.48.

¹¹⁶ Alacakaptan Uğur, Suçun Unsurları, Ankara, 1975, s.10.

¹¹⁷ Soygüt Arslan, s.79.

haksızlık teşkil eden eylemi gerçekleştirmesi, yani bu eylemin faili olmasıdır. Eğer bu konuda bir şüphe varsa veya kişi bunu kabul etmiyorsa, zaten uzlaştırmaya başvurulması mümkün değildir. İkinci olarak, şüpheli ve sanık terimleri soruşturma ve kovuşturma aşamaları bakımından kullanılmaktadır. Oysa dünyadaki pek çok uygulamada uzlaştırma, hükümden sonra infaz aşamasında da sıklıkla uygulanan bir usuldür. Dolayısıyla fail teriminin kaldırılması doğru olmamıştır.” şeklindeki görüşle fail kavramının kullanılması gerektiği ileri sürülmüştür¹¹⁸. Ülkemizde uzlaşmanın mevcut haliyle sadece soruşturma ve kovuşturma aşamasında uygulanabilmesi ve şüpheli, sanık kavramlarının tanımının yapılmış olması da dikkate alınarak fail kavramının kullanılması gerektiğine ilişkin görüş daha uygundur.

Şüpheli ya da sanığın bulunması uzlaşmanın uygulanması için yeterli değildir. Ayrıca cezalandırılma yeteneklerinin bulunması da gerekmektedir. Ayrıca şüpheli ya da sanığın reşit olmaması halinde de uzlaşma teklifinin CMK'nın 253/4. maddesi gereğince kanuni temsilcisine yapılması zorunludur.

B. Mağdur veya Suçtan Zarar Gören

Mağdur kelime anlamı olarak; “haksızlığa uğrayan kimse, kıygın” şeklinde tanımlanmaktadır¹¹⁹. Ceza hukuku anlamında da mağdurun; “suçun konusunun ait olduğu kişi” olduğu belirtilmektedir¹²⁰. Mağdur ve suçtan zarar gören kavramları CMK'da sayılmış ise de herhangi bir tanım yapılmamıştır. Bunun yanında şikâyetçi kavramı da CMK'da yer almaktadır. 5271 sayılı CMK sisteminde mağdur kavramının yalnızca gerçek kişileri anlattığı, tüzel kişilerin ise ancak suçtan zarar gören olabilecekleri ifade edilmiştir¹²¹.

Genelde suçun mağduru ile suçtan zarar gören aynı kişidir. Örneğin; şüphelinin, bir şahsı kasten yaralaması olayında yaralanan mağdur, aynı zamanda suçtan zarar gören kişi konumundadır. Buna karşılık bazı suçlarda ise mağdur ve suçtan zarar gören kişiler farklı olabilmektedir. Örneğin; TCK'nın 234/3. maddesinde düzenlenen “çocuğun kaçırılması ve alıkonulması” suçunun mağduru, reşit olmayan küçük iken, suçtan zarar görenler ise küçüğün velisi ya da vasisi olmaktadır. Yine kasten öldürme

¹¹⁸ Çetintürk, Ceza Adalet ..., s.458-459.

¹¹⁹ <http://tdkterim.gov.tr/bts/?>, 08/04/2012.

¹²⁰ Kaymaz/Gökcan, s.106.

¹²¹ Özgenç, s.191.

suçunda ölen şahıs mağdur, ölen kişilerin yakınları ve mirasçıları da hukuken korunan bir zarara uğramaları nedeniyle suçtan zarar gören konumundadır¹²².

Bazı uyuşmazlıklarda mağdur veya suçtan zarar gören kişinin reşit olmaması ya da reşit olmakla birlikte akıl hastalığı, sağırlık ve dilsizlik gibi sebeplerle ayırt etme gücüne tam olarak sahip olmaması şeklindeki durumlarla karşılaşılmaktadır. Medeni Kanunda kural olarak ayırt etme gücü bulunmayan bu kişilerin fiillerinin hukuki sonuç doğurmayacağı düzenlenmiştir. TMK'nın 16. maddesinde de, ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlıların, yasal temsilcilerinin rızası olmadıkça, kendi işlemleriyle borç altına giremeyecekleri, karşılıksız kazanmada ve kişiye sıkı sıkıya bağlı hakları kullanmada ise bu rızanın gerekli olmadığı belirtilmiştir. CMK'nın 253/19 ve Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 23/7. maddelerinde uzlaşmanın olumlu sonuçlanması halinde mağdurun suç nedeniyle uğradığı zarara ilişkin olarak tazminat davası açamayacağı düzenlenmiştir. CMK'nın 253/4. maddesinde de "... Şüphelinin, mağdurun veya suçtan zarar görenin reşit olmaması halinde, uzlaşma teklifi kanunî temsilcilerine yapılır..." şeklinde açık bir düzenleme de bulunmaktadır. Bu düzenlemelere göre mağdur ya da suçtan zarar görenin reşit olmaması halinde uzlaşma teklifinin kanuni temsilcilerine yapılması zorunludur.

CMK'nın 253/4. maddesinde mağdur veya suçtan zarar görenin, reşit olmaması hali belirtilmiş olmasına rağmen, kısıtlı olması halinde uzlaşma teklifinin kime yapılacağı belirtilmemiştir. Fakat Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 8/2. maddesinde; "Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar görenin reşit olmaması ya da kısıtlı olması hâli ile mağdur veya suçtan zarar görenin ayırt etme gücü bulunmaması durumunda, uzlaşma teklifi kanunî temsilcilerine yapılır. Bu kişilerin ayırt etme gücüne sahip olup olmadıkları Cumhuriyet savcısı tarafından araştırıldıktan sonra, uzlaşma teklifinin muhatabı belirlenir." şeklinde düzenleme getirilerek bahsedilen eksiklik giderilmeye çalışılmıştır. Buna göre, mağdur veya suçtan zarar görenin reşit olmalarına rağmen ayırt etme güçlerinin bulunmadığı hallerde uzlaşma teklifinin kanuni temsilcilerine yapılması gerektiği kabul edilmelidir¹²³. Yönetmelikle getirilen düzenlemenin CMK'nın 253. maddesine de eklenmesi mevzuat birliği açısından faydalı olacaktır.

¹²² Özgenç İzzet, Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi, Genel Hükümler, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara 2006, s.218.

¹²³ Kaymaz/Gökcan, s.132.

C. Tarafların Hakları

Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri içerisinde uzlaşma kurumu yer almakta olup, ceza muhakemesinin bir parçasıdır. Bu nedenle kural olarak uyuşmazlığın tarafları klasik ceza adalet sistemindeki sahip oldukları haklara uzlaşma sürecinde de sahip olmalıdır. AK'nin R (99) 19 sayılı tavsiye kararının ekinin üçüncü bölümünde de bu husus; "8. Temel usûlî teminatlar arabuluculukta uygulanmalıdır; özellikle, taraflar yasal yardım alma ve gerekli olduğu takdirde çeviri/açıklama hakkına sahip olmalıdırlar. Buna ek olarak küçükler, velilerinin yardımı alma hakkına sahip olmalıdırlar." şeklinde açıkça belirtilmektedir. Uyuşmazlığın tarafları olan mağdur veya suçtan zarar gören ile şüphelinin (kovuşturma aşamasında sanığın) uzlaşma sürecindeki sahip oldukları hakları ayrı başlıklar altında incelemek faydalı olacaktır.

1. Bilgilenme ve Aydınlanma Hakkı

Uzlaşmanın tüm taraflarının sahip olduğu evrensel bir hak olan bilgilenme ve aydınlanma hakkı mağdur veya suçtan zarar gören ile şüpheli ya da sanık bakımından bazı farklılıklar içermektedir. Şüpheli ya da sanık, üzerine atılı suçlamanın ne olduğu, hangi yaptırımları içerdiği, lehine ve aleyhine olan delilleri öğrenmek hakkına sahip iken, mağdur da soruşturma ve kovuşturma aşamasındaki gelişmeleri öğrenme, delil sunma, dosyayı inceleme hakkına sahiptir. CMK'nın 147 150 maddelerinde şüpheli ya da sanığın sahip olduğu haklar düzenlenmiştir.

"Uzlaşma kurumu bakımından, failin savunması için gereken bilgiyi öğrenmesi kadar, uzlaşmayı kabul veya reddetmesi yönünden gereken bilgileri de öğrenmesi zorunluluğu doğmaktadır. Savcı, usulünce çağırdığı sanığa ilk olarak hakkındaki isnadı bildirmelidir. Bu anlamda faile, hangi tarihte, nerede, kime karşı, hangi fiilden dolayı ve hangi suça ilişkin olarak soruşturma yürütüldüğü konusunda somut bilgiler verilmiş olmalıdır. Failin hukuki terimlere yabancı olabileceği gözetilerek, isnadın hukuki sonuçlarının neler olacağı konusunda gereken bilgilerin de verilmesi uzlaştırma kurumunun sonucudur"¹²⁴.

CMK'nın 234. maddesinde ise mağdur veya suçtan zarar görenin sahip olduğu haklar açıkça sayılmaktadır. Bunların yanında mağdur veya suçtan zarar gören ile şüpheli ya da sanığa uzlaşma sürecinin nasıl işleyeceği, uzlaşmayı kabul ya da red-

¹²⁴

Kaymaz/Gökcan, s.211.

detmesinin sonuçları gibi konularda açıkça bilgi verilmelidir. AK'nin R (99) 19 sayılı Tavsiye Kararının ekinde de uzlaşmaya başvurma kararından önce tarafların hakları, uzlaşma usulünün yapısı ve muhtemel sonuçları hakkında tam olarak bilgilendirilmeleri gerektiği belirtilmiştir. Tavsiye kararına paralel olarak, CMK'nın 253/5. maddesinde "Uzlaşma teklifinde bulunulması halinde kişiye uzlaşmanın mahiyeti, uzlaşmayı kabul veya reddetmesinin hukuki sonuçları anlatılır" şeklinde, yine Yönetmeliğin 5/5. maddesinde de "Uzlaştırma sürecine başlanmadan önce şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar gören; hakları, uzlaşmanın mahiyeti ve verecekleri kararların hukukî sonuçları hakkında bilgilendirilir." şeklinde düzenleme getirilerek tarafların bilgilendirme hakkının mevzuatta açıkça yer alması sağlanmıştır.

Yine yönetmeliğin 12/1. maddesinde; "Uzlaşma teklifinde bulunulması hâlinde; şüpheliye, mağdura veya suçtan zarar görene ya da kanunî temsilcilerine, uzlaşmanın mahiyeti ve uzlaşmayı kabul veya reddetmenin hukukî sonuçlarının yer aldığı bu Yönetmelik ekinde yer alan formdaki bilgiler açıklanır." şeklinde düzenleme de bulunmaktadır. Bu düzenleme ile uzlaşma teklifinde bulunacak görevliye tarafları bilgilendirme yükümlülüğü getirilmiştir. Yüksek Yargıtay da uzlaşma sürecinde tarafların bilgilendirilmeden karar verilmesi halinde bozma kararı vermektedir¹²⁵.

2. Müdafii ve Avukat İsteme Hakkı

Kural olarak ceza muhakemesinde şüpheli ya da sanığın müdafii yardımından faydalanma hakkı bulunmaktadır. CMK'nın 150. maddesinde şüpheli ya da sanığın müdafii seçebilecek durumda olmaması halinde ve şüpheli ya da sanığın çocuk, kendisini savunamayacak derecede malul veya sağır ve dilsiz olması hallerinde, istemi aranmaksızın bir müdafii görevlendirileceği düzenlenmiştir. İkinci durumda kanun koyucu şüpheli ya da sanığın haklarını tek başına koruyamayacağını kabul ederek zorunlu müdafilik kurumunu getirmiştir.

Yine CMK'nın 234/1-a maddesinin 3. ve 5. fıkralarında 06/08/2008 tarihinde yürürlüğe giren 5793 sayılı kanun ile yapılan değişiklik ile "vekili yoksa, baro tarafından kendisine bir avukat görevlendirilmesini isteme" şeklindeki düzenleme yerine

¹²⁵ "Sanık ile yakına CMK'nın 253 ve 254. maddelerinde düzenlenen uzlaşma yöntemi açıklanmaksızın ve adı geçenler bilgilendirilmeden atanan avukatın, uzlaşma işleminin başarısız olduğu yönündeki raporuna dayanılarak, uzlaşmaya ilişkin düzenlemeler uygulanmadan, yazılı biçimde hüküm kurulması,"(6. CD., 31/01/2008 tarih, 21068 E., 735 K., **Parlar Ali/Hatipoğlu Muzaffer**, 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Yorumu ve İlgili Mevzuat, Ankara 2008, s.1595).

“Vekili bulunmaması halinde, cinsel saldırı suçu ile alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda, baro tarafından kendisine avukat görevlendirilmesini isteme,” şeklinde düzenleme getirilerek mağdurların avukat isteme hakkına sınırlama getirilmiştir. Fakat 234/2. maddesinde mağdurun, onsekiz yaşını doldurmamış, sağır veya dilsiz ya da meramını ifade edemeyecek derecede malûl olması ve vekilinin de bulunmaması hallerinde istemi aranmaksızın bir vekil görevlendirileceği düzenlenmiştir.

Ceza muhakemesinde tarafların sahip oldukları müdafî veya avukat isteme hakkının uzlaşma sürecinde de geçerli olduğu, hatta uzlaştırmacı avukatın iki tarafın yararını gözeteceği, oysa müdafî ve avukatın ise sadece kendi müvekkillerinin haklarını gözetmek durumunda olduğu, uzlaşma sürecinde müdafî ve avukat bulunmasının uzlaştırma görüşmelerinin seyri noktasında önemli yararları olacağı belirtilmiştir¹²⁶. Şartları olduğunda tarafların uzlaşma sürecinde müdafî ya da avukat isteme hakları olduğunun kabulü gerekmektedir. Bu kabul evrensel hukuk ilkelerine ve AK'nin tavsiye kararında yer alan temel ilkelere de uygun düşmektedir. Mevzuatımızda şüpheli ya da sanık yönünden uzlaşma sürecinde müdafî isteme hakkı önünde bir engel gözükmemektedir.

Fakat CMK'nın 234. maddesinde yukarıda belirttiğimiz değişiklikten sonra mağdur veya suçtan zarar görenin uzlaşma sürecinde avukat isteme hakkı fiilen sona ermiştir. Çünkü maddenin yeni halinde ancak cinsel saldırı suçu ve alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda vekil talep edilebileceği öngörülmüştür. Cinsel saldırı suçunun uzlaşmaya tabi olmadığı CMK'nın 253/3. maddesinde açıkça belirtilmiş olup, yine alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren bir suçun mevzuat çerçevesinde uzlaşma kapsamında yer alması mümkün bulunmamaktadır. Bu nedenle uzlaşma sürecinde mağdur veya suçtan zarar görenin avukat isteme hakkı bulunmadığını, fakat zorunlu vekillik gerektiren durumlarda soruşturma ve kovuşturma makamları tarafından görevlendirilen avukatlar ile, mağdur veya suçtan zarar görenin kendi istekleriyle seçtikleri avukatlarının uzlaşma sürecine katılabileceğini, hatta zorunlu vekil olarak atanan avukatların, uzlaşma müzakerelerine katılmalarının zorunlu olduğunu düşünmekteyiz.

CMK'nın 253/13. maddesi ile Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 18/1. maddesinde; uzlaştırma müzakerelerine şüpheli, mağdur, suçtan zarar gören, kanunî temsilci, müdafî ve vekilin katılabileceği belirtilerek de müdafî ve vekilin uzlaşma sürecinde yer alabileceği açıkça gösterilmiştir. Ayrıca müdafî ve avukatın uzlaşma görüşmelerini yürütebilmeleri için vekaletnamelerinde özel yetki bulunması gerektiği de ileri sürülmektedir¹²⁷.

3. Tercüman İsteme Hakkı

AİHS'nin 6/3-a maddesindeki “ Her sanık aşağıdaki haklara sahiptir:... kendisine yöneltilen suçlamanın niteliği ve nedeninden en kısa zamanda, anladığı bir dille ve ayrıntılı olarak etraflıca haberdar edilmek” şeklindeki düzenleme ile sanığın tercümandan yararlanma hakkı güvence altına alınmıştır.

CMK'nın 202. maddesinde de sanık ve mağdurun tercümandan ya da işaret dilinden anlayan bilirkişiden yararlanma hakları olduğu belirtilmiş, yine Uzlaştırma Yönetmeliğinin 5/4. maddesi ile “Şüpheli, sanık, mağdur veya suçtan zarar gören Türkçe bilmiyorsa veya engelli ise Kanununun 202. maddesi hükmü uygulanır.” şeklinde düzenleme getirilerek bu hakkın uzlaşma sürecinde de geçerli olacağı öngörülmüştür. Uzlaştırıcının, Türkçe bilmeyen ya da engelli olan tarafların kullandığı dil ile ilgili olarak bilirkişi kullanabileceği, bilirkişinin giderinin yargılama giderleri arasında yer alması ve hazine üzerinde bırakılması gerektiği belirtilmektedir¹²⁸. Bu durum CMK'nın 324/5. maddesinde açıkça düzenlenmiş olup, aksi kararlar Yüksek Yargıtay tarafından bozma nedeni olarak sayılmaktadır¹²⁹.

II. UZLAŞMANIN KOŞULLARI

CMK'nın 253. maddesinde uzlaşmanın hangi şartlara bağlı tutulduğu gösterilmiştir. CMK'nın 253. maddesi incelendiğinde, uzlaşma şartları şunlardır¹³⁰:

¹²⁷ Kaymaz/Gökcan, s.215.

¹²⁸ Karaaslan, s.296.

¹²⁹ “5271 sayılı CMK.nun 324/5. maddesine aykırı olarak Türkçe bilmeyen sanık için görevlendirilen tercüman ücretinin yargılama gideri olarak sanığa yükletilmesine karar verilmesi..” (6. CD., 01/04/2008 tarih, 13871 E., 7605 K., **Parlar/Hatipoğlu**, 5271 Sayılı..., s.2191).
“.. 2- Anayasanın 90. maddesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 1 ve 6/3-son maddeleri dikkate alındığında yeterince Türkçe bilmeyen sanığın tercüman ücretinden sorumlu tutulması suretiyle fazla yargılama giderine hükmedilmesi..” (2. CD., 13/12/2007 tarih, 14149 E., 16981 K., **Parlar/Hatipoğlu**, 5271 Sayılı ..., s.2192).

¹³⁰ **Yurtcan Erdener**, CMK Şerhi, İstanbul 2008, s.723; **Öztürk Bahri/Erdem Mustafa Rubin/Durmuş Tezcan**, Uygulamalı Yeni Ceza Muhakemesi Hukuku, 6. baskı, Ankara 2013, (Ceza Muhakemesi), s.1124 vd; **Yaşar Osman**, Uygulamalı ve Yorumlu 5271 Sayılı Yeni Ceza Muhake-

1. Suçun uzlaşma kapsamında bulunması
2. Muhakeme ve Cezalandırma Şartlarının Varlığı (Fiilin kovuşturulabilir olması)
3. Mağdurun Gerçek Kişi veya Tüzel Kişi Olması
4. Şikayete Tâbi Suçlar Açısından Şikayet Koşulu
5. Uzlaşmanın Yetkili Kimse Tarafından Yapılması
6. Zararın Giderilmesi Bakımından Anlaşmaya Varılması
7. Zararın Uzlaşmaya Uygun Olarak Giderilmesi

Uzlaşmanın uygulanabilmesi için yukarıda belirttiğimiz koşullar ayrıntılı olarak incelenecektir.

A. Suçun Uzlaşma Kapsamında Bulunması

Hangi suçların CMK'nın 253. maddesinde uzlaşma hükümlerine tabi olduğu açıklanmıştır. Soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı suçlar ile şikayete tabi olup olmadığına bakılmaksızın TCK'da yer alan; kasten yaralama (üçüncü fıkra hariç m.86, m.88), taksirle yaralama (m.89), konut dokunulmazlığının ihlali (m.116), çocuğun kaçırılması ve alıkonulması (m.234), ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi ve belgelerin açıklanması (dördüncü fıkra hariç m.239). Ayrıca soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı olanlar hariç olmak üzere diğer kanunlarda yer alan suçlarla ilgili olarak uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için kanunda açık hüküm bulunması gerekmektedir.

1. Uzlaşmaya Tâbi Suçlar

a. Şikayete Tâbi Suçlar

Ceza Kanunumuzda yer alan ve şikayete tabi olan suçlar, ceza miktarı veya suçun niteliği dikkate alınmaksızın uzlaşmaya tabi kılınmıştır. Ayrıca CMK'nın 253/1-b maddesinde TCK'da yer alan bazı suçlar şikayete tabi olmasa da uzlaşma kapsamına alınmıştır.

mesi Kanunu, Ankara 2005, s.1127; Arslan Çetin/Azizoğlu Bahattin, Yeni Türk Ceza Kanunu Şerhi, Ankara Kasım 2004, s.263- 264; Özbek M., Uzlaştırma, s.308 vd.; Gökcan/Kaymaz, s.99; Çolak Haluk, "Yeni Türk Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Cezai Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolu Olarak; Uzlaşma (Mediation)", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 62, Mart/Nisan 2006, s.140; Hafizoğulları, s.35; Albayrak, s.134; Yıldırım, s.470 vd.

Şikâyet kovuşturma şartıdır. Uzlaşmanın söz konusu olabilmesi için suçtan zarar görenin şikâyet hakkını kullanmış olması gerekmektedir. Soruşturulması şikâyete bağlı suçun, genel veya özel ceza kanunlarında yer almasının herhangi bir öndemi bulunmamaktadır. Nitekim İcra İflas Kanununda, Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda takibi şikâyete bağlı suçlar bulunmaktadır. TCK'da yer verilen takibi şikâyete tabi suçlar; basit yaralama (m.86), taksirle yaralama(m.89), cinsel taciz (m.105), tehdit (m.106), konut dokunulmazlığının ihlali (m.116), iş ve çalışma hürriyetinin ihlali (m.117), kişilerin huzur ve sükununu bozma (m.123), hakaret (m.125), kişinin hatrasına hakaret (m.130-131), haberleşmenin gizliliğini ihlal (m.132), özel hayatın gizliliğini ihlal (m.134), basit hırsızlık (m.144), kullanma hırsızlığı (m.146), mala zarar verme (m.151), güveni kötüye kullanma (m.155), bedelsiz senedi kullanma (m.156), kaybolmuş veya hata sonucu ele geçmiş eşya üzerinde tasarruf (m.160), açığa imzanın kötüye kullanılması (m.209), aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali (m.233), sırrın açıklanması (m.239).

Şikâyetin usulüne uygun şekilde gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Cumhuriyet savcısı ya da mahkeme, şüpheli veya sanığa uzlaşmak isteyip istemediğini sormadan önce şikâyetin usulüne uygun yapıлып yapılmadığını kontrol etmelidir. Suçun kovuşturma aşamasında uzlaşmaya tabi olduğu anlaşılır ise, mağdurun yaptığı ihbar şikâyete dönüştürülür ve mağdur şikâyetten vazgeçmediği takdirde uzlaşma söz konusu olabilir¹³¹(CMK m.158/6).

b. Şikâyete Tâbi Olup Olmadığına Bakılmaksızın Türk Ceza Kanunu'nda Yer Alan Suçlar

Kanun koyucu uzlaşmayı kural olarak şikâyete tabi suçlar için kabul etmekle birlikte, re'sen soruşturma ve kovuşturmaya tabi sınırlı şekilde sayılmış suçların da uzlaşma hükümlerine tabi olacağını benimsemiştir (CMK m.253/1-b).

TCK'da yer alan üçüncü fıkra hariç kasten yaralama (m.86, 88), taksirle yaralama (m.89), konut dokunulmazlığının ihlali (m.116), çocuğun kaçırılması ve alıkonulması (m.234), ticari sır ve bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması (dördüncü fıkra hariç m.239) şikâyete tabi olup olmadıklarına bakılmaksızın uzlaşmaya tabidirler. Resen soruşturulan suçların uzlaşma kapsamında

¹³¹ Centel/Zafer, s.452; Zafer, s.128.

sayılması o suçların şikayete tabi suç olacağı gibi bir anlam çıkarılmamalıdır. Nitekim re'sen soruşturulan suçlar bakımından suçtan zarar görenin şikayetinden vazgeçmesi halinde düşme kararı verilemez¹³². Bu bakımdan uzlaşma isteği, şikayetten vazgeçme olarak anlamlandırılmamalıdır. Bundan ötürü şikayetten vazgeçmiş olmak ya da şikayetçi olmamak uzlaşma iradesinin varlığını göstermeyecektir.

c. Etkin Pişmanlık Hükümlerine Yer Verilen Suçlar ile Cinsel

Dokunulmazlığa Karşı Suçlar

Etkin pişmanlık hükümlerine yer verilen suçlar -şikayete tabi olsa da- uzlaşmaya tabi değildir. TCK'da etkin pişmanlık hükümlerine yer verilen suçlar: organ ve doku ticareti suçu (m.91, 93), hırsızlık (m.141-147), yağma (m.148-149), mala zarar verme (m.151-152), güveni kötüye kullanma (m.155), dolandırıcılık (m.157-159), hileli iflas (m.161), taksirli iflas (m.162), karşılıksız yararlanma suçları (m.163), malvarlığına karşı suçlar (m.168), uyuşturucu ve uyarıcı maddelerle ilgili suçlar (m.188-192), para ve kıymetli damgalarda sahtecilik suçları (m.197-201), suç işleme amacıyla örgüt kurma (m.220,221), zimmet (m.247, 248), rüşvet (m.252-254), iftira (m.267, 269), yalan tanıklık (m.272, 274), hükümlü ve tutuklunun kaçması (m.292, 293).

Cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar şikayete tabi olsalar dahi haklarında uzlaşma hükümleri uygulanamaz. TCK'nın 102-105 maddeleri arasında cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar düzenlenmiştir. CMK'nın 253/3. maddesi gereği cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda uzlaştırma yoluna gidilemez. Ancak uygulamada, lehe yasa ve müktesep hak kavramlarına ilişkin olarak ayrıkçı durumlar söz konusu olabilmektedir¹³³.

¹³² Nitekim Yargıtay Çocuk Koruma Kanunu'nun 24. maddesinin 5560 sayılı Kanun ile değiştirilmesinden evvel, işlenen bir suçla ilgili bahsedilen yönü vurgulayan bir karar vermiştir : "Sanığa atılı silahlı kasten yaralama suçu, soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı suçlardan olmayıp ancak; 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 24. maddesi uyarınca çocukların işlediği bu suçun da çocukların yararı gözetilerek uzlaşma kapsamına alındığı, sanığın çocuk olması nedeni ile suçun uzlaşma kapsamına girmesi, eylemi şikayete tabi suç haline dönüştürmeyeceğinden 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 24 ve 5271 sayılı CMK'nın 253, 254. maddeleri gereğince usulüne uygun uzlaştırma işlemleri yapılmadan, soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı olmadığı halde, yalnız Çocuk Koruma Kanunu uyarınca ayrıkçı olarak uzlaşma kapsamına giren bu suçun şikayet bağlı suç gibi kabul edilerek, yakınının şikayetten vazgeçmesi nedeniyle, uzlaşmanın fiilen gerçekleştiği şeklindeki yasal olmayan gerekçe ile kamu davasının düşürülmesine karar verilmesi, bozmayı gerektirmiştir. " Y. 2.CD., 25.01.2007, 2006/6919E., 2007/899K, (Gökcan/Kaymaz, s.101.)

¹³³ Y. 5CD., 2006/455E., 2007/2634K., 5/4/2007 (Legal Hukuk Dergisi, Temmuz 2007, s.2305.)

d. Uzlaştırma Kapsamına Giren Bir Suçun Bu Kapsama Girmeyen Bir Başka Suç İle Birlikte İşlenmiş Olması Hali

Uzlaştırma kapsamına giren bir suçun bu kapsama girmeyen bir başka suç ile birlikte işlenmiş olması halinde uzlaşma hükümleri uygulanmaz. Söz konusu hüküm 26/06/2009 tarihli 5918 sayılı yasanın 8. maddesi ile CMK'nın 253/3 fıkrasının son cümlesi olarak girmiştir. Bu doğrultuda uzlaşmaya tabi olmayan TCK 106/2-a da yer alan silahlı tehdit suçu ile hakaret suçunun aynı anda gerçekleştiren şüpheli hakkında uzlaşma hükümleri uygulanamayacaktır.

2. Özel Kanunlardaki Durumlar

Soruşturulması şikâyete bağlı suçun, genel veya özel ceza kanunlarında yer almasının herhangi bir önemi bulunmamaktadır. TCK dışındaki kanunlarda yer alan suçların takibinin, şikâyete bağlı bulunması bu suçlarda uzlaşmaya gidilebilmesi için yeterlidir. Bu kanunlarda, uzlaşma yoluna gidilebileceğine ilişkin açık bir hükme yer verilmiş olması aranmaz. Örneğin, İcra ve İflas Kanunu, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ile Çocuk Koruma Kanunu gibi özel kanunlarda takibi şikâyete bağlı suçlar bulunmaktadır. Aynı şekilde, 551 sayılı Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'de ve 556 sayılı Markaların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'de de birçok suçun takibi, şikâyet şartına bağlanmıştır¹³⁴.

İcra ve İflas Kanunu'nda şikâyete tâbi olan suçlar: Aczine kendi fiilleriyle sebebiyet veren ve vaziyetinin fenalığını bilerek ağırlaştıran borçlunun cezası (m.332), ticari işletmede yöneticinin sorumluluğu (m.333/a), konkordatoda ve sermaye şirketi ile kooperatiflerin uzlaşa yoluyla yeniden yapılandırılmasında yetkili kimseleri hataya düşüren ya da konkordato veya uzlaşma yoluyla yeniden yapılandırma koşullarına uymayan borçlunun cezası (m.334), yükümlülüklerin yerine getirilmemesi (m.337), ticareti terk edenlerin cezası (m.337/a), hakikate muhalif beyanda bulunanların cezası (m.338), beyandan sonra mal ve kazançta olan tezayüdü bildirmeyen borçlunun cezası (m.339), borçlunun ödeme şartını ihlal halinde ceza (m.340), çocuk teslimi emrine muhalefetin cezası (m.341), 30 ve 31. maddeler hükmüne muhalefet edenlerin cezası (m.343), nafakaya ilişkin kararlara uymayanların cezası (m.344), sermaye şirketlerinin

¹³⁴ Centel/Zafer, s.452.

iflasını istemek mecburiyetinde olanların cezası (m.345/a). Bu suçların işlenmesi halinde uzlaşma mümkün olabilecektir.

Çocuk Koruma Kanunu'nun 24. maddesi uyarınca, CMK'nın uzlaşmaya ilişkin hükümleri suça sürüklenen çocuklar bakımından uygulanabilecektir. 06.12.2006 tarihli ve 5560 sayılı Kanun'un 41. maddesi ile değiştirilen 24. maddenin eski hali şöyledir: “(1) Suça sürüklenen çocuklarla ilgili olarak uzlaşma, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olan veya kasten işlenen ve alt sınırı 2 yılı aşmayan hapis veya adli para cezasını gerektiren veya taksirle işlenen suçlarda uygulanır. (2) Suç tarihinde 15 yaşını doldurmamış çocuklar bakımından, birinci fıkrada öngörülen hapis cezasının alt sınırı üç yıl olarak uygulanır.”

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun 75. maddesi uyarınca, kanunun 71 ve 72. maddelerinde sayılan suçlar şikâyete tâbidir. Dolayısıyla bu suçların işlenmesi halinde, uzlaşma hükümleri uygulanabilecektir.

3. Değerlendirme

Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı suçlar ile şikâyete tabi olup olmadığına bakılmaksızın TCK'da yer alan; kasten yaralama (üçüncü fıkra hariç m.86, m.88), taksirle yaralama (m.89), konut dokunulmazlığının ihlali (m.116), çocuğun kaçırılması ve alıkonulması (m.234), ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi ve belgelerin açıklanması (dördüncü fıkra hariç m.239) suçları uzlaşmaya tâbi suçlardandır. TCK dışındaki diğer kanunlarda yer alan ve takibi şikâyete tâbi olmamakla birlikte kanunda açıkça uzlaşma yoluna gidilebileceği gösterilen suçlar uzlaşma kapsamındadır (m.253/2). 5560 sayılı kanun ile değişik 253. maddenin 3. fıkrası uyarınca, şikâyete bağlı olsa bile etkin pişmanlık hükümlerine yer verilen suçlar ile cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda uzlaşma yoluna gidilemez. Bu değişikliğin yapılması ile ceza adalet sistemimizde olumlu bir adım atılmıştır. Değişiklik öncesinde cinsel dokunulmazlığa karşı suçların, uzlaşma kapsamında sayılması çok kere eleştirilmiştir. 5560 sayılı Kanun ile eleştirilen bu durum, ortadan kaldırılmıştır.

B. Muhakeme ve Cezalandırma Şartlarının Varlığı

Uzlaşma kurumunun bir suça uygulanabilmesi için öncelikle eylemin soruşturulabilir veya kovuşturulabilir olması gerekmektedir. Eylemin kovuşturulabilir olmasından maksat, yargılama şartlarının (şikâyet, izin, talep, karar) bulunmasıdır.

Şikâyete tabi suçlar bakımından şikâyetin varlığı kovuşturulabilme için zorunludur. Şikâyet şartı gerçekleşmeden kural olarak şüpheli yakalanamaz ve isnat teşkil eden işlemler yapılamaz¹³⁵. İzne tabi bir suç bakımından da izin şartının gerçekleşmiş olması gerekmektedir¹³⁶. İzin alınır ve soruşturma başlatılırsa ancak bu takdirde uzlaşma hükümleri uygulama alanı bulabilecektir.

Bir fiilin soruşturulabilir olması uzlaşma hükümlerinin uygulanabilmesi için tek başına yeterli değildir. Cezalandırılabilir şartlarının da var olması gerekmektedir. Failin yaşının küçüklüğü (TCK m.31), sağır ve dilsiz olması (TCK m.33), akıl hastası (TCK m.32) olması halinde işlediği suç nedeniyle faile ceza verilemeyecektir. Bu kişilere ceza verilemeyeceğinden uzlaşma hükümlerinin de uygulanabilmesi mümkün olmayacaktır¹³⁷.

C. Mağdurun Gerçek Kişi veya Tüzel Kişi Olması

5560 Sayılı Kanunla değişik CMK'nın 253/1. maddesinde; "*şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar gören gerçek veya özel hukuk tüzel kişisinin uzlaştırılması girişiminde bulunulur*" ifadesi yer almaktadır. Suçtan zarar görenin kamu hukuku tüzel kişisi olması durumunda fiil uzlaşma kapsamında bulunsa dahi uzlaşma hükümleri uygulanamayacaktır¹³⁸. Bu başlık altında mağdur ve suçtan zarar gören kavramlarını açıklamak gerekmektedir. Mağdur, ceza hukuku anlamında suç teşkil eden eyleme maruz kalan kişidir. Suçtan zarar gören ise, suç teşkil eden fiil ile hak veya menfaati zarar gören kişidir. Mağdur aynı zamanda suçtan zarar gören kişidir¹³⁹.

¹³⁵ Centel/Zafer, s.452; Zafer, s.129; Gökcan/Kaymaz, s.104; Öztürk Yavuz, "Uygulayıcı Gözüyle Uzlaşma", Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, Yayına Hazırlayan: Feridun Yenisey, İstanbul 2005, s.168.

¹³⁶ Örneğin 4483 sayılı Kanun gereği izin alınması gerekli bir suç işlenmiş ise öncelikle yetkili idari merciin soruşturma izni vermiş olması gerekmektedir.

¹³⁷ Gökcan/Kaymaz, s.105.

¹³⁸ Mağdurun ancak gerçek kişi olabileceği, özel hukuk tüzel kişisinin ise suçtan zarar gören sıfatını haiz olabileceği ifade edilmektedir: Artuk Mehmet Emin/ Ahmet Gökcen/ Yenedünya Caner, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 7. Bası, Ankara 2006, s.23; Gökcan/Kaymaz, s.106; Özgenç İzzet, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara 2006, s.190 vd; Yıldırım, s.474.

¹³⁹ Artuk/Gökcen/Yenedünya, s.23; Özbek V., CMK, s.894; Gökcan/Kaymaz, s.107; Yıldız Ali Kemal, "Uzlaşma-Şikâyet İlişkisi (YTCK m.73)", Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, Yayına Hazırlayan: Feridun Yenisey, İstanbul 2005, s.264.

D. Şikâyete Tabi Suçlar Bakımından Şikâyet Koşulu

Şikâyet TCK'nın 73. maddesi ile CMK'nın 158. maddesinde düzenlenmiştir. Suçtan zarar görenin, suçun soruşturulması ve failin cezalandırılması konusundaki iradenin yetkili makama açıklanması şikâyettir. Şikâyet, soruşturması ve kovuşturması şikâyete bağlı bir fiilden dolayı, şikâyete yetkili kişinin, süresi içinde yazılı olarak, yetkili makamlardan birine ilgili fiil hakkında kovuşturma yapılmasını istemesidir¹⁴⁰. CMK'nın 223/8. maddesinde soruşturma veya kovuşturma şartından bahsedilmiştir. Şikâyetin bulunmaması halinde başlanmış soruşturmanın devam ettirilebilmesi mümkün değildir. Şikâyet muhakeme şartı olduğundan, mağdur kolluktaki ifadesinde açıkça şikâyetçi olmadığını ifade etmişse; artık uzlaşma olanağı ortadan kalkmış olacaktır. Uzlaşma kurumunun işleyebilmesi için şikâyete tabi suçlar bakımından şikâyetin varlığı şarttır.

1. Şikâyet Hakkı ve Yetkisi

Şikâyete yetkili kişinin soruşturulması şikâyete bağlı bir fiilden dolayı altı aylık süre içerisinde yetkili makamlara başvurarak şikâyet iradesini beyan etmelidir. Şikâyet, suçtan zarar görenin yetkili makamlara o suçun soruşturulması veya kovuşturulması iradesini açıklamasıdır¹⁴¹. Suçtan zarar görme şu şekilde ifade edilebilir: Belirli bir suç tarafından zarara veya tehlikeye uğratılan hak ve yararın sahibini ifade eder¹⁴². Şikâyetin konusu suça konu eylem olup, mağdurca failin kimliğinin bilinmesi zorunlu değildir. Bir eylem hakkında şikâyette bulunulması halinde tüm fail ve iştirakçileri hakkında şikâyetin var olduğu kabul edilir¹⁴³.

Kural olarak suçtan zarar gören kişiler, şikâyete hakkı olan kişilerdir. Şikâyet hakkı, kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardanır. Bu nedenle kural olarak miras yoluyla geçmez¹⁴⁴. Ancak şikâyet yetkisini mağdurun veya yasal temsilcinin avukatı da kulla-

¹⁴⁰ Öztürk /Erdem, Ceza Muhakemesi, s.90.

¹⁴¹ İçel Kayıhan/Sokullu Akıncı Füsun/Özgenç İzzet/Sözüer Adem/Mahmutoğlu Fatih/ Ünver Yener; İçel Suç Teorisi, 3. Bası, İstanbul 2004, s.24; Yıldız, s.261; Gökcan/Kaymaz, s.110.

¹⁴² Öztürk Bahri/Erdem Mustafa Ruhan, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 13. baskı, Ankara 2013, (Ceza Hukuku), s.152.

¹⁴³ Buna şikâyetin sirayeti kuralı denmektedir. Dönmezer/Erman, no.466; Öztürk/Erdem, Ceza Hukuku, s.154; Öztürk /Erdem, Ceza Muhakemesi, s.92. Nitekim bu kural TCK'nın 73/5. maddesinde vazgeçmenin sirayeti kuralının getirilmesi ile dolaylı olarak kabul edilmiştir.

¹⁴⁴ Ancak istisnai haller mevcuttur: Mağdurun şikâyet edemeden ölmesi veya suçun ölmüş olan kişinin hatırasına karşı işlenmiş olması halinde ölenin ikinci dereceye kadar üst soy ve alt soyu, eş ve kardeşlerinin şikâyette bulunma hakları mevcuttur. Kunter Nurullah, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, İstanbul 1989, no.47 VI, Öztürk/Erdem, s.152.

nabilmektedir¹⁴⁵. Birden fazla kişinin aynı suçtan mağdur olması halinde, her birinin birbirinden bağımsız olarak şikâyet hakkı bulunmaktadır. Böyle bir durumda, şikâyete konu haklar arasında bağlantı bulunması halinde suçtan zarar görenlerden sadece birinin şikâyeti soruşturmaya başlanması bakımından yeterlidir. Suç oluşturan eylem tek eylem olup birden fazla kişiye karşı işlenmiş ise ihlal edilen haklar arasında da bağlantı bulunmaz ise soruşturma, şikâyet eden kişi bakımından başlatılacaktır. Bir kişi veya birden fazla kişiye karşı suçun işlenmesi ve zincirleme suç hükümlerinin uygulanabilir olduğu hallerde her bir suç ve suçtan zarar gören kişi bakımından şikâyet koşullunun ayrı ayrı gerçekleşmesi sağlanmaya çalışılacaktır¹⁴⁶.

Tüzel kişilere karşı suç işlenmesi halinde şikâyet hak ve yetkisi tüzel kişinin yetkili organlarında olacaktır.

a. Küçükler Bakımından Şikâyet Yetkisi

TCK'nın 31. maddesinde 12 yaşın altındaki küçüklerin cezai sorumluluklarının bulunmadığı, 12 yaşından büyük 15 yaşından küçük çocukların "işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı halinde" cezalandırılacakları, ancak cezalarında indirim yapılacağı hüküm altına alınmıştır. İşlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği yok ise, küçüğün cezai sorumluluğu olmayacaktır. 15 yaşını doldurmuş, fakat 18 yaşını henüz bitirmemiş küçükler bakımından ise, davranışlarını yönlendirebilme yeteneğine bakılmaksızın cezalarında indirim yoluna gidilmektedir. Türk Medeni Kanununun 16/1. maddesinde, ayırt etme gücüne sahip küçüklerin karşılıksız kazanma ve kişiye sıkı sıkıya bağlı hakları kullanmada yasal temsilcinin rızası gerekli değildir. 12 yaşından büyük 15 yaşından küçük olan kişiler bakımından temyiz kudretleri var ise şikâyet haklarının da var olduğu kabul edilmelidir. TCK'nın 31/3.maddesinde 15 yaşından büyük olan küçüklerin temyiz kudretlerini ortadan kaldıran bir hal olmadıkça şikâyet haklarının mevcut olduğu kabul edilmektedir¹⁴⁷.

¹⁴⁵ Kunter Nurullah/Yenisey Feridun/ Nuhoğlu Ayşe, Ceza Muhakemesi Hukuku, 18. bası, İstanbul 2010, s.84; Gökcan/Kaymaz, s.111.

¹⁴⁶ Yıldız, s.266.

¹⁴⁷ Özbek V., s.636; Yıldız, s.265; Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s.284; Yargıtay'da bu yönde kararlar vermiştir. Örneğin: " Mümeyyiz küçükler, kanuni mümessillerinin rızası olsun olmasın doğrudan doğruya şahıslarına karşı işlenmiş suçlardan şikâyet hakkına sahiptir. 15 yaşını bitirmeyen küçüklerin şikâyetinin geçerli sayılması ancak mümeyyiz olduklarının raporla saptanmasına bağlıdır.1 (Y. 5CD. 2003/6183E., 2004/7208K. 09/11/2004, (Gökcan/Kaymaz, s.114)

15/04/1942 tarih ve 14/9 sayılı İBK' da CMUK'da küçüklerin şikâyet hakkına sahip olup olmadıkları konusunda bir açıklığın olmadığı belirtilerek, "Kanunu Medeni'nin on altıncı maddesinde şahsa merbut olan haklarından dolayı mümeyyiz olan küçüklerin dava hakkına malik buldukları tasrih edilmek suretiyle suçtan zarar gören mümeyyiz küçüklerin kendi kendilerine dava ve şikâyette bulunmaları kanunen tecviz edilmiş" denmektedir¹⁴⁸. Yargıtay bu şekilde mümeyyiz küçüklerin şikâyet hakkına sahip olduğunu ifade etmiştir. Mümeyyiz küçüklerin, kanuni temsilcilerinin rızası olsun veya olmasın kendilerine karşı işlenmiş suçtan şikâyet hakkına sahip oldukları kabul edildiğine göre, şikâyette bulunmama hak ve yetkisi de bulunmaktadır. Bu nedenle küçüklerin şikâyette bulunmama yetkisinin kabul edilmesi, küçüklere şikâyet yetkisi tanınmasındaki gerekçe ile uyumlu görünmemektedir¹⁴⁹.

Anlama ve isteme yeteneği olmayan, yani mümeyyiz olmayan küçüklerin şikâyet etme yetkileri bulunmamaktadır. Bu durumda küçükler adına şikâyet yetkisi kanuni temsilcileri tarafından kullanılacaktır. Bu durumda şikâyet hakkının sahibi küçük olmakla beraber yasal temsilcisi onun adına hareket etmektedir.

b. Küçükle Kanuni Temsilcinin Menfaatinin Çatışması

Suçun mağduru olan küçüğün menfaati ile kanuni temsilcinin menfaatinin çatışması durumunda kanuni temsilci mümeyyiz olan küçük adına şikâyet hakkını kullanamayacaktır. Yargıtay içtihatlarına göre bu durumda menfaatin korunması gereği küçüğe kayyım tayini gerekmektedir¹⁵⁰. Yargıtay, soruşturma evresinde şikâyet hakkının kullanılması konusunda mümeyyiz küçüğün irade beyanına önem vermektedir. Bu aşamada mümeyyiz küçük, şikâyetçi olmadığını beyan eder ise bu beyanla yetinilecektir. Ancak mümeyyiz küçük şikâyet konusunda suskun kalır ise velayet hakkı sahibi olan velinin beyanı esas alınmaktadır¹⁵¹. Yargıtay, 15 yaşından küçüklerin mümey-

¹⁴⁸ Gökcan/Kaymaz, s.114.

¹⁴⁹ Kunter/Yenisey/Nuhoglu, s.285; Gökcan/Kaymaz, s.114.

¹⁵⁰ "Mağdurun sanıkların müşterek çocukları olduğu ve sanık Meryem'in, su ısıtmakta kullandıkları elektrik kablosu ile mağduru, doktor raporunda belirtilen şekilde basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek nitelikte yaraladığı mahkemenin kabulünde olmasına rağmen mağdur ile sanıklar arasında suç-eylem bağı yönünden menfaat çatışması bulunduğundan, 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun 16, 426/2. maddeleri gereğince mağdura kayyım atanması ve şikâyet konusunun bu surette tespiti ile yargılamaya devam edilmesi gerekirken, yanlış ile yazılı şekilde karar verilmesi yasaya aykırıdır." (Y. 2.CD. 8/2/2007, 9044/1736). Benzer yönde kararlar: Y. 2.CD. 24169/30095, 20/12/2005; Y. 2.CD. 22750/29435, 15/12/2005. (Gökcan/Kaymaz, s.115)

¹⁵¹ Y. 9. CD., 2006/1108-2631, 10/5/2006 (Gökcan/Kaymaz, s.116, dn.38)

yiz olduklarının raporla belirlenmesini istemektedir¹⁵². Rapor sonucunda mümeyyiz oldukları anlaşılır ise, şikâyet haklarını bizzat kullanmaları gerekecektir. Aksi halde kanuni temsilcilerine yönelinmektedir.

Önemle üzerinde durulması gerekmektedir ki, 18 yaşından küçüklerin yargılama sırasında bu yaşı doldurmaları durumunda şikâyet haklarını bizzat kullanmaları gerekecektir¹⁵³.

2. Şikâyet Hakkının Kullanılış Biçimi

Hak ve yetkisi bulunan kişi tarafından süresinde usulüne uygun olarak şikâyet yapılmalıdır. Ergin olan herkes kendisine karşı işlenmiş suçlara ilişkin olarak şikâyet hak ve yetkisine sahiptir. Mümeyyiz ve 15 yaşını doldurmuş küçükler ile mümeyyiz ve 15 yaşından küçüklerin şikâyet haklarının var olduğunu yukarıda izah etmiştik. Şikâyet süresi; TCK'nın 73/1. maddesi uyarınca 6 aydır. Bu süre, şikâyet hakkı olan kişinin fiili ve faili öğrendiği tarihten itibaren başlar. Şikâyet süresi, hak düşürücü süre olmakla beraber CMK m.40 uyarınca, mağdur veya suçtan zarar görenin, kusuru olmaksızın geçirdiği sürenin eski hale getirilmesini isteme hakkı bulunmaktadır. Şikâyet hakkının ne şekilde kullanılacağına CMK'nın 158. maddesinde açıklık getirilmiştir. Buna göre şikâyet, Cumhuriyet Başsavcılığı, kolluk makamları, valilik, kaymakamlık ve mahkemeler ile yurt dışında elçilik ve konsolosluklara yapılabilir. Şikâyet, belirtilen makamlardan birine ve usulünce yapılmaz ise hüküm doğurmayacaktır¹⁵⁴. Şikâyet hakkı, tutanağa geçirilecek bir beyanla veya yazılıp imzalanan bir dilekçe ile kullanılabilir. Şikâyet, yetki verilmek kaydı ile vekil aracılığı ile kullanılabilir. Mağdura karşı birden fazla şikâyete tabi suç işlenmiş ve birlikte soruşturma yapılmakta ise, şikâyetin tüm suçları kapsamına dikkat edilmelidir. Çünkü şikâyet, her suç bakımından olması gereken bir unsurdur¹⁵⁵.

¹⁵² Y. 2. CD. 2006/10943-8813, 1/5/2006; Y. 5. CD. 2006/4358-3112, 12/3/2006 ; Y. 5. CD. 2003/6183E., 2004/7208K., 09/11/2004 (Gökcan/Kaymaz, s.117, dn.40)

¹⁵³ Y. 2.CD. 2006/2743-1274; 06/02/2006 (Gökcan/Kaymaz, s.117, dn.41)

¹⁵⁴ Nitekim bu yönde, Yargıtay'ın kararları da bulunmaktadır: Y.5. CD. 1996/1205-1642, 14/5/1996 (Gökcan/Kaymaz, s.119, dn.47); Öztürk/Erdem, Ceza Hukuku, s.151 vd.

¹⁵⁵ "Sanığın zorlama suçundan yakınmasının bulunması, ancak sövme suçundan yakınmasının bulunmaması karşısında, yakınmaya bağlı sövme suçundan hükümlülük kararı verilemeyeceğinin düşülmemesi yasaya aykırıdır." Y. 4.CD. 2000/4942-5521, 21/06/2000, (Gökcan/Kaymaz, s.119, dn.49).

3. Şikâyetten Feragat ve Vazgeçme

Şikâyetten vazgeçme, önceden yapılmış olan bir şikâyetin geri alınması ve geçersiz sayılmasının talep edilmesidir. Soruşturma aşamasında vazgeçme hakkı, şüphelinin kabulüne bağlı olmaksızın kullanılabilmeyle birlikte, kural olarak vazgeçme, kabule bağlı ve iki taraflı bir işlemdir. (TCK m.73)

Şikâyetten feragat ise, süresi geçmemiş ve henüz yapılmamış olan bir şikâyetin yapılmayacağını açıklanmasıdır. Feragat, tek taraflı irade beyanıdır. 765 sayılı TCK zamanında, kanunda düzenlenmemesine karşın, doktrinde¹⁵⁶ ve uygulamada¹⁵⁷ feragatin vazgeçme gibi sonuç doğuracağı kabul edilmekteydi. Nitekim Yeni TCK döneminde de doktrin aynı yönde seyretmektedir¹⁵⁸.

Vazgeçme iradesi de şikâyet iradesi gibi, açıkça ve anlaşılır, şüpheye yol açmayacak şekilde, kayıtsız-şartsız olarak beyan edilmelidir. Vazgeçme hakkı, hükmün kesinleşmesinden önceki herhangi bir aşamada kullanılabilir. Şikâyetten vazgeçilmesi durumunda kamu davasının düşürülmesine karar verilir (TCK m.73/4, CMK m.223/8). Şikâyet hakkı, sahibi tarafından kullanıldıktan sonra soruşturma veya kovuşturma aşamasında şikâyet edenin ölmesi durumunda mirasçıların vazgeçmesi mümkün değildir¹⁵⁹.

Kural olarak şikâyet hakkı ve yetkisine sahip olanların vazgeçmeye de yetkili olmaları gerekmektedir. Buna karşın Yargıtay eski TCK döneminde, küçüklerin şikâyetten vazgeçmelerinin geçerli olması için kanuni temsilcilerinin onayının olması gerektiğine karar vermektedir¹⁶⁰. Bu düşünceye gerekçe olarak, şikâyetten vazgeçme halinde suçtan zarar gören küçüğe bazı yükümlülükler getirebileceği ve hak kaybına neden olabileceği görüşü ileri sürülmekteydi. Nitekim halen bu görüş benimsenmeye

¹⁵⁶ **Dönmezer Sulhi/Erman Sahir**, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Cilt III, İstanbul 1983, no.2077 vd., s.294-296; **Önder Ayhan**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, C.II, İstanbul 1989, s.246; **Yaşar Osman**, Uygulamalı Türk Ceza Yasası Genel Hükümler, Ankara 2000, s.1449.

¹⁵⁷ Y. 4.CD. 1980/1755-1746, 19/03/1980; Y. 5 CD. 1985/372-431, 07/02/1985; Y. 2CD. 2003/144474-12664, 20/10/2003 (**Gökcan/Kaymaz**, s.120, dn.52)

¹⁵⁸ **Toroşlu Nevzat**, Ceza Hukuku, 19. baskı, Ankara 2013, s.309; **Hakeri Hakan**, Yeni Türk Ceza Hukukunun Temel Kavramları, Ankara 2005, s.71; **Gökcan/Kaymaz**, s.121.

¹⁵⁹ **Gökcan/Kaymaz**, s.122.

¹⁶⁰ Y. 2.CD. 2002/5076-14076, 16/09/2002 (**Gökcan/Kaymaz**, s.123, dn.66)

devam etmektedir¹⁶¹. Yeni TCK döneminde Yargıtay, şikâyetten vazgeçme konusunda mümeyyiz küçüğün iradesini temel almaktadır¹⁶².

E. Uzlaşmanın Yetkili Kimse Tarafından Yapılması

1. Uzlaşma Hakkı ve Yetkisi

a. Genel Olarak

Şikâyet hakkında olduğu gibi uzlaşma hakkı da mağdur veya suçtan zarar görene aittir. Mağdur veya suçtan zarar görenin küçük olması bu sonucu değiştirmeyecektir. 5560 sayılı Yasayla değişik CMK'nın 253. maddesinin 1. fıkrası ile aynı maddenin 4. fıkrasının ilk cümlesinde uzlaşma teklifinin mağdur veya suçtan zarar görene yapılacağı belirtilmektedir. Aynı maddede şüphelinin, mağdurun veya suçtan zarar görenin reşit olmaması halinde uzlaşma teklifinin kanuni temsilcisine yapılacağı açıklanmıştır.

b. Mağdur veya Suçtan Zarar Görenin Küçük Olması Halinde

aa. Şikâyete Tabi Suçlar Bakımından

CMK'nın 253. maddesinin 4. fıkrasında, "... Şüphelinin, mağdurun veya suçtan zarar görenin reşit olmaması halinde uzlaşma teklifi kanuni temsilcilerine yapılır" denilmektedir. Bu durumda mümeyyiz olan küçük şikâyet hak ve yetkisine sahip olduğu halde, şikâyete tabi suçlar bakımından uzlaşma için yetki sahibi olamayacaktır. 5560 sayılı Yasa ile değişik CMK'nın 253/13. maddesinde "... şüpheli, mağdur veya suçtan zarar görenin kendisi veya kanuni temsilcisi ya da vekilin müzakerelere katılmaktan imtina etmesi halinde, uzlaşmayı kabul etmemiş sayılır" denilmektedir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, suçtan zarar görenin iradesine aykırı olarak yapılacak bir uzlaşma, bu kurumun kabul ediliş amacına aykırı olacaktır. Ancak suçtan zarar gören kendini ifade edemeyecek ya da uzlaşmanın sonuçlarını anlayamayacak kadar küçük yaş-

¹⁶¹ Centel Nur/Zafer Hamide/Çakmut Özlem, Türk Ceza Hukukuna Giriş, İstanbul 2011, s.657; Gökcan/Kaymaz, s.123

¹⁶² "Suçtan doğrudan doğruya zarar gören, hazırlık aşamasında şikâyetçi olduğunu bildiren ve suç tarihi itibarıyla 14 yaşında bulunan Tayfun'un şikâyet hakkını kullanmaya ehil bulunup bulunmadığı araştırılmaksızın ve şikâyet hakkını kullanma yeteneği bulunuyor ise halen şikâyetinin devam edip etmediği belirlenmeden annesi mağdur Bahriye'nin şikâyetçi olmadığına dair beyanına dayanılarak yazılı şekilde hüküm tesisi bozmayı gerektirmiştir." Y. 2CD. 2007/8906-1859, 12/02/2007 (Gökcan/Kaymaz, s.124, dn.70)

ta ise, uzlaşma hak ve yetkisi kanuni temsilcisinde olacağından kanuni temsilcinin açık irade beyanına önem verilmelidir¹⁶³.

Mümeyyiz küçüğün şikâyetten vazgeçmesi mümkün değilse uzlaşma, yasal temsilciye teklif edilecektir. 5560 sayılı yasayla değişik CMK'nın 253/19. maddesine göre: "*Uzlaşmanın sağlanması halinde, soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmaz; açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılır.*" Gökcan/Kaymaz'a göre, uzlaşmanın bir tazminat istenmemesi sonucunu doğurduğu hallerde uzlaşma teklifi mağdur veya suçtan zarar gören mümeyyiz küçüğe yapılmalı ve TMK'nın 16. maddesi ile paralellik sağlanması bakımından kanuni temsilcinin rızası aranmalıdır¹⁶⁴.

bb. Re'sen Soruşturulan ve Kovuşturulan Suçlar Bakımından

Şikâyete tabi suçlarda olduğu gibi, re'sen soruşturulan ve kovuşturulan suçlar bakımından uzlaşma hakkı küçüğe aittir. CMK'nın 253/4. maddesinde suçtan zarar görenin reşit olmaması halinde uzlaşma teklifinin yasal temsilcisine yapılacağı belirtilmektedir.

c. Mağdur veya Suçtan Zarar Görenin Reşit Olması Halinde

aa. Şikâyete Tabi Suçlar Bakımından

Suçun mağduru veya suçtan zarar görenin reşit olması, anlama ve isteme yeteneğini ortadan kaldıran bir halin bulunmaması ve suçun mağduru veya zarar göreninin şikâyetçi olması halinde uzlaşma teklifi kendisine yapılmalıdır. Mağdur veya suçtan zarar gören şikâyetçi olmaz ise ortada soruşturulabilir suç olmadığından uzlaşmanın uygulanabilmesi söz konusu olamayacaktır. Ayrıca, hakaret suçları hariç olmak kaydıyla, suçtan zarar gören veya mağdurun şikâyet hakkını kullanmadan ölmesi halinde şikâyet hakkı mirasçılara geçmeyeceğinden fiilin soruşturulması mümkün olmayacağından uzlaşma hükümlerinin de uygulanabilmesi mümkün olmayacaktır¹⁶⁵.

¹⁶³ Yargıtay'ın görüşü de bu yöndedir: Y. 5.CD. 2006/13251 E., 2007/1498K., 22.02.2007 (Legal Hukuk Dergisi, Ağustos 2007, s.2684.)

¹⁶⁴ Gökcan/Kaymaz, s.131.

¹⁶⁵ TCK'nın 131/2. maddesinde: "Mağdur, şikâyet etmeden önce ölürse veya suç ölmüş olan kişinin hatırasına karşı işlenmiş ise ölenin ikinci dereceye kadar üstsoy ve altsoy, eş ve kardeşleri tarafından şikâyette bulunulabilir" denilmektedir.

bb. Re'sen Soruşturulan ve Kovuşturulan Suçlar Bakımından

Yukarıda izah edildiği gibi, mağdurun veya suçtan zarar görenin reşit olması ve anlama-isteme yeteneğini ortadan kaldıran bir halin bulunmaması durumunda uzlaşma teklifi kendisine yapılmalıdır.

d. Mağdur veya Suçtan Zarar Görenin Ölmesi Halinde

Mağdur veya suçtan zarar görenin ölmesi halinde uzlaşmanın ne şekilde uygulanacağı, kimin hak ve yetki sahibi olacağı hususunda açık bir düzenleme mevcut değildir. Bu sorunun genel hükümler dikkate alınarak çözümlenebilmesi mümkün görünmektedir. Suçun mağdurunun veya zarar görenin ölmesi halinde şikâyet hakkının mirasçılara geçeceğine dair bir hüküm bulunmamaktadır. TCK'nın 131/2. maddesinde istisnai bir düzenleme mevcuttur. Buna göre kişinin hatırasına karşı suçun işlenmesi halinde ikinci dereceye kadar üstsoy ve altsoy, eş ve kardeşleri şikâyet hakkına sahip bulunmaktadır. Kimi yazarlar, mağdurun ölümü nedeniyle mirasçılarının şikâyet haklarını kullanmasının yasal yönden olanaklı bulunduğu hallerde uzlaşma teklifinin mirasçılara yapılması gerektiğini düşünmektedirler¹⁶⁶. Bizce mağdur veya suçtan zarar gören şikâyet etmeden ölürse bu takdirde uzlaşma hükümlerinin uygulanabilmesi mümkün olmadığından zaten sorun yoktur. Şikâyet üzerine soruşturma veya kovuşturma başlar ise uzlaşma teklifinin mağdur veya suçtan zarar görenin mirasçılara yapılması gerekmektedir. Nitekim fail bakımından uzlaşma hükümlerinin uygulanabilir duruma getirilmesi öncelikli olarak gerekmektedir.

Adam öldürme suçu ile ilgili olarak Yargıtay'ın görüşü şu şekildedir: Ölenin yakınları suçtan zarar gören kişiler olduğundan davaya müdahil olarak katılabilirler, bu nedenle uzlaşma teklifinin bu kişilere yapılması mümkün görünmektedir¹⁶⁷. Suçtan zarar gören ile mağdur farklı kişiler ise ve mağdur ölmüşse uzlaşma teklifi suçtan zarar gören kişi veya kişilere yöneltilmelidir.

Şikâyete tabi bir suç nedeniyle başlatılan soruşturma aşamasında mağdur veya suçtan zarar görene uzlaşma teklifinde bulunulmuş ise ortada sorun bulunmamaktadır. Ancak mağdur ile suçtan zarar gören sıfatının tek bir kişide birleştiği durumlarda kişi davaya katılmadan ölmüş ise davaya mirasçıları katılamayacağından uzlaşma teklifinin mirasçılara yöneltilmesi mümkün değildir. Mağdur veya suçtan zarar gören dava-

¹⁶⁶ Gökcan/Kaymaz, s.134.

¹⁶⁷ Gökcan/Kaymaz, s.135.

ya katılmış ve daha sonra vefat etmişse, mirasçuları CMK'nın 243. maddesine göre, katılanın haklarını takip etmek üzere davaya katılabilirler. Nitekim katılanın ölmesinden önce taraflara uzlaşma teklifinde bulunulmamış ise davaya katılan mirasçılara uzlaşma teklifinde bulunulmalıdır. Re'sen kovuşturulan suçlar bakımından da mağdur veya suçtan zarar gören kişi davaya müdahil olmadan ölmüş ise mirasçuları davaya müdahil olamayacağından uzlaşma teklifinde bulunulabilmesi mümkün değildir¹⁶⁸.

Ölen mağdur küçük ise, CMK'nın 253/4. maddesi uyarınca, mağdurun veya suçtan zarar görenin reşit olmaması halinde uzlaşma teklifi yasal temsilciye yöneltileceğinden, mağdur küçüğün şikâyet hakkını kullanıp ölmesi halinde uzlaşma teklifinin muhatabını belirlemek bakımından sorun bulunmamaktadır. Nitekim her halükarda kanunun açık hükmü gereği uzlaşma teklifi küçüğün yasal temsilcisine yöneltilecektir.

2. Değerlendirme

Uzlaşma hakkı, mağdur veya suçtan zarar görene aittir. Şüphelinin, mağdurun veya suçtan zarar görenin reşit olmaması halinde uzlaşma teklifinin kanuni temsilcisine yapılacağı belirtilmiştir. Ancak failin, mağdurun kanuni temsilcisi olması halinde ne olacağına dair Kanun'da açıklık bulunmamaktadır. Böyle bir durumda, failin uzlaşma hak ve yetkisine sahip olmayacağı açıktır. Çocuk Koruma Kanununun 7. maddesi uyarınca, korunmaya muhtaç veya suça sürüklenen çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir alınması gereken hallerde, hâkim, koruyucu ve destekleyici tedbir kararları yanında, TMK hükümlerine göre velayet, vesayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması hususlarında da karar vermeye yetkilidir (m.7/7). Dolayısı ile failin, mağdurun kanuni temsilci olması halinde mahkeme eliyle, küçük mağdurun velayet hakkı bakımından karar alınması yerinde olacaktır.

F. Zararın Giderilmesi Bakımından Anlaşmaya Varılması

CMK'nın 253. maddesinin 17. fıkrasında: "*Cumhuriyet savcısı, uzlaşmanın, tarafların özgür iradelerine dayandığını ve edimin hukuka uygun olduğunu belirlerse raporu veya belgeyi mühür ve imza altına alarak soruşturma dosyasında muhafaza eder.*", 19. fıkrasında: "*Uzlaşma sonucunda şüphelinin edimini defaten yerine getirmesi halinde, hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilir.*". denmektedir. Görüldüğü üzere, Kanun maddesinde "edim"den söz edilmiştir. Uzlaşma Yönetmeliğinin

¹⁶⁸ Gökcan/Kaymaz, s.136.

20. maddesinde “*edimin konusu*” başlığı altında uzlaşmaya konu edimler açıklanmıştır. Uzlaşmanın konusu olan edim, maddi ve manevi zararlardır.

Maddi zarar, mağdurun fiilden önceki ekonomik durumu ile fiilden sonraki durumu arasındaki farktan meydana gelmektedir. Maddi zararın pek çok alt başlığı bulunmaktadır. Fiili zarar, malvarlığında meydana gelen azalmayı; yoksun kalınan kâr ise malvarlığının artma imkânının kaybını ifade eder. Malvarlığının azalması, malvarlığının aktifinin azalması veya pasifinin artması şeklinde de tezahür eder. Kârdan yoksun kalma tarzındaki zarar ise, alacaklının malvarlığının aktifinde çoğalma veya pasifinde azalma imkânının kaybedilmiş olmasıdır. Dolayısı ile yoksun kalınan kâr, olayların normal akışına, genel hayat tecrübelerine göre, malvarlığında meydana gelebilecek artışların zarar verici fiil nedeniyle kısmen ya da tamamen önlenmesi sonucu meydana gelen azalmayı ifade eder. Manevi zarar ise bir kişinin kişilik haklarında irade dışında meydana gelen eksilmedir. Bir şahsın kişiliğini oluşturan hukuki değerlerin ihlali dolayısıyla uğradığı objektif eksilme ve kayıplar manevi zararı meydana getirir. Manevi zarar, malvarlığında bir azalmayı değil, şahsiyet haklarına yapılan tecavüz dolayısıyla bir kimsenin duyduğu manevi acıyı ve böylece yaşama zevkinde bir azalmayı ifade eder. Kişilik haklarına saldırı nedeniyle duyulan acı, elem, ızdırap manevi zararı oluşturmaktadır¹⁶⁹.

Maddi zararın tazmini; görüşmeler sonunda taraflarca kararlaştırılan maddi tazminatın ödenmesi, suç nedeniyle elde edilmiş malın iade edilmesi, iktisap edilen değerlerin iade edilmesi, eski hale iade suretiyle olabilir. Maddi zararın tümüyle veya büyük ölçüde tazmini gibi bir koşul 5560 sayılı Kanun değişikliği sonrasında aranmamaktadır. Yönetmeliğin 20/1-a,b maddesinde maddi ve manevi zararın kısmen tazmini yeterli görülmüştür. Manevi zarar karşılığında ise, manevi tazminat verilebileceği gibi karşılıklı mutabakat sağlanması halinde başka türlü bir edimle tazmin de sağlanabilmektedir.

¹⁶⁹ Zevkliler Aydın/Havutçu Ayşe/Gürpınar Damla, Medeni Hukuk Temel Bilgiler, 6. Bası, Ankara 2008, s.123; Oğuzman Kemal/Öz Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 2000, s.327 vd. Eren Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 15. baskı, İstanbul 2013, s.491 vd; Dural Mustafa/Öğüz Tufan, Türk Özel Hukuku Cilt II, Kişiler Hukuku, İstanbul 2006, s.149.

Örneğin, özür yazısı yayınlatma, sözlü özür dileme, hayır kurumuna para bağışı yaptırma gibi¹⁷⁰.

Uzlaşma kurumunun amaçlarından biri de mağdurun tatmin edilmesini sağlamaktır. Dolayısı ile mağdur maddi bir zararının manevi tazmin yoluyla giderilebileceğine inanıp uzlaşma teklifini kabul ederse ortada sorun bulunmamaktadır.

Yönetmelikte, tazmin ve iade gibi klasik ifa yöntemlerinden ayrı olarak şu edimlerin mümkün olduğu belirtilmiştir (m.20/1-c,ç,d):

1. Bir kamu kurumu veya kamu yararına hizmet veren özel bir kuruluş ile yardıma muhtaç kişi ya da kişilere bağış yapmak gibi edimlerde bulunulması,
2. Mağdur veya suçtan zarar görenin göstereceği bir kamu kurumunun ya da kamu yararına hizmet veren özel bir kuruluşun bazı hizmetlerini belirli bir süreyle yerine getirmesi veya ıslah olmasını sağlayıcı bir program ya da faaliyete katılmasını sağlamaya yönelik yükümlülükler altına girilmesi,
3. Mağdurdan veya suçtan zarar görenden özür dilenmesidir.

Fail ile mağdurun özgür iradeleri ile uzlaşma teklifini kabul etmesi gerekmektedir. Bunun için de tarafların uzlaşmanın hüküm ve sonuçları bakımından aydınlatılmış olması gerekmektedir. Yine tarafların uzlaşma iradesini açık ve duraksamasız olarak beyan etmeleri gerekmektedir.

Birden fazla suçtan zarar görenin olması halinde ve bu kişilerden sadece biri uzlaşmaya yanaşırsa, uzlaşma, uzlaşmayı kabul eden suçtan zarar gören ile fail arasında sağlanacak olup diğer suçtan zarar görenlerin şikâyetleri varlığını koruyacaktır. Bu nedenle, uzlaşmaya yanaşmayan suçtan zarar görenler ve fail bakımından, soruşturma veya kovuşturma kaldığı yerden devam edecektir. Birden fazla failin olması halinde ise, suçtan zarar görenin faillerden biriyle uzlaşmayı kabul etmesi mümkündür. Böyle bir durumda, uzlaşma, ilgili fail ile suçtan zarar gören arasında gerçekleşecektir. Diğer failer bakımından, soruşturma veya kovuşturma kaldığı yerden devam edecektir.

G. Uzlaşmanın Hâkim veya Cumhuriyet Savcısı Tarafından Tespit Edilmesi

CMK'nın 253. maddesinin 17. fıkrasında: "C. Savcısı, uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayandığını ve edimin hukuka uygun olduğunu belirlerse raporu ve ya belgeyi mühür ve imza altına alarak soruşturma dosyasında muhafaza eder." denil-

¹⁷⁰ Özbek V., Suçtan Doğan Mağduriyet, s.117.

mektedir. Görüldüğü üzere kanunda açıkça uzlaşmanın hâkim veya savcının gözetim ve denetiminde gerçekleştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Dolayısı ile hâkim ve savcının uzlaşmanın şartlarının oluşup oluşmadığını denetleme yetki ve görevleri bulunmaktadır. Hâkim ve savcının, uzlaşma teklifini yaptıkları esnada uzlaşmanın hüküm ve sonuçları bakımından fail ve mağduru bilgilendirmeleri gerekmektedir¹⁷¹. Aydınlatmadan maksat şudur: Soruşturmaya devam edildiğinde karşılaşmaları muhtemel durumlar, fail ve mağdurun yasal olanakları, bunları nasıl kullanabilecekleri, avukat yardımından yararlanabilecekleri gibi konularda bilgi verilmesidir. CMK'nın 253/17. maddesi uyarınca uzlaşma, Cumhuriyet Savcısı veya hâkim, tarafların özgür iradelerine binaen oluştuğunu ve edimin hukuka uygun olduğunu tespit ederse geçerli kabul edilecektir¹⁷².

H. Zararın Uzlaşmaya Uygun Olarak Giderilmesi

En genel ifadeyle uzlaşma, mağdur ve failin belirli bir edim konusunda karşılıklı anlaşarak ihtilafın ortadan kaldırılmasını istemeleri iradesidir. Uzlaşma görüşmeleri neticesinde taraflar bir edim konusunda anlaşmış iseler, uzlaşmanın, hukuki neticelerini doğurabilmesi için failin uzlaşma ile belirlenen edimi yerine getirmesi şarttır.

CMK'nın 253. maddesinin 19. fıkrası şöyledir: “ 19- *Uzlaşma somucunda, şüphelinin edimini def'aten yerine getirmesi halinde, hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilir. Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, taksit bağlanması veya süreklilik arz etmesi halinde, 171. maddedeki şartlar aranmaksızın, şüpheli hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilir... .*” CMK'nın 253/19. maddesinde edimin def'aten yerine getirilmesi halinde, kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verileceği belirtilmiştir. Edimin def'aten yerine getirilmesi, failin kararlaştırılan edimi bir defada ifa etmesidir¹⁷³. Sonuç itibarıyla meydana gelmiş zararın, uzlaşma görüşmeleri neticesinde anlaşıldığı şekliyle giderilmesi uzlaşmanın hukuki sonuçlarını doğurabilmesi için mecburidir.

¹⁷¹ Yenisey, s.7; Özbek M., Uzlaştırma, s.310; Çolak, s.142-143.

¹⁷² Yenisey, s.10; Centel/Zafer, s.457; Zafer, s.134-135; Yurtcan, s.724; Gökcan/Kaymaz, s.188, 197; Yıldırım, s.477; Ersoy, s.66.

¹⁷³ Gökcan/Kaymaz, s.145; Albayrak, s.135, Yıldırım, s.474.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UZLAŞMA MUHAKEMESİ

I. SORUŞTURMA EVRESİNDE UZLAŞMA

A. Uzlaşma Teklifi

1. Uzlaşma Teklifinin Usul ve Esasları

Yönetmeliğin 8-12. maddeleri arasında uzlaşma teklifinin nasıl yapılacağı konusunda ayrıntılı açıklamalara yer verilmiştir. Soruşturma konusu suçun uzlaşmaya tabi olması ve işlendiği hususunda yeterli şüphenin bulunması halinde; Cumhuriyet savcısı, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görene uzlaşma teklifinde bulunur. Buna göre, uzlaşma teklifi ilgilinin huzurda bulunması durumunda sözlü olarak yapılacaktır. Cumhuriyet savcısı veya savcının yazılı ya da acil hallerde sözlü talimatı üzerine adli kolluk tarafından uzlaşma teklifi yapılabilir. Cumhuriyet Savcısı veya adli kolluk görevlilerince yapılacak uzlaşma teklifi, Yönetmeliğin ekinde yer alan Ek 1/a, Ek 1/b sayılı uzlaşmanın mahiyeti, uzlaşmayı kabul veya reddetmenin hukuki sonuçlarının bulunduğu uzlaşma teklif formlarının hazır bulunan ilgiliye imzalatılarak verilmesi ve formda yer alan bilgilerin açıklanması suretiyle yapılır. Kolluğun, savcının talimatı üzerine harekete geçmesi halinde yeterli suç şüphesinin varlığının tespit edilebilmesi tartışmaya açıktır. Tarafların huzurda hazır bulunması halinde sorun bulunmamaktadır. Ancak taraflar huzurda değil ise şüphenin yeterli olup olmadığı savcı tarafından nasıl değerlendirilecek ve kolluğa verilen talimat ne derecede sağlıklı sonuçlar doğurabilecektir? Bu konuda Yönetmelikte, Kanundaki boşluğu dolduracak bir hüküm bulunmamaktadır. Böyle bir durumda yeterli suç şüphesinin varlığının kabul edilmesinin ne derecede sağlıklı olacağı belirsizdir.

Yargıtay, tarafların uzlaşmanın hüküm ve sonuçları konusunda aydınlatılmaması halinde teklifin hukuka aykırı olacağını kabul etmektedir¹⁷⁴. CMK'nın 253/1. maddesinde değişiklik yapılmadan önce, uzlaşma teklifi için failin bu kanundaki usule uygun olarak davet edileceğinin ifade edilmesi, fail bakımından zorla getirmenin mümkün olup olmadığı sorununu ortaya çıkarmıştır. Ancak, uzlaşmanın onarıcı adalet

¹⁷⁴ "Kendisine uzlaştırma müessesesi tüm sonuçları ile anlatılıp açıklanmayan sanığın suçu ısrarla inkar ettiği gerekçesiyle uzlaştırma işlemlerinin yapılmasına gerek bulunmadığına dair tebliğnamedeki düşüncüyle iştirak edilmemiş..." Y. 2.CD. 2007/6404-9808, 02/07/2007 (Gökcan/Kaymaz, s.163, dn.4.)

sistemine uygun olarak toplumun yararına, tarafların özgür iradelerine dayanan yargısal bir çözüm olması itibariyle uzlaşma teklifi için savcılığın zorla getirme veya zorla getirilmesini talep etme yetkisinin bulunmadığının kabulü gerekir¹⁷⁵. Kimi yazarlara göre, tanıkların çağırılmasına ilişkin Kanun düzenlemesi (CMK m.43) dikkate alınarak ilgili telefon, faks, elektronik posta veya bir görevli ile bildirilmek suretiyle davet edilebilecektir¹⁷⁶. Nitekim bu durum Yönetmeliğin 8/4. maddesinde açıkça düzenlendiğinden uzlaşma teklifi için çağrı; telefon, telgraf, faks, elektronik posta gibi araçlardan yararlanılarak yapılabilir. Ancak bu çağrı uzlaşma teklifi anlamına gelmemektedir.

2. Küçüklere ve Kısıtlılara Uzlaşma Teklifi

Şüphelinin, mağdurun veya suçtan zarar görenin reşit olmaması halinde teklifin kanuni temsilcisine yapılacağı CMK'nın 253. maddesinin 4.fıkrasında belirtilmiştir. Maddede küçüklere ilişkin bir düzenleme mevcut olup kısıtlılara ilişkin bir düzenlemeye ise yer verilmemiştir. Kanun koyucu 5560 sayılı Kanun ile 253. maddeyi değiştirerek uzlaşma teklifinin kanuni temsilcilere yapılabileceğini kabul etmiştir. Demek ki kanun koyucu, uzlaşma konusunda kanuni temsilcinin iradesinin yeterli olduğunu benimsemiştir.

Kanunda kısıtlılara ilişkin olarak boşluk vardır. Nitekim fail veya mağdurun ayırt etme gücüne sahip olmaması nedeni ile uzlaştırmanın etkilerini ve sonuçlarını anlayamayacak, uzlaştırmaya açık rıza gösteremeyecek olması halinde uzlaştırmaya başvurulmaması sonucuna varanlar mevcuttur¹⁷⁷. Bu boşluk TMK'daki sulh müessesesi dikkate alınarak kanunkoyucu tarafından doldurulabilir. Şöyle ki, TMK'nın 451. maddesinde, "ayırt etme gücüne sahip olan vesayet altındaki kişi, vasisinin açık ve örtülü izni veya sonraki onamasıyla yükümlülük altına girebilir veya bir haktan vazgeçebilir." hükmü yer almaktadır. Buna karşın TMK'nın 462/8. maddesi uyarınca kısıtlanan kişi adına dava açılması veya sulh olunması ya da tahkime gidilmesi için vesayet makamının izni gerekmektedir. Uzlaşma kurum olarak HUMK'da düzenlenmiş olan sulh müessesesine benzemektedir. Ancak Ceza Hukukunda kıyas yasağı ve kanunilik ilkeleri esas olduğundan bu müessesenin kıyas yoluyla uzlaşma bakımından

¹⁷⁵ Ancak unutulmamalıdır ki, soruşturma aşamasında ifade alınması gerektiğinden fail zorla getirilmiş ise ifade alındıktan sonra uzlaşma teklifinin yapılması yukarıda izah edilen duruma aykırılık teşkil etmeyecektir.

¹⁷⁶ Gökcan/Kaymaz, s.164-165.

¹⁷⁷ Özbek M., Uzlaştırma, s.310.

uygulanabilmesi de mümkün değildir. Dolayısı ile kanun koyucu tarafından kanuni bir düzenleme ile bu boşluk doldurulmalıdır. Ceza Kanunumuzdaki suç tipleri bakımından ayrıma gidilerek kısıtlılar bakımından bazı suç tiplerinde uzlaşma teklifinin yapılabilmesi ve kabul edilmesi için kanuni temsilcinin irade beyanı yeterli görülürken bazı suç tipleri bakımından vesayet makamının onayı aranmalıdır. Örneğin hırsızlık şüphesinin olduğunu ve kısıtlının da mağdur olduğunu düşünürsek, şüpheli çaldığı eşyayı yakalandığı esnada teslim etmiş ise, artık kanuni temsilcinin uzlaşma teklifini kabul etmesinin kısıtlı mağdur bakımından herhangi bir hak kaybına yol açması imkânı bulunmamaktadır. Ancak kişiliğe karşı bir suç işlenmesi halinde durum değişecektir. Kısıtlı mağdurun manevi olarak elem ve ızdırıp içinde olması ile acı duyması hallerinde kanuni temsilci, uzlaşma teklifini kabul ederse mağdur bakımından hak kaybı gündeme gelebilecektir. Bu bakımdan vesayet makamının onayının aranması daha yerinde olacaktır. Kanunkoyucunun bu yönde kanun boşluğunu doldurmasının yararlı olacağı kanaatindeyiz.

Velayet hakkı bakımından küçüğün durumunu değerlendirecek olursak; velayet hakkı TMK'nın 336. maddesine göre ana-baba tarafından birlikte kullanılır. Velayet, ana-babadan birinin ölümü halinde sağ kalana, boşanmada ise çocuk kendisine bırakılana ait olmaktadır. (TMK m.337). TMK'nın 342. maddesine göre, ana ve baba, velayetleri çerçevesinde üçüncü kişilere karşı çocuklarının yasal temsilcisidirler. Bu nedenle uzlaşma teklifinin ana ve babaya birlikte yapılması gerekmektedir. Yargıtay, çocuk yararına açılacak davalarda velayet hakkını kullanan ana ve babanın davayı birlikte açmaları gerektiğini, ancak açılmış olan davaya bir velinin sonradan icazet vermesinin mümkün olduğunu ifade etmektedir¹⁷⁸. TMK'nın 183. maddesi şöyledir: "*Ana veya babanın başkasıyla evlenmesi, başka bir yere gitmesi veya ölmesi gibi yeni olguların zorunlu kılması halinde hâkim, re'sen veya ana ve babadan birinin istemi üzerine gerekli önlemleri alır.*" Görüldüğü üzere hâkimin değişen durumların zorunlu kılması halinde gerekli önemlerin alınması hususunda takdir yetkisi bulunmaktadır. Dolayısı ile boşanmış anne ve babanın müşterek çocuğunun suçtan zarar gören olması halinde, anne ve babanın uzlaşma konusunda farklı düşünceleri söz konusu olur ise durumun ne olacağına dair Kanun'da açıklık bulunmamaktadır. Böyle bir durumda, uzlaşma

¹⁷⁸ Y. 18 HD. 2006/5100-5945, 13/7/2006, Y.18 HD. 2004/8816-9835, 20/12/2004 (Gökcan/Kaymaz, s.165, dn.7)

konusunda karar verilebilmesi için yetkili ve görevli aile mahkemesine başvurulması ve bu konuda karar alınması yerinde olacaktır.

3. Cumhuriyet Savcısının Uzlaşma Teklifi

Cumhuriyet savcısı soruşturmadan elde ettiği delilleri değerlendirdikten sonra suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe bulunduğu kanaat getirir ise, uzlaşma girişiminde bulunur (Yön. m.8/1). Cumhuriyet savcısı tarafından yapılacak uzlaşma teklifinin huzurda veya açıklamalı tebligat yoluyla yapılması mümkündür.

Şurası muhakkaktır ki, 5560 sayılı Kanun değişikliği sonrasında uzlaşma teklifinin öncelikle kime yapıldığının bir önemi kalmamıştır. Teklif, artık sıra gözetilmeksizin her iki yana da yapılmaktadır. Savcı uzlaşma teklifi karşısında mağdur ile failin verdiği cevabı tutanağa geçirmelidir. Yönetmelikte, uzlaşma teklifinin yapılabilmesi için ilgililerin telefon, faks, e-posta gibi yollarla çağrılabilmesi, ancak çağrının teklif anlamına gelmeyeceği belirtildikten sonra, ilgiliye içeriğini açıklamak suretiyle imza karşılığı uzlaşmanın mahiyetini açıklayan form verileceği belirtilmiştir.

4. Teklifin Tebligat veya İstinabe Yoluyla Yapılması

Uzlaşma teklifinin, Cumhuriyet Savcısı tarafından açıklamalı tebligat veya istinabe yoluyla yapılabileceği CMK'nın 253/4. maddesinde öngörülmüştür. Bu durum, Yönetmeliğin 9/1. maddesinde de düzenlenmiştir. İstinabe yoluyla yapılan teklifin Yönetmeliğin 8. ve 9. maddelerine uygun olması gerekmektedir. Şu halde Cumhuriyet savcısı, huzurunda olmayan ilgiliye uzlaşma teklifini, uzlaşmanın içeriği, hüküm ve sonuçlarını açıklayan bir yazı ile birlikte tebligat yoluyla gönderebilecektir¹⁷⁹.

Adli yargı çevresi dışında bulunan kişilere karşı uzlaşma teklifinin istinabe yoluyla yapılması mümkündür. Cumhuriyet savcısı ilgilinin oturduğu yer savcılığına talimat yazmak suretiyle teklifin yapılmasını isteyebilecektir. İstinabe edilen yer savcısı ilgiliyi telefon, faks veya görevli ile davet ederek huzuruna çağırabilir. Ancak gelmeyen kişi zorla getirilemeyeceğinden, açıklamalı davetiye tebliğ edilerek uzlaşma teklifinde bulunulacaktır.

5. Kolluğun Uzlaşma Teklifi

Adli kolluk görevlileri uzlaşma teklifinde bulunabilir, fakat bu durum önkoşula bağlıdır. Cumhuriyet savcısı tarafından yazılı ya da acele hallerde sözlü talimat verilir-

¹⁷⁹ Gökcan/Kaymaz, s.167; Özen, s.24.

se adli kolluk görevlileri fail, mağdur veya suçtan zarar görene uzlaşma teklifinde bulunabilirler (Yönetmelik m.8). Uzlaşma teklifinde bulunulurken, taraflara uzlaşmanın içeriği, hüküm ve sonuçları bakımından aydınlatıcı bilgi verme yükümlülüğü adli kolluk görevlileri için de geçerlidir. Dolaylı olarak denilebilir ki taraflar hazır olmadıkça kolluk tarafından uzlaşma teklifinde bulunulması mümkün olamayacaktır. O halde istinabe veyahut tebligat yoluyla uzlaşma teklif edilmesi halinde, uzlaşma, Cumhuriyet savcısı tarafından gerçekleştiriliyor demektir. Yönetmelik 8/3. madde uyarınca ilgili form açıklanmak ve imzalatılmak suretiyle ilgili şahsa verilir. Kolluk tarafından düzenlenecek formun şekli Yönetmeliğin ekinde (Ek 1/a) yer almaktadır. Uzlaşma teklifini yüze karşı yapan kolluk görevlileri, Yönetmeliğin 8. maddesinin 4. fıkrası uyarınca ilgiliyi telefon, faks, telgraf ile çağırabilecektir. Ancak bu çağrı yukarıda belirttiğimiz üzere teklif anlamına gelmeyecektir¹⁸⁰.

6. Uzlaşma Teklifinde Karar Verilmesi

Öncelikle belirtilmelidir ki, uzlaşma teklifinden sonra belirli bir süre içinde karar verilmesi gerekmektedir. Uzlaşma teklifinde bulunulandan herhangi biri, en geç üç gün içinde teklifi yapan adli kolluk görevlisine ya da görevli savcıya kararını bildirmekle yükümlüdür. Teklifin tebligat yoluyla yapılması mümkün olduğundan, cevabın yazılı olarak verilmesi zorunlu olmadığı gibi, ilgilinin savcılığa gelerek beyanda bulunması da yeterlidir. Kararını bu süre içerisinde bildirmez ise, uzlaşma teklifini reddetmiş sayılır (CMK m.253/4, Yön. m.10). Bir tarafa usulüne uygun olarak uzlaşma teklif edilmiş ve üç gün içinde olumlu veya olumsuz cevap verilmemiş ise, uzlaşma teklifi reddedilmiş sayılmakla birlikte, tarafların sonradan anlaşarak Cumhuriyet Savcısına uzlaşma belgesini ibraz etmeleri mümkündür (CMK m.253/16, Yön. m.17/2)

Uzlaşma teklifinde bulunan taraf tarafından, teklif reddedilirse bu beyanın tutanağa yazılıp imzalanması gerekmektedir. Bu durumda soruşturmaya devam edilerek gereken karar tesis edilecektir.

Uzlaşma teklifinin taraflardan biri tarafından reddedilmesi durumunda uzlaşma diğer tarafa teklif edilmeli midir? Bu sorunun cevabı açıkça Yönetmeliğin 10. madde-

¹⁸⁰ Yenisey, s.7; Gökcan/Kaymaz, s.169; Yıldırım, s.478.

sinde verilmiştir. Buna göre, Kanunun 255. maddesi¹⁸¹ hükmü maddesi saklı kalmak kaydıyla diğer kişilere uzlaşma teklifinde bulunulmayacaktır. Unutulmamalıdır ki, aralarında iştirak ilişkisi olsun veya olmasın, birçok kişi tarafından işlenen suçlarda, ancak uzlaşan kişi uzlaşmadan yararlanır. İştirak halinde işlenen suçlarda, iştirakçilerin uzlaşma hükümlerinden yararlanabilmeleri için, neden oldukları zararı birlikte ortadan kaldırmış, maddi-manevî zararları ödemiş bulunmaları gerekmektedir. Nitekim Yargıtay İkinci Ceza Dairesinin 5560 sayılı değişiklik öncesinde verdiği kararlarda, önce şüpheli veya sanığa uzlaşma teklifinde bulunulması, şüpheli veya sanık tarafından teklifin kabul edilmemesi halinde uzlaşma teklifinin mağdura yapılmayabileceği belirtilmiştir¹⁸². Gerçekten de bir tarafın açıkça uzlaşmayacağını beyan etmesi halinde, uzlaşmanın gerçekleşmesi mümkün olmayacağından diğer tarafa uzlaşma teklif edilmesi anlamsız olacaktır.

Uzlaşma teklifini kabul ettikten sonra teklifi kabul eden taraf, bundan daha sonra geri dönebilecek midir? Pek tabiidir ki uzlaşma teklifini kabul eden taraf, uzlaşma görüşmeleri esnasında karşı taraf ile herhangi bir nedenden ötürü anlaşamaz ise kararından geri dönebilecektir. Gerek CMK'da gerekse Yönetmelikte, uzlaşma kararından geri dönmeyi engelleyen herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Yapılacak bir yorumla, uzlaşma teklifini kabul eden tarafın, daha sonra bu kararından dönmesi mümkündür denilebilir.

B. Cumhuriyet Savcısının Uzlaştırmayı Gerçekleştirmesi

Uzlaşma teklifini tarafların kabul etmesi durumunda, Cumhuriyet Savcısı uzlaştırmayı kendisi de gerçekleştirebilmektedir (Yön. m.13/1). Teklifin kabulü üzerine uzlaşma görüşmeleri başlayacaktır. Her ne kadar 5560 sayılı Kanunla yapılan değişiklik sonrasında failin suçu ikrar etmesi şartı aranmamış olsa da failin bu yönde açıklamalarda bulunması ve savcının söz konusu ortamda bulunması hali adil yargılanma hakkı bakımından tereddütler uyandırmaktadır. Her ne kadar uzlaştırma sürecinde yapılan açıklamalar soruşturma, kovuşturma ya da dava aşamasında delil olarak kullanılamasa da uygulamanın yine de sakıncaları olabilecektir. Savcının kayıtsız kalamayacağı ya da görmezden gelemeyeceği açıklamaların yapılması halinde savcının soruş-

¹⁸¹ “Birden çok fail bulunması hâlinde uzlaşma

Madde 255 - (1) Aralarında iştirak ilişkisi olsun veya olmasın birden çok kişi tarafından işlenen suçlarda, ancak uzlaşan kişi uzlaşmadan yararlanır.”

¹⁸² Y 2.CD, 2006/4102-18153, 13/11/2006 (Gökcan/Kaymaz, s.171, dn.11), Yenisey, s.7.

turmaya devam etmesi durumunda şüpheli bakımından aleyhe bir durum ortaya çıkacaktır. Dolayısı ile uzlaşma görüşmelerini yürüten savcıdan farklı bir savcı tarafından, dava açılması çözüm olarak önerilebilir. Görüşmeler gizli olarak yürütülecektir. Tarafardan biri, kanuni temsilcisi veya vekili görüşmelere katılmaz ise uzlaşmayı reddetmiş sayılmaktadır.

Uzlaştırmayı savcı, kendisi gerçekleştirebileceği gibi bir avukatın uzlaştırmacı olarak görevlendirilmesini barodan isteyebilir ya da Yönetmelikte nitelikleri belirtilen hukuk öğrenimi görmüş bir kimseyi görevlendirebilir. Savcının uzlaşmanın şartlarının oluşup oluşmadığını denetleme yetki ve görevi bulunmaktadır. Savcının uzlaşma teklifinin yapıldığı esnada veya sonrasında görüşmelerden önce muhakkak uzlaşmanın hüküm ve sonuçları bakımından fail ve mağduru bilgilendirmesi gerekmektedir. Soruşturma dosyasında yer alan suç veya suça ilişkin belgelerden savcı tarafından uygun görülenlerin bir örneği savcı tarafından uzlaştırmacıya verilir (Yön. m.16/1). Cumhuriyet savcısı, en geç otuz gün içinde uzlaştırma işlemlerini sonuçlandırır (Yön. m.17/1-3)¹⁸³.

Cumhuriyet savcısı tarafından uzlaştırma gerçekleştirilirse, Yönetmelikte belirtilen forma uygun raporun doldurulup imza altına alınması gerekmektedir (Yön. m.21/5). Uzlaşmanın gerçekleşmesi halinde tarafların imzalarını içeren raporda ne suretle uzlaşıldığının açıkça belirtilmesi gerekmektedir (Yön.m.21/2). Cumhuriyet savcısı uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayandığını ve edimin hukuka uygun olduğunu tespit ederse raporu mühür ve imza altına alır. Aksi halde raporu onaylamayacaktır. Onaylamama gerekçesini de rapora yazar (Yön. m.21/4).

Şüphelinin uzlaşmayı kabul etmemesi halinde, Cumhuriyet savcısı, uzlaşmaya geçme imkânı kalmadığından soruşturmayı sürdürecektir Bunun üzerine savcı, duruma göre kamu davasını açacak veya davanın açılmasının ertelenmesine karar verecek ya da takipsizlik kararı verecektir. Cumhuriyet savcısı uzlaşmayı kabul etmeyen şüpheliyi ikna etme yoluna gitmemelidir. Şüpheliye açıklamaları, kanunun müsaade ettiği ölçüyle sınırlı kalmalıdır. Aksi halde uzlaşmanın kabulü yönünde şüpheli üzerinde baskı oluşturmuş olacaktır.

¹⁸³ Donay Süheyl, Açıklamalı Ceza Muhakemesi Kanunu, İstanbul 2005, s.324; Yenisey, s.14; Gökcan/Kaymaz, s.173-174; Koç, s.332; Yaşar, s.1127; Özbek M., Uzlaştırma, s.312 vd; Çolak, s.143; Yıldırım, s.479; Özen Atilla, "Yeni Düzenlemeler Işığında Uzlaşma", İstanbul Barosu Dergisi, C:81, S.1, 2007, s.27.

Tarafların uzlaşarak Cumhuriyet Savcısına başvurmaları da mümkündür. CMK'nın 253/16. maddesi uyarınca taraflar kendi aralarında uzlaşıp savcıya başvurabilmektedirler. Uzlaşma teklifi taraflardan biri veya her ikisi tarafından reddedilmiş olmasına karşın kendi aralarında uzlaşırlar ve bunu imzalı-yazılı bir belge haline getirirlerse bu anlaşma metnini iddianamenin düzenlendiği tarihe kadar savcıya sunarak uzlaştıklarını bildirebilirler.

C. Uzlaştırmacı Vasıtasıyla Uzlaşma

1. Uzlaştırmacının Atanması

a. Uzlaştırmacı Olabilecek Kimseler

Uzlaşma Cumhuriyet Savcısı veya savcının talebi halinde barodan bir avukat ya da hukuk öğrenimi görmüş bir kişi tarafından, CMK'nın 253/9. maddesi uyarınca yapılabilmektedir. Görüldüğü üzere savcı dışında uzlaştırmacı, barodan bir avukat ya da hukuk öğrenimi görmüş bir kişi olabilmektedir¹⁸⁴.

Avukat, bir baroya bağlı olarak ve avukat sıfatıyla çalışma ruhsatına sahip olan kişidir (1136 sayılı Avukatlık Kanunu m.3 vd.). Tarafların üzerinde anlaşığı avukatın soruşturmanın yapıldığı yer barosuna kayıtlı olması gerekmektedir (Yön.m.14/2). Baro tarafından yapılacak görevlendirmede tarafların üzerinde anlaşığı ve uzlaştırma üzerine eğitim almış avukatların tercih edilmesine dikkat edilmelidir (Yön. m.13-14).

Hukuk eğitimi alan kişi ise Yönetmelikte, hukuk fakültesi ile programlarında yeterince hukuk bilgisine yer veren siyasal bilimler, iktisadi idari bilimler, maliye alanlarında en az dört yıllık yüksek öğrenim görmüş ya da hukuk dalında yüksek lisans ya da doktora yapmış ve baroya kayıtlı avukat olmayan kişi olarak tanımlanmıştır (m.15). Hukuk öğrenimi görmüş kişinin ayrıca, taksirli suçlar hariç olmak üzere, TCK'nın 53. maddesinde belirtilen süreler geçmiş ve affa uğramış, ertelenmiş ya da paraya çevrilmiş olsa bile kesinleşmiş bir kararlar veya devletin güvenliğine, anayasal düzene, bu düzenin işleyişine, milli savunmaya, Devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk suçları ile yabancı devletlerle olan ilişkilere karşı suçlardan ya da zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, yağma, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflas, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama, kaçakçılık, vergi kaçakçılığı, gerçeğe aykırı bilirkişilik yapma,

¹⁸⁴ Yenisey, s.7; Donay, s.324; Gökcan/Kaymaz, s.175.

yalan tanıklık, haksız mal edinme suçlarından biriyle hüküm giymemiş olması gerekmektedir (Yön.m.15,1-d). Hukuk öğrenimi görmüş kişiler, ağır ceza merkezi Cumhuriyet Başsavcılıkları tarafından belirlenen listeye kayıtlı olanlar arasından seçilirler.

Uzlaştırmanın atanmasında önemli bir konuda da, tarafsızlığın gözetilmesi- dir. Baro görevlendireceği avukatın tarafsız bir kimse olmasına dikkat etmelidir. Nite- kim bu durumda Yönetmeliğin 13. maddesinin 4. fıkrasında da işaret edilmiştir: “ *Bu kanunda belirlenen hâkimin davaya bakamayacağı ile tarafsızlığın şüpheye düşüre- cek sebeplerden dolayı reddini gerektiren haller*¹⁸⁵, *uzlaştırıcı görevlendirilmesi ile ilgili olarak göz önünde bulundurulur. Uzlaştırıcı, bu hallerin varlığı halinde duru- mu bildirir; ancak tarafların rızası halinde görev yapabilir.*”

b. Uzlaştırmanın Görevi

Uzlaştırmanın görevi, savunma veya yargılama yapmamaktır. Uzlaştırıcı araştırma yapmadığı gibi uyuşmazlığı çözen yargılama makamı gibi hareket eder du- rumda da değildir. Uzlaştırıcı kişi, taraflar arasındaki uyuşmazlığı barış ortamı sağ- layarak gidermeye çalışmaktadır¹⁸⁶. Uzlaştırıcıya görevine başlarken uyuşmazlığın ni- teliği ve kapsamı hakkında bilgi verilmelidir. Uyuşmazlık hakkında bilgi sahibi olma- yan uzlaştırıcı görevini sağlıklı biçimde yerine getiremeyecektir.

Uzlaştırıcı, bir muhakeme hukuku kurumu olan uzlaşmanın yürütülüp so- nuçlandırılması maksadıyla görevlendirilmektedir. Tarafların menfaatlerine ve uyuş- mazlığa karşı tarafsız olmalıdır. Uzlaştırıcı görevlendirildiğinde öncelikle uyuşmaz- lığın hukuki, cezai boyutu, kapsamı hakkında bilgi vererek işe başlamalıdır. Uzlaştı- rıcı tarafları ve varsa vekillerini davet ederek uzlaşmanın usulü, zararın giderilme biçiminin ne olabileceği, uzlaştırmanın sonuçları konusunda tarafları bilgilendirecek- tir. Bilgilendirme sürecinde uzlaştırıcı faile, eyleminin niteliği ile ilgili bilgi vere- bilmeli ancak bu şüpheliyi uzlaşma yapmaya yönelik tehdit edici nitelikte davranma- malıdır. Bununla birlikte uzlaştırıcı tarafları uzlaştırırken şu hususlara dikkat etme- lidir:

¹⁸⁵ Hakim suçtan zarar görmüş veya sonradan kalksa bile şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında evlilik, vesayet veya kayımlık ilişkisi bulunmuşsa veya şüpheli sanık veya mağdurun kan veya kayın hısımlığından üstsoy veya altsoyundan biri ise veya evlilik sona ermiş olsa bile, şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında ikinci derece dahil kayın hısımlığı gibi haller var ise söz konusu dava ile ilgili hâkimlik görevini yapamayacaktır (CMK m.22).

¹⁸⁶ Gökcan/Kaymaz, s.176; Yıldırım, s.481; Ersoy, s.66.

- Uzlaştırmacı ve uzlaştırıcı avukat, uyuşmazlıkta hâkim gibi hareket etmemelidir. Kararı taraflar verecektir.

- Uzlaştırmacı ve uzlaştırıcı avukatın maddi gerçeği araştırma ve bulma yükümlülüğü yoktur.

- Uzlaştırmacı ve uzlaştırıcı avukat, avukat gibi de hareket etmemelidir. Uzlaştırıcı, “tarafsız üçüncü kişi” konumundadır.

- Uzlaştırmacı ve uzlaştırıcı avukat, tarafları sabırla dinlemeli ve onlara karar verebilmeleri için seçenekler oluşturabilmelidir.

- Uzlaştırma müzakereleri gizli olarak yürütüldüğünden uzlaştırmacı uzlaştırma sürecinde yapılan açıklamaları kendisine aktarılan veya diğer bir şekilde öğrendiği olguları gizli tutmakla yükümlüdür.

2. Uzlaştırmacının Göreve Başlaması ve Müzakereleri Yürütmesi

Müzakerelerin yönetimi uzlaştırmacıya aittir (Yön. m.4). Uzlaştırmacı yerine ve durumuna göre, taraflarla ayrı ayrı temasa geçmelidir. Tarafları görüşmelerde izlenecek yöntem ve görüşme ortamı hakkında bilgilendirmelidir. Müzakerelerde izlenecek yöntem konusunda Yönetmeliğin 18/3. maddesinde düzenleme mevcuttur: “... müzakereler, taraflarla birlikte veya ayrı ayrı Gerçekleştirilecek toplantılarla yürütülebilir”. Müzakereler görüntülü ve sesli iletişim tekniğinin kullanılması suretiyle de yapılabilir (Yön. m.18/4). Ne yazık ki günümüzde, müzakerelerin görüntülü- sesli iletişim araçlarıyla yürütülebilmesi için fiziki imkânlar yeterli değildir. Görüşmelerin nerede yapılacağı konusunda sınırlama bulunmamaktadır. Görüşmenin tarafsız bir ortamda yürütülmesi gerekmektedir. Adliye binasında, uzlaştırmacının bürosunda, kamu kurum kuruluşlarını tahsis ettiği yerde, taraflara uygun olabilecek herhangi bir başka yerde görüşmeler yapılabilir (Yön. m.29)¹⁸⁷.

Bilgilendirme sürecinden sonra, uzlaştırıcı tarafları dinleyerek görüşlerini açıklamalarını sağlar. Bu aşamadan sonra, tarafların iddialarını ve karşı taraftan beklentilerini tespit eder. Uzlaştırmacının görüşmeler süresince bir tarafın yararını gözetiyor gibi görünmemesi esastır. Anlaşmazlık uzlaştırılan zararın giderilme biçimi veya tazminat miktarı olacağından uzlaştırıcı tarafları anlaşmaya ikna etmeye çalışmalıdır. Ancak soruştırma dosyasında mevcut bulunan veya tarafların ibraz edeceği belgelerle yetin-

¹⁸⁷ Çulha Rıfat, “Uzlaştırma”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma, Yayına Hazırlayan: Feridun Yenisey, İstanbul 2005, s.53; Yıldırım, s.481.

meli her iki tarafı bu biçimde uzlaştırmalıdır. Uzlaştırmacı, tarafsızlığını koruyarak görüşmeleri sürdürmelidir. Tarafsızlığın getirisi olarak da, belirli bir çözüm yolunu dayatmaktan uzak durmalıdır. Uzlaşma ile verilecek kararın tamamen tarafların serbest iradelerinin ürünü olması şarttır¹⁸⁸.

Zararın tazmini bakımından ölçülülük ilkesinin gözetilmesi gerekir. Tazminatın miktarı ve şekli konusunda uzlaştırmacı hukuka uygun olmayan yön tespit eder ise-örneğin ahlaka aykırı bir edim önerilmişse bu edim ahlaka aykırı dolayısıyla hukuka aykırı olacaktır- teklifin hukuka uygun olmadığını belirterek yönlendirme yapmalıdır¹⁸⁹. Zararın miktarının tespiti konusunda bilirkişi incelemesi gerekli olabilecektir. Ancak uzlaştırmacı kişi veya avukatın, bilirkişi incelemesi yaptırması mümkün değildir. Çünkü bu durum, uzlaştırmacının tarafsızlığını etkiler nitelik arz etmektedir. O halde, uzlaştırmacı, bilirkişi incelemesine başvurulmasını gerekli görür ise savcığı hareketine geçirebilmelidir.

3. Müzakerelerin Uzlaşmayla Sonuçlanması

Müzakereler, uzlaştırmacının yönetiminde sürdürülmüş ve tarafların birbirlerini anlayarak yol almaları sağlanmış ve taraflar hukuka uygun bir edim üzerinde anlaşmışlar ise görüşmeler uzlaşma ile sonuçlanmış demektir.

Uzlaşmanın olumlu sonuç vermesi halinde, uzlaşmanın son aşamasına gelmiş olacaktır. Uzlaşma aracısız olarak sağlanmış ise Cumhuriyet Savcısı veya hâkim bu durumu tutanakla tespit edecektir.

Uzlaşmanın, bir uzlaştırıcı aracılığı ile gerçekleşmesi halinde ise; uzlaştırma fiilini gerçekleştiren kişi veya avukat, anlaşma hükümlerini bir tutanağa bağlayarak tarafların imzalarını almalı ve kendisi de bu tutanağı imzalamalıdır. Uzlaşma metninin yazılmasında, edimin ifa zamanının, biçiminin ve miktarının ayrıntıları ile kayda geçirilmesi gerekmektedir. Uzlaşma konusu edim taksitide bağlanırsa taksit aralıkları ve miktarı açık şekilde yazılmalıdır. Uzlaştırmacı, tarafların anlaşmasından itibaren on gün içerisinde yapmış olduğu işlemleri içeren raporu Cumhuriyet savcısına sunar (CMK m. 253/7)¹⁹⁰.

¹⁸⁸ Gökcan/Kaymaz, s.183; Çolak, s.143.

¹⁸⁹ Gökcan/Kaymaz, s.183; Parlak Engin, "Türk Ceza Hukukunda Uzlaşma", (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli 2006, s.90.

¹⁹⁰ Centel/Zafer, s.459; Öztürk/Erdem, Ceza Muhakemesi, s.1126; Zafer, s.134; Gökcan/Kaymaz, s.184; Parlak, s.92; Albayrak, s.135; Özen, s.27 vd.

CMK'nın 253/8. maddesi uyarınca zarar uzlaşmaya uygun olarak giderildiğinde, Cumhuriyet Savcısı kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verecektir. Bu nedenle Cumhuriyet savcısı tazminatın ödenmesi, vadelere bağlanmış olsa da zararın tamamen giderilmesini bekleyecektir. Uzlaşmada öngörülen sürede zarar karşılanmamış ise Cumhuriyet savcısı iddianameden hemen önce uzlaşma teklifinde bulunmuş olduğundan soruşturmaya aldığı yerden devam edecek, ya kamu davasını açacak ya davanın açılmamasın ertelenmesine karar verecek ya da takipsizlik kararı verecektir.

Ayrıca uzlaştırmacı görevlendirilmeden önce veya uzlaşma teklifinin reddedilmesinden sonra, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görenin aralarında uzlaşmaları halinde taraflarca Yönetmeliğin ekinde yer alan (Ek-2) uzlaştırma raporu örneğine uygun bir uzlaşma belgesi düzenlenir. Cumhuriyet savcısı bu belgeyi Yönetmeliğin 21. maddesinde belirtilen kıstaslara göre inceler ve değerlendirir (Yön. m.22/1).

4. Müzakerelerde Uzlaşmanın Sağlanamaması

Uzlaşma görüşmeleri, tarafların ortak iradeleri ile yürütülmeli ve sonuca bağlanmalıdır. Bununla birlikte taraflar birbirlerinin teklifleri üzerinde anlaşmaya varmamış olabilirler. Bu durumda, uzlaştırmacı ne zaman kimlerle görüşmeler yaptığını ve neden anlaşmanın sağlanamadığını belirtir rapor düzenleyerek savcıya sunmalıdır. Uzlaşmanın Cumhuriyet savcısı tarafından yapıldığı hallerde, raporun ilgili kısımları doldurularak mühür ve imza altına alınır ve soruşturma dosyasında muhafaza edilir¹⁹¹.

D. Uzlaştırma Süresi

Uzlaştırmacı olarak atanan kişinin uzlaşmayı sonuçlandırmak bakımından belirli bir süresi CMK'nın 253/12. maddesine göre vardır. Uzlaştırmacı, soruşturma dosyasındaki belgelerin örneği kendisine verildikten sonra 30 gün içerisinde uzlaşmayı sonuçlandırmalıdır. Bu süre yetmez ise, savcıdan talep edilmesi halinde savcı süreyi en çok 20 gün daha uzatabilmektedir. Yönetmeliğin 17/3. maddesinde, Cumhuriyet savcısı veya hâkim tarafından yapılacak uzlaştırmada da 30 ve 20 günlük sürenin geçerli bulunduğu ifade edilmiştir¹⁹². Ancak bilirkişinin rapor düzenlemesi halinde sürelerde değişiklik olup olmayacağına dair Kanun ve Yönetmelikte açıklık bulunmamaktadır. Dolayısı ile böyle bir durumda, bilirkişinin rapor düzenlemesi için gerekli olan

¹⁹¹ Yenisey, s.8; Öztürk/Erdem, Ceza Muhakemesi, s.1126; Çolak, s.144; Gökcan/Kaymaz, s.184.

¹⁹² Gökcan/Kaymaz, s.187; Çolak, s.143; Yıldırım, s.482; Özen, s.26.

süre, CMK'da belirtilen maksimum 50 günlük süreye dahilmiş gibi düşünülmelidir. Söz konusu süre içerisinde bilirkişi tarafından rapor düzenlenmiş olmalıdır.

E. Uzlaştırmacının Rapor Sunması

Uzlaştırmacı, görüşmelerin tamamlanması halinde uzlaşma sağlansın ya da sağlanmasın yaptığı çalışmaları rapora bağlayarak savcıya sunmalıdır. Uzlaştırmacı Yönetmeliğin 21/1. maddesi uyarınca, Yönetmelik ekindeki rapor örneğine uygun olarak ve tarafların sayısından bir fazla olacak şekilde düzenleyeceği raporu kendisine verilen belge örnekleri ile masrafları gösterir faturalarla birlikte Cumhuriyet savcısına sunmalıdır.

Uzlaşma görüşmeleri sonunda uzlaşma sağlanmış ise, raporda kimlerle hangi tarihlerde görüşüldüğü, edimin cinsi, miktarı, ifa zamanı gibi konularda bilgiler yer almalıdır. Uzlaşma sağlanamamış ise, raporda hangi tarihlerde kimlerle görüşüldüğü ve uzlaşmanın niçin sağlanamadığı hususu yer almalıdır¹⁹³.

F. Zamaşıımı

CMK'nın 253/21. maddesine göre, şüpheli, mağdur veya suçtan zarar görenden birine uzlaşma teklifinde bulunulduğu tarihten itibaren uzlaştırma girişiminin sonuçsuz kaldığı ve en geç uzlaştırmacının rapor düzenleyerek Cumhuriyet savcısına verdiği tarihe kadar dava zamaşıımı ile kovuşturma koşulu olan dava süresi işleme-yecektir. Dava zamaşıımı, suçun işlendiği gün işlemeye başlayan kesilme ve durma-ya rağmen mahkûmiyet hükmü kesinleşmeden tamamlanan ve tamamlama anından itibaren kamu davasının hiç açılmamasını veya açılmışsa ortadan kaldırılmasını gerek-tiren sürelerdir¹⁹⁴. Uzlaştırmanın aşamaları aynı maddede sürelerle sınırlandırılmıştır. Uzlaştırmacı belge örnekleri kendisine verildikten sonra 30 gün içerisinde uzlaştırma işlemlerini sonuçlandırmak zorundadır. Cumhuriyet savcısı bu süreyi en fazla yirmi gün daha uzatabilecektir. Uzlaştırma toplam 50 gün içerisinde sona erecektir. Bu süre-de zamaşıımı duracaktır¹⁹⁵.

¹⁹³ Zafer, s.134; Öztürk/Erdem, Ceza Muhakemesi, s.1126; Gökcan/Kaymaz, s.188; Albayrak, s.135.

¹⁹⁴ Öztürk/Erdem, Ceza Hukuku, s.437.

¹⁹⁵ Özbek M., Uzlaştırma, s.315; Gökcan/Kaymaz, s.158; Yıldırım, s.487.

Dava zamanaşımının durmasının en önemli sonucu, soruşturma ve kovuşturmanın yapılmamasıdır¹⁹⁶. Uzlaştırma girişimin sonuçsuz kaldığı veya en geç uzlaştırmacının rapor düzenleyerek savcılığa teslim ettiği tarihe kadar dava zamanaşımı işlemeyecektir. Ancak uzlaştırma girişimin sonuçsuz kaldığı veya uzlaştırmacının raporu telse ettiği andan itibaren zamanaşımı işlemeye başlayacaktır.

G. Soruşturma Aşamasında Uzlaşmanın Sonuçları

Cumhuriyet savcısı, uzlaşmanın ve uzlaşılan hususun hukuka uygunluğunu ve edimin def'aten yerine getirildiğini tespit eder ise, uzlaşmanın gerçekleşmesi nedeniyle kovuşturmaya yer olmadığı kararı verir. Raporun savcıya sunulduğu anda edimin ifa edilmiş olması şart değildir. Savcılıkça henüz karar verilmeden önce edimin ifa edilmiş olması halinde de kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verir (CMK m.253/19, Yön. m.23).

Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, takside bağlanması veya süreklilik arz etmesi halinde CMK 171. maddedeki şartlar aranmaksızın şüpheli hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilir. Erteleme sürecinde zamanaşımı işlemeyebilir. O halde, zamanaşımını durduran erteleme kararının kalktığı yerden itibaren zamanaşımı kaldığı yerden işlemeye devam edecektir. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararından sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmemesi halinde, 171. maddenin 4. fıkrasındaki şartlar aranmaksızın kamu davası açılacaktır. CMK'nın 171/4. maddesi şöyledir: "*(4) Erteleme süresi içinde kasıtlı bir suç işlenmediği takdirde, kovuşturmaya yer olmadığına karar verilir. Erteleme süresi içinde kasıtlı bir suç işlenmesi halinde kamu davası açılır. Erteleme süresince zamanaşımı işlemeyebilir.*" Dolayısı ile uzlaşmanın gerekleri yerine getirilmez ise, kasıtlı suç işleme şartı aranmaksızın kamu davası açılacaktır. Uzlaşmanın sağlanması halinde soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmaz; açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılır (Yön. m.23, CMK m.253).

Uzlaştırmanın sonuçsuz kalması halinde ise, tekrar uzlaştırma yoluna gidilemeyecektir (CMK m.253/18). Uzlaşmanın sonuçsuz kalmasından maksat, uzlaşma teklifinin olumlu karşılanmasından sonra tarafların uzlaşmadan vazgeçmeleri veya görüşmelere katılmaktan imtina etmeleri veyahut görüşmeler sonunda uzlaşmanın sağ-

¹⁹⁶ Öztürk/Erdem, Ceza Hukuku, s.443.

lanamaması hallerini ifade etmektedir. Bu sebeplerle uzlaşma sonuçsuz kalır ise savcı bir kez daha uzlaştırma girişiminde bulunamayacaktır.

Uzlaştırmacıya Cumhuriyet savcısı tarafından çalışma ve masraflarıyla orantılı bir ücret takdir edilerek ödenir. Uzlaştırmacı ücreti ve diğer uzlaştırma giderleri, yargılama giderlerinden sayılır. Uzlaşmanın sağlanması halinde bu giderler Devlet Hazinesi tarafından karşılanır. Taraflardan biri, Türkçeye hakim değil ise tercüme masrafları uzlaştırma giderlerinden sayılacak mıdır? AİHS'nin 6. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkı gereğince tercüman gereksinimi doğduğu hallerde, tercüman masraflarının uzlaşma gideri olarak nitelenerek yargılama giderlerinden sayılması lazım gelmektedir.

II. KOVUŞTURMA EVRESİNDE UZLAŞMA

A. Uzlaştırma Usulü

1. Uzlaştırmannın Hâkim Tarafından Yapılması

Önödeme veya uzlaşmaya tabi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan işlerde önödeme veya uzlaşma usulü uygulanmaksızın düzenlenen iddianamenin Cumhuriyet Başsavcılığına iadesine mahkeme karar verir (CMK m.174/1-c). Kamu davasının açılması halinde uzlaştırma işlemleri mahkeme tarafından yapılır. CMK'nın 254. maddesi uyarınca kamu davası açıldıktan sonra yapılacak uzlaştırma işlemleri Kanununun 253. maddesinde belirtilen usule göre yürütülür. Uzlaşma teklifi, teklifin reddedilmesi, uzlaştırmacı atanması, uzlaştırmannın gizliliği, delil yasağı, tarafların aralarında uzlaşarak başvurmaları, ilgili diğer kurallar mahkeme tarafından yapılacak uzlaştırma için de geçerlidir. CMK'nın 253. maddesinde Cumhuriyet savcısının sahip olduğu yetkileri kovuşturma evresinde hâkim kullanacaktır¹⁹⁷.

Uzlaştırma yapılması mahkeme tarafından sınırlı bir çerçevede mümkündür. Gerçekten CMK'nın 254. maddesinin ilk fıkrasında, kamu davası açıldıktan sonra suçun uzlaşmaya tabi olduğunun anlaşılması halinde mahkemece uzlaştırma hükümlerinin uygulanacağı belirtilmektedir. Ayrıca suç uzlaşmaya tabi olmakla birlikte Cumhuriyet Savcısının uzlaşma hükümlerini uygulamadığı ve hâkimin de gözünden kaçması

¹⁹⁷ Yenisey, s.7-8; Zafer, s.135; Öztürk/Erdem, Ceza Muhakemesi, s.1127; Gökcan/Kaymaz, s.197; Soysal Tamer, "Türk Ceza Hukukunda Uzlaşma", Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, Yayına Hazırlayan: Feridun Yenisey, İstanbul 2005, s.229.

halinde iddianame kabul edilir ise, uzlaşmanın mahkemece uygulanması mümkün olacaktır¹⁹⁸.

Bazı durumlarda suçun yargılama esnasında nitelik değiştirmesi mümkündür. Örneğin, kasıtlı olarak işlendiği iddia olunan bir yaralama suçunun taksirle işlendiği kanaatine varılabilir. Bu durumda mahkeme, yargılama sırasında suçun nitelik değiştirerek uzlaşmaya konu olduğu kanısına varır ise uzlaştırma yoluna gidecektir¹⁹⁹.

Hâkim önünde uzlaştırma, görüşmeler sırasında olaya ilişkin olarak yapılan açıklamaları duyacağı için hâkimin tarafsızlığı ilkesi ile çelişecek niteliktedir²⁰⁰. Böyle bir durumda, aynı kıdem ve derecede başka bir hâkim tarafından uzlaştırmanın yapılması ile sorun giderilebilecektir. Bunun dışında, tarafların anlaşarak belge ile hâkime başvurmaları halinde, uzlaşmanın özgür iradeye dayandığı ve edimin hukuka uygun olduğu belirlendiğinde hâkim uzlaşılan husus doğrultusunda karar vermelidir.

Bir diğer önemli husus şudur: Fail, uzlaşmaya tâbi bir suçla uzlaşmaya tâbi olmayan bir suçu birlikte işlerse acaba iki ayrı yol işletilebilir mi? Ya da usul ekonomisi bakımından daha faydalı olan yol hangisi olacaktır? Uzlaştırmaya konu bir suçun varlığı halinde uzlaştırma yolunun tercih edilmesi gerekmektedir. Failin hem uzlaşmaya tâbi olan hem de uzlaşmaya tâbi olmayan suçu birlikte işlemesi halinde usul ekonomisi bakımından akla şunlar gelmektedir: İki suçun birlikte işlenmesi halinde aralarındaki bağlantı itibarıyla tek bir davada yargılamanın yapılması mümkün olabileceği gibi uzlaşmaya tâbi olan suç için uzlaşmaya başvurulması ve diğer suç için yargılamanın yapılması söz konusu olabilecektir. İlk bakışta usul ekonomisi bakımından, tek bir yargılamanın yapılmasının daha uygun olacağı ve uzlaşma prosedürünün başlatılması gerektiği düşünülebilir. Yasa koyucu bu tartışmalara son vererek 26/06/2009 tarihinde çıkan 5918 sayılı yasanın 8. maddesi ile CMK 253/3 son cümlesine “uzlaştırma kapsamına giren bir suçun bu kapsama girmeyen bir başka suç ile birlikte işlenmiş olması halinde uzlaşma hükümleri uygulanmayacağı”²⁰¹ni düzenlemiştir.

Uzlaştırma görüşmeleri ve sürecinin başarısız sonuçlanması halinde mahkeme uzlaşmanın sağlanamadığını tespit ederek duruşmanın devamına karar verecektir.

¹⁹⁸ Özbek V., YTCK, s.1033; Gökcan/Kaymaz, s.193; Parlak, s.93.

¹⁹⁹ Gökcan/Kaymaz, s.194; Parlak, s.92.

²⁰⁰ Gökcan/Kaymaz, s.197.

2. Tarafların Uzlaşarak Mahkemeye Başvuruları

CMK'nın 253/16. maddesi uyarınca, soruşturma evresinde, uzlaşma teklifinin reddedilmesine rağmen, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar gören uzlaştıklarını gösteren belge ile en geç iddianamenin düzenlendiği tarihe kadar Cumhuriyet savcısına başvurarak uzlaştıklarını beyan edebilirler²⁰¹. CMK'nın 254. maddesinde, mahkemenin uzlaştırma işlemlerini 253. maddede belirtilen esas ve usule göre yapacağı belirtilmiştir. Bu bakımdan 16. fıkrada yer alan düzenlemeyi mahkeme tarafından uzlaşmaya başvurulduğunda da uygulanacaktır.

Mahkemenin uzlaşma teklifinin taraflarca reddedilmesi halinde kovuşturmayaya devam edilerek hüküm kurulabilecektir. Fakat bu durumda taraflar uzlaştıklarını belgelerse ve mahkemeye başvururlar ise hâkimin uzlaşmayı tespit edip uygun bulması durumunda uzlaşma doğrultusunda hüküm kurulması gerekecektir.

Üzerinde görüş belirtilebilecek husus şudur; soruşturma evresinde en geç iddianamenin düzenlendiği tarihe kadar mümkün olan uzlaşma, kovuşturma evresinde ne zamana kadar mümkün olabilecektir? Bizce yargılamanın son bulma anına kadar tarafların uzlaştıklarını bildirmeleri mümkün olmalıdır. Gerçekten uzlaşmanın muhakemeyi kısaltan ve suçtan doğan zararın giderilmesini sağlayan işlevleri itibarıyla kovuşturma aşamasında taraflara son bir şans verilmesi yerinde olacaktır. Kararın temyiz edilmesinden sonra, Yargıtay kararın bozulmasına karar verir ise bu aşamadan sonra da uzlaşma uygulanabilecek midir? Yargıtay'ın bozmasından sonra, dosyanın yerel mahkemeye gelmesi durumunda, Kanunda uzlaşmaya gidilmesini engelleyici bir düzenleme olmadığından hareketle uzlaşmanın uygulanabileceğinin kabulü gerekir. Aksine bir yorum, uzlaşma kurumunun uygulanmasının engellenmesi ile iş yükünün artmasına neden olacağı gibi, usul ekonomisi ilkesiyle çatışacak ve uzlaşma kurumunun getiriliş amacına aykırılık teşkil edecektir.

B. İddianamenin İadesi Nedeni Olarak Uzlaştırma

CMK'nın 174/1-c maddesi uyarınca, önödemeye veya uzlaşmaya tâbi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan hallerde önödeme ve uzlaşma usulü uygulanmaksızın iddianame düzenlenmesi, iddianamenin iadesi nedenidir. Bu nedenle soruşturma aşamasında uzlaşma kurumu uygulanmaksızın kovuşturma aşamasına geçi-

²⁰¹ Yenisey, s.7; Gökcan/Kaymaz, s.197.

lemeyecektir. Dolayısı ile Cumhuriyet Savcısı iddianameyi uzlaşma kapsamındaki bir suça ilişkin olarak düzenlemesine karşın, uzlaşma girişiminde bulunmamışsa, iddianame iade edilecektir²⁰². İddianamenin iade edilmesinden sonra Cumhuriyet savcısı girişimde bulunacak, bu girişim sonuçsuz kalırsa kamu davası açabilecektir.

C. Mahkemede Uzlaştırmaya Başvurulabilecek Haller

1. Suçun Uzlaşmaya Tabi Olduğunun Mahkemede Anlaşılması

a. Suçun Nitelik Değiştirmesi Nedeniyle Uzlaştırma Uygulanması

Soruşturulan suçun niteliğini tayin ve takdir ederek fiilin uzlaşmaya tabi suçlardan olmadığı kanaatiyle iddianame savcı tarafından mahkemeye sunulabilir. Fiilin nitelendirilmesi, iddianamenin iadesi sebebi sayılamayacağından mahkeme iddianameyi kabul ederek yargılamayı sürdürecektir²⁰³ (CMK m.174/2).

Bazı durumlarda suçun yargılama esnasında nitelik değiştirmesi mümkündür. Örneğin, fiilin TCK'nın 106/1. maddesindeki tehdit suçunu oluşturduğu kabul edilerek açılmış bir kamu davasında fiilin, aynı fıkranın 2. cümlesindeki şikâyete tâbi sair kötülük tehdidi niteliğinde bulunduğu kanaatine varılabilir. Bu durumda mahkeme, uzlaştırma yoluna gidecektir.

b. Suçun Uzlaşmaya Tâbi Olduğunun İlk Kez Kovuşturma Evresinde Anlaşılması

Savcı, fiilin uzlaşmaya tabi bir suç olduğunu gözden kaçırarak uzlaşma hükümlerini tatbik etmeksizin iddianameyi hazırlayıp mahkemeye sunmuş ve hâkimin iddianameyi, eksikliği fark etmeksizin kabul etmiş olması halinde suçun uzlaşmaya tâbi olduğu anlaşıldığı takdirde, uzlaşma hükümlerinin mahkeme tarafından uygulanması gerekmektedir²⁰⁴.

2. Soruşturma Evresinde Taraflara Ulaşılamadığı İçin Uzlaştırma Teklifinin Yapılamamış Olması

CMK'nın 253/6. maddesi uyarınca; *“Resmi mercilere beyan edilmiş olup da soruşturma dosyasında yer alan adreste bulunmama veya yurt dışında olma ya da başka bir nedenle mağdura, suçtan zarar görene, şüpheliye veya bunların kanuni temsilcisine ulaşılamaması halinde, uzlaştırma yoluna gidilmeksizin soruşturma sonuç-*

²⁰² Özbek V., YTCK, s.742; Gökcan/Kaymaz, s.193; Parlak, s.92; Ersoy, s.66; Özen, s.25.

²⁰³ Gökcan/Kaymaz, s.194; Parlak, s.92.

²⁰⁴ Özbek V., YTCK, s.1033; Gökcan/Kaymaz, s.193; Parlak, s.93.

landırılır.” Buna göre, belirtilen adreste bulunamama ya da başka bir nedenle ulaşılamama halinde taraflardan birine uzlaşma teklif edilemez ise, Cumhuriyet savcısı uzlaşma hükümlerini uygulamadan soruşturmayı bitirir ve iddianameyi mahkemeye sunar. Bundan sonra uzlaşma ile ilgili hükümler, bu kişilere ulaşılmaması halinde mahkeme tarafından tatbik edilecektir²⁰⁵. Mahkemenin bu kişilere ulaşamaması da ihtimal dâhilindedir. Sanığa ulaşılamaması halinde, Kanun gereği zaten yargılama yapılamayacaktır. Mağdura ulaşılamaz ise, kovuşturmaya devam edilecek, mahkeme uzlaşma hükümlerini uygulamadan hüküm verecektir.

3. Dava Açıldıktan Sonra Kanun Değişikliği Nedeniyle Suçun Uzlaşma Kapsamına Girmesi

İddianamenin kabul edilmesinden sonra suçun, kanun değişikliği sonucunda uzlaşmaya tabi kılınması durumunda uzlaşma hükümlerinin uygulanması gerekmektedir. Bu bakımdan suçun, kanun değişikliği ile uzlaşma kapsamına giren bir suç haline gelmesi durumunda uzlaşma hükümleri mahkeme tarafından tatbik edilmez ise bu durum temyiz incelemesi esnasında bozma nedeni olabilecektir²⁰⁶.

4. Kovuşturma Aşamasında Uzlaşmanın Sonuçları

a. Uzlaşmanın Gerçekleşmesi

Bu dönemde yapılan uzlaşma müzakereleri sonucunda iki ihtimal ortaya çıkacaktır: Uzlaşma gerçekleşir ise mahkeme tarafından davanın düşmesine ya da şartları olduğu takdirde hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilecektir²⁰⁷.

Suçun nitelik değiştirmesi veya yukarıda sözü edilen diğer sebeplerle uzlaşma mahkemece sağlanmış ve edim def’aten yerine getirilmiş ise, mahkemenin CMK’nın 254/2. madde uyarınca davanın düşmesine karar vermesi gerekecektir. Ancak uzlaşmanın sağlanmasına karşın, edimin ifasının süreklilik arz etmesi veya takside bağlanması, ileri bir tarihe atılması halinde hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilecektir. Sanık hakkında, CMK’nın 231 inci maddesindeki şartlar aranmaksızın hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilir. Örneğin tazminatın birer aylık 24 eşit taksit halinde ödenmesine karar verilmişse, taksitlerden birinin süresinde ödenmemesi halinde hükmün açıklanmasına karar verileceğine dair hüküm kurulacak-

²⁰⁵ Gökcan/Kaymaz, s.195.

²⁰⁶ Gökcan/Kaymaz, s.195.

²⁰⁷ Centel/Zafer, s.459; Özbek V., YTCK, s.1033; Özbek M., Uzlaştırma, s.317; Gökcan/Kaymaz, s.198 vd; Hafızoğulları, s.36-37.

tır. Mahkeme, tüm unsurlarıyla bir mahkûmiyet kararı kurmakta, sadece hükmün açıklanmasını geri bırakmaktadır. Bu karar üzerine, edim ifa edilmez ise, mahkûmiyet hükmü açıklanacaktır. Edim ifa edildiği takdirde geri bırakılan hüküm ortadan kaldırılarak davanın düşmesine karar verilecektir (CMK 254/2)²⁰⁸.

b. Uzlaşmanın Gerçekleşmemesi

Uzlaşma sürecinin olumsuz sonuçlanması halinde, uzlaştırma işlemleri mahkeme, uzlaşmanın olumsuz sonuçlandığını tespit ederek, duruşmanın devamına karar verecektir. Dolayısı ile, uzlaşma müzakereleri sonunda şartlar gerçekleşmez ise yargılamaya devam edilecek ve hükümlerle yargılamaya son verilecektir²⁰⁹.

II. KANUN YOLU MUHAKEMESİNDE UZLAŞMA

Uzlaşma görüşmeleri sonucunda, uzlaşmanın gerçekleşmesi halinde mahkemece verilecek düşme kararları aleyhine istinaf yolu açıktır. Bölge Adliye Mahkemelerinin göreve başlama tarihine kadar 1402 sayılı CMUK'un temyize ilişkin 305 ile 326. maddeleri yürürlüğünü sürdürecektir²¹⁰.

Bu bakımdan Bölge Adliye Mahkemeleri göreve başlayana kadar, yerel mahkemenin uzlaşma nedeniyle verdiği düşme kararına karşı yalnızca temyiz yolu açık bulunmaktadır. Düşme kararının temyizi ile ilgili olarak akla şu soru gelebilir: Taraflar aralarında anlaşarak uzlaşmışlar ise kararı temyiz etmekte herhangi bir hukuki yararları var mıdır? Taraflar, aralarında uzlaşmışlar ise, görünüşte temyiz yoluna gitmekte hukuki yararları bulunmamaktadır. Buna karşın, Kanun'da, tarafların uzlaşmalarından sonra temyiz yoluna gitmelerini engeller hüküm bulunmamaktadır. Taraflar, uzlaştıktan sonra, herhangi bir nedenle haksızlığa uğradıklarına kanaat getirerek kararı temyiz edebileceklerdir. Bu gibi durumlarda, kararı temyiz etmekte hukuki yararlarının varlığı kabul edilmelidir. Ancak unutulmamalıdır ki Cumhuriyet savcısı, tarafların iradelelerinin özgür olmadığını, uzlaşmanın bu iradeye dayanılarak verildiğini veya edimin hukuka aykırı olduğu iddiası ile temyiz yoluna başvurabilecektir. Ancak Yargıtay'ımızın bu yönde ilginç bazı kararları bulunmaktadır. Buna göre Yargıtay, uzlaştırma kurumunun sanık yararına usul hükümleri olduğu görüşüyle bu kurallara aykırılı-

²⁰⁸ Gökcan/Kaymaz, s.198-199; Albayrak, s.135; Özen, 29.

²⁰⁹ Centel/Zafer, s.459; Zafer, s.135; Özbek V., YTCK, s.1033; Özbek M., Uzlaştırma, s.317; Gökcan/Kaymaz, s.198 vd; Hafizoğulları, s.37.

²¹⁰ 5320 Sayılı CMK Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun madde 8/1.

ğın Cumhuriyet Savcısına temyiz yetkisi vermediği görüşündedir²¹¹. Kural olarak, Yargıtay'ın kararlarına katılmakla birlikte, savcı, işin niteliğini değişik görerek mahkemenin görevli olmadığı kanaatine varır ise temyiz yetkisine yine sahip olacaktır.

Bölge Adliye Mahkemelerinin göreve başlaması halinde kanun yolu bakımından farklı bir uygulama yürürlüğe girmiş olacaktır. Böylece doğrudan temyiz yolu kapanacak, kararlar için öncelikle istinaf yoluna başvurulacaktır. CMK'nın 272/1. maddesi uyarınca, ilk derece mahkemelerinden verilen hükümlere karşı istinaf yoluna başvurulabileceği için, uzlaşmaya dayalı düşme kararlarına karşı istinaf yoluna gidilmesi mümkün olacaktır²¹². Bölge Adliye Mahkemesi yaptığı inceleme neticesinde, kararın yerinde olduğu kanısına varır ise, istinaf başvurusunun esastan reddine karar verecektir (CMK m.280/a). Ancak Bölge Adliye Mahkemesi, başvurunun kabulüne karar verir ise, ilk derece mahkemesi kararını kaldırarak davanın yeniden görülmesine karar verecektir (CMK m.280/c)²¹³.

Bölge Adliye Mahkemesi duruşma sonunda fiilin uzlaşmaya tabi olduğunu tespit eder ise, CMK'nın 253 ve 254. maddeleri gereğince uzlaşma girişiminde bulunmak durumundadır. Mahkemenin uzlaşma girişimi olumlu sonuçlanır ise, uzlaşma nedeniyle davanın düşürülmesine veya kesin hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilecektir. Buna karşın uzlaşma girişimi olumsuz sonuçlanır ise, ilgili ceza dairesi tarafından, fiilin niteliğine uygun olarak sanığın cezasını tayin edilerek hükümlülük kararı verilecektir²¹⁴.

Bölge Adliye Mahkemeleri tarafından uzlaşma hükümleri uygulanarak verilen düşme kararlarına karşı istisnalar²¹⁵ saklı kalmak üzere, temyiz yolu açıktır.

²¹¹ Y. 6. CD 2006/18842E. 2007/6393K., 23/05/2007 (Gökcan/Kaymaz, s.201, dn.25)

²¹² Genel kural bu olmakla beraber, CMK'nın 272/3. maddesi uyarınca bazı hallerde yerel mahkemece verilen hükümler kesin olup istinaf yoluna gidilemez. İstinaf yolunun kapalı olduğu hükümler:
a- Sonuç olarak belirlenen ikibin lira dahil adli para cezasına mahkumiyet hükümleri, b- Üst sınırı beşyüz günü geçmeyen adli para cezasını gerektiren suçlardan beraat hükümleri, c- Kanunlarda kesin olduğu belirtilmiş hükümler.

²¹³ Gökcan/Kaymaz, s.203; Özbek M., Uzlaştırma, s.320.

²¹⁴ Gökcan/Kaymaz, s.203.

²¹⁵ İstisnalar, CMK'nın 286/2. maddesinde belirtilmiştir. Buna göre: "Ancak;
a. İlk derece mahkemelerinden verilen beş yıl veya daha az hapis cezaları ile miktarı ne olursa olsun adli para cezalarına karşı istinaf başvurusunun esastan reddine dair bölge adliye mahkemesi kararları,
b. İlk derece mahkemelerinden verilen beş yıl veya daha az hapis cezalarını artırmayan bölge adliye mahkemesi kararları,

Uzlaşma teklifinin taraflarca soruşturma yahut kovuşturma aşamasında reddedilmesi üzerine hüküm kurulmuş ise istinaf evresinde uzlaştırma hükümlerinin istisnalar dışında uygulanıp uygulanamayacağı konusunda, CMK'nın 254/1. maddesinden yola çıkarak uzlaştırma yetkisi hâkim ya da savcı tarafından kullanılmış ise, bizce de yerinde olarak artık kanun yolu incelemesi yapan üst mahkemelerde tekrar kullanılma olanağının olmadığı kanaati bulunmaktadır²¹⁶.

-
- c. Sulh ceza mahkemesinin görevine giren suçlarla ilgili olarak ilk derece mahkemelerinden verilen hükümlere ilişkin her türlü bölge adliye mahkemesi kararları,
 - d. Adli para cezasını gerektiren suçlarda ilk derece mahkemelerinden verilen hükümlere ilişkin suç niteliğini değiştirmeyen bölge adliye mahkemesi kararları,
 - e. Sadece eşya veya kazanç müsaderesine veya bunlara yer olmadığına ilişkin ilk derece mahkemesi kararlarını değiştirmeyen bölge adliye mahkemesi kararları,
 - f. On yıl veya daha az hapis cezasını veya adli para cezasını gerektiren suçlardan, ilk derece mahkemesince verilen beraat kararları ile ilgili olarak bölge adliye mahkemesince verilen beraat kararları ile istinaf başvurusunun esastan reddine dair kararları,
 - g. Davanın düşmesine, ceza verilmesine yer olmadığına, güvenlik tedbirine ilişkin ilk derece mahkemesi kararları ile ilgili olarak bölge adliye mahkemesince verilen davanın düşmesine, ceza verilmesine yer olmadığına, güvenlik tedbirine veya istinaf başvurusunun reddine dair kararlar,
 - h. Yukarıdaki bentlerde yer alan sınırlar içinde kalmak koşuluyla aynı hükümde, cezalardan ve kararlardan birden fazlasını içeren bölge adliye mahkemesi kararları, Temyiz edilemez.”

²¹⁶ Zafer, s.138; Gökcan/Kaymaz, s.204.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

UZLAŞMANIN SONUÇLARI VE YARGITAY KARARLARI

Uzlaşma görüşmeleri sonucunda, uzlaşmanın olumlu ya da olumsuz sonuçlanmasının, soruşturma ve kovuşturma aşamasındaki sonuçları arasında benzer yönler bulunsa dahi, verilecek karar ve usulleri farklılık arz ettiğinden, uzlaşmanın sonuçlarını soruşturma ve kovuşturma aşaması için ayrı ayrı incelenmesinin faydalı olacağını düşünmekteyiz.

I. SORUŞTURMA AŞAMASINDAKİ SONUÇLARI

Uzlaştırma müzakerelerine uyuşmazlığın taraflarının uzlaşma teklifini kabul etmeleri üzerine başlanacaktır. Müzakereler sonucunda tarafların anlaşması ve mağdurun uğradığı zararın tespiti ile zararın giderilme şekli, yani edimin belirlenmesi gerekmektedir. Bazı durumlarda herhangi bir edim belirlenmeden de uzlaşma sağlanabilmektedir. İşte edimin belirlenmesi ve ifa şekline göre uzlaşmanın sonuçları farklı olacaktır.

A. Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı Verilmesi

Cumhuriyet savcısının, uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayandığını, belirlenen edimin hukuka uygun olduğunu ve def'aten yani bir defada, birden yerine getirildiğini tespit etmesi halinde kovuşturmaya yer olmadığı kararı vermesi CMK'nın 253/19. maddesinin birinci cümlesi ve Yönetmeliğin 23/1. maddesi gereğince gerekte olup, bu konuda Cumhuriyet savcısının takdir hakkı bulunmamaktadır. Tarafların herhangi bir edim belirlemeden uzlaşmaları halinde de aynı husus geçerli olacaktır.

CMK'nın 172. maddesinde uzlaşmadan söz edilmediği, bu nedenle verilecek kovuşturmaya yer olmadığı kararının yasal dayanağının doğrudan 253/19. madde olacağı, kararda da bu maddenin yer alacağı iddia edilmiş ise de²¹⁷, kovuşturmaya yer olmadığı kararının ve hukuki sonuçlarının 172. maddede düzenlenmiş olması nedeniyle, uzlaşmanın gerçekleşmesi sonucu verilecek kararda CMK'nın 253/19 ve 172. maddelerinin belirtilmesinin gerekli olduğunu düşünmekteyiz.

Verilen kovuşturmaya yer olmadığı kararına karşı CMK'nın 173. maddesi gereğince itiraz yoluna başvurulabilecektir. Örneğin, mağdur taraf, uzlaşmanın özgür

²¹⁷

Kaymaz/Gökcan, s.190.

iradesine dayanmadığını, belirlenen edimin yerine getirilmediğini gerekçe göstererek karara itiraz edebilecektir.

B. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Kararı Verilmesi

Uzlaşma müzakereleri sonucunda belirlenen edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, takside bağlanması veya süreklilik arzetmesi hâlinde CMK'nın 253/19. maddesinin ikinci cümlesi ile Yönetmeliğin 23/2. maddesi gereğince, CMK'nın 171. maddesindeki şartların varlığı aranmaksızın, şüpheli hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilecektir. CMK'nın 171/2. maddesine göre kamu davasının açılması 5 yıl süreyle ertelenebilecektir. Fakat uzlaşma nedeniyle verilen kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararının belirlenen edimin yerine getirileceğine ilişkin süre dikkate alınarak verilmesi gerekmektedir.

CMK'nın 253/19. maddesinde, kamu davasının açılmasının ertelenmesi karardan sonra, erteleme süresi içerisinde belirlenen edimin yerine getirilmemesi halinde, 171. maddenin 4. fıkrasındaki şart aranmaksızın, şüpheli hakkında kamu davası açılacağı açıkça düzenlenmiştir. Yani bu halde erteleme süresi içinde şüphelinin kasıtlı bir suç işleyip işlememesi hususu önemli olmadığından araştırılması zorunlu olmayıp, şüpheli hakkında kamu davası açılacaktır.

Buna karşılık CMK'nın 253/19. maddesinde, erteleme süresi içerisinde şüphelinin edim ifa etmesi halinde CMK'nın 171/4. maddesindeki şartın aranmayacağı hususunda açıklama olmadığı, bu nedenle erteleme süresi içerisinde edimi yerine getiren şüpheli hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararının verilebilmesi için, şüphelinin erteleme süresi içerisinde kasıtlı bir suç işlememiş olması şartının aranması gerektiği ileri sürülmüştür²¹⁸. Yönetmeliğin 23/4. maddesinde yer alan “ Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verildikten sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmesi hâlinde, kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilir.” şeklinde düzenleme de bulunduğundan bu görüşün yerinde olmadığını düşünmekteyiz.

Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, takside bağlanması veya süreklilik arz etmesi hallerinde kamu davasının açılmasının ertelenmesine (kovuşturma aşamasında hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına) karar verilmesinin usül ekonomisine uygun olmadığı, bu kararın verilmesi halinde dahi soruşturmanın durma-

²¹⁸

Kaymaz/Gökcan, s.191.

arak, kamu davası açılacak hale gelecek duruma gelinceye kadar devam etmesi gerekeceği, bu nedenle edimin ileri tarihe bırakılması, takside bağlanması veya süreklilik arz etmesi hallerinde durma kararı verilerek, edimin yerine getirilmesiyle derhal kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmesi (kovuşturma aşamasında düşme kararı), edimin yerine getirilmemesi durumunda ise soruşturma ve kovuşturmaya devam edilmesinin daha uygun olacağı ileri sürülmüştür²¹⁹.

C. Soruşturma Konusu Suçtan Doğan Zarara İlişkin Şahsi Hakların Sona Ermesi

Uzlaşmanın sağlanması halinde, soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmayacağı, açılmış olan davadan da feragat edilmiş sayılacağı hususu CMK'nın 253/19. maddesi ile Yönetmeliğin 23/7. maddesinde düzenlenmiştir. Uzlaşma raporu veya belgesinin taraflarca imzalandığı anın aslında uzlaşmanın sağlandığı an olduğu, fakat CMK'nın 253/17. maddesi gereğince soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısının, kovuşturma aşamasında ise hakimin, uzlaşmanın hukuka uygun olduğunu belirleyerek raporu veya belgeyi onaylaması gerektiği, bu nedenle söz konusu rapor veya belgenin hüküm ifade edebilmesi ve uzlaşmanın sağlanmasından söz edebilmek için Cumhuriyet savcısının ve hakimin onayının anlaşılması gerektiği ileri sürülmüştür²²⁰.

Düzenlemelerin emredici nitelikte olması, uzlaşma kurumunun ve sürecinin uyuşmazlığın taraflarının özgür iradelerine bağlı olması, yine tarafların hukuka aykırı olmaması şartıyla mağdurun zararını ve giderilme şeklini belirlemede özgür olması dikkate alındığında, mağdurun uzlaşma süreci sonucunda zararın tamamının karşılanmadığı gerekçesiyle hukuk mahkemesine başvurma imkanı bulunmamaktadır. Uzlaşma kurumunun, uyuşmazlığı hukuki ve cezai tüm sonuçlarıyla birlikte ortadan kaldırdığı, tarafların, mağdurun zararının şu veya bu biçim ya da oranda giderilmesi üzerinde anlaşmaları, zararın kısmen giderilmiş olmasının mağdurun hukuk mahkemesinde tazmin edilmeyen kısmı için dava açmasına imkan vermediği belirtilmiştir²²¹. Uzlaşma halinde zaten zararın giderilecek olması, uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine bırakılmış olması ve uzlaşmanın amacının adliyenin iş yükünü azaltması olduğu ge-

²¹⁹ Çetintürk, Ceza Adalet ... , s.540.

²²⁰ Kaymaz/Gökcan, s.207.

²²¹ Kaymaz/Gökcan, s.207.

rekçesiyle, mağdurun tazminat davası açamayacağına ilişkin düzenlemenin isabetli olduğu ileri sürülmüştür²²².

Buna karşılık, tazminat davası açılmaması şeklindeki düzenlemenin, uzlaşma adına fedakarlık yaparak mahkemede alabileceği tazminat miktarının çok azına razı olan mağdurun, failin edimi yerine getirmemesi halinde cezalandırılması, failin ise yükümlülüklerini yerine getirmemesi nedeniyle mükafatlandırılması anlamına geleceğini, bu nedenle mağdurun tazminat davası açma hakkının elinden alınmaması gerektiği belirtilmektedir²²³.

Bu düzenlemenin doğurduğu sonuçlar dikkate alındığında, özellikle mağdurun uzlaşma kurumu, süreci ve hukuki sonuçları hakkında bilgilendirilmesinin önemi daha çok ön plana çıkmaktadır. Gerçekten mağdura uzlaşma teklifi yapılırken ve uzlaşma müzakereleri sürdürülürken, şüpheliden uzlaşma sonucunda belirlenen edim dışında başkaca bir husus talep edemeyeceği anlayabileceği şekilde anlatılmalıdır. Aksi takdirde suçtan zarar gören mağdurun zararın giderilmesini amaçlayan uzlaşma kurumunun, mağdurun aleyhine bir sonuç doğurması söz konusu olabilecektir.

CMK'nın 253/18. maddesinde, uzlaştırmanın sonuçsuz kalması halinde tekrar uzlaştırma yoluna gidilemeyeceği açıkça belirtilmiştir. Soruşturma aşamasında tarafların kendilerine yapılan uzlaşma teklifini kabul etmemeleri, teklifi kabul etmelerine rağmen uzlaştırma müzakerelerine katılmamaları, yapılan uzlaştırma müzakereleri sonucunda zararın miktarı ya da giderilme şeklinin yani edimin belirlenmesinde anlaşamamaları gibi hallerde uzlaşmanın gerçekleşmemesi söz konusudur. Bu tür durumlarda soruşturma kaldığı yerden devam edecek ve şüpheli hakkında kamu davası açılacaktır.

Bunun yanında aynı maddenin 16. fıkrasında, uzlaşma teklifinin taraflarca reddedilmesine rağmen, tarafların, aralarında uzlaştıklarını gösteren belge ile en geç iddianamenin düzenlendiği tarihe kadar Cumhuriyet savcısına başvurarak uzlaştıklarını beyan edebilecekleri düzenlenmiştir. Doktrinde, maddedeki "uzlaşma teklifi reddedildikten sonra" kavramının geniş yorumlanmasının uzlaşma kurumunun amacı ve fonksiyonuna uygun düşeceği, müzakereler başladıktan sonra ya da müzakereler sırasında vazgeçme veya müzakereye katılmaktan imtina etme hallerinde de uzlaşmanın redde-

222

Soygüt Arslan, s.160.

223

Çetintürk, Ceza Adalet ..., s.537-538.

dilmiş sayılması ve tarafların uzlaştıklarını gösteren belgeyle Cumhuriyet savcısına başvurularının mümkün olması gerektiği belirtilmektedir²²⁴.

Buna karşılık, soruşturma aşamasında uzlaştırmacı görevlendirildikten sonra tarafların bu şekilde hazırlanan belgeye Cumhuriyet savcısına başvuruları halinde uzlaşma metninin uzlaştırmacı tarafından rapora bağlanmasının yerinde olacağı ileri sürülmüş ise de, bu halde uzlaştırmacının yapacağı bir iş bulunmaması ve soruşturmanın gereksiz yere uzayacak olması nedenleriyle görüşün isabetli olmadığını düşünmekteyiz. Bu durumda derhal uzlaştırmacının görevlendirilmesi geri alınmalı ve soruşturma, kovuşturmaya yer olmadığı kararı ile sona erdirilmelidir.

Cumhuriyet savcısı tarafından iddianame düzenlendikten sonra ilgili mahkemenin CMK'nın 174 ve 175. maddeleri gereğince 15 günlük yasal süre içerisinde iddianameyi kabul ya da iade konusunda karar vermesi zorunludur. İddianamenin düzenlenmesi ile mahkeme kararı arasındaki süre içerisinde tarafların aralarında uzlaştıklarına dair belge ile başvuruları ihtimali de bulunmaktadır. Bu halde mahkeme kararı beklenmeli, eğer iddianamenin kabulüne dair karar verilmiş ise tarafların başvurusu geçerli sayılmamalı, buna karşılık iddianamenin iadesi halinde tarafların uzlaştıklarına ilişkin başvurularına göre işlem yapılmalıdır. Bu halde dahi Cumhuriyet savcısının, uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayanıp dayanmadığını ve belirlenen edimin hukuka uygun olup olmadığını denetlemesi gerekmektedir.

II. KOVUŞTURMA AŞAMASINDAKİ SONUÇLARI

A. Uzlaşmanın Gerçekleşmesinin Sonuçları

Uzlaşmanın gerçekleşmesi, yani mahkemenin, uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayandığını, belirlenen edimin hukuka uygun olduğunu ve sanık tarafından def'aten yani bir defada, birden yerine getirildiğini tespit etmesi halinde, davanın düşmesine karar verilmesi CMK'nın 254/2. maddesinin birinci cümlesi ve Yönetmeliğin 27/1. maddesine göre gerekmektedir. Bu halde mahkeme ya da hakimin takdir hakkı bulunmamaktadır. Tarafların herhangi bir edim belirlemeden uzlaşmaları halinde de aynı husus geçerli olacak ve düşme kararı verilecektir.

CMK'nın 254/2. maddesinin ikinci cümlesi ile Yönetmeliğin 27/2. maddesi gereğince, uzlaşma müzakereleri sonucunda belirlenen edimin yerine getirilmesinin ileri

²²⁴

Kaymaz/Gökcan, s.175.

tarihe bırakılması, takside bağlanması veya süreklilik arzemesi hâlinde, sanık hakkında, 231. maddedeki şartlar aranmaksızın, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verileceği, geri bırakma süresince de zamanaşımı süresinin işlemeyeceği düzenlenmiştir.

CMK'nın 254. maddesinde hükmün açıklanmasının geri bırakılması sürecinde edimin yerine getirilmesi halinde verilecek karara değinilmediği, dolayısıyla edimin geri bırakma süresi içerisinde yerine getirilmesi halinde kararın 254. maddeye göre değil, 231. madde gereğince verilebileceği, bu nedenle geri bırakma süresi içerisinde edimi yerine getiren sanık hakkında düşme kararı verilebilmesi için, sanığın geri bırakma süresi içerisinde kasıtlı bir suç işlememiş olması şartının da aranması gerektiği ileri sürülmüştür²²⁵. Yönetmeliğin 27/4. maddesinde yer alan “ Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildikten sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmesi hâlinde, açıklanması geri bırakılan hüküm ortadan kaldırılarak davanın düşmesine karar verilir.” şeklinde düzenlemenin varlığı dikkate alındığında bu görüşün yerinde olmadığını düşünmekteyiz.

B. Uzlaşmanın Gerçekleşmemesinin Sonuçları

Tarafların kendilerine kovuşturma aşamasında yapılan uzlaşma teklifini kabul etmemeleri, teklifi kabul etmelerine rağmen uzlaştırma müzakerelerine katılmamaları, yapılan uzlaştırma müzakereleri sonucunda zararın miktarı ya da giderilme şeklinin yani edimin belirlenmesinde anlaşamamaları gibi hallerde uzlaşmanın gerçekleşmesi söz konusu olacaktır. Bu tür durumlarda kovuşturmaya devam edilmeli ve delillerin değerlendirilmesi yapılarak sanık hakkında hüküm verilmelidir.

CMK'nın 254/2. maddesinin son cümlesinde, sanık hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına dair karar verildikten sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmemesi halinde, mahkeme tarafından, 231. maddenin II. fıkrasındaki şartlar aranmaksızın geri bırakılan hükmün açıklanacağı düzenlenmiştir. Yani bu halde geri bırakma süresi içerisinde sanığın kasten bir suç işleyip işlememesi ya da denetimli serbestlik tedbirine aykırı davranması hususları önemli olmadığından, mahkemece bu hususların araştırılması zorunlu olmayıp, sanık hakkında geri bırakılan hükmün açıklanmasına dair karar verilecektir.

²²⁵ Kaymaz/Gökcan, s.200.

Öğretide ve uygulamada, uyuşmazlığın taraflarının soruşturma aşamasında olduğu gibi yargılama aşamasında da, aralarında uzlaştıklarına ilişkin belgeyle mahkemeye müracaat edip edemeyecekleri ve ettikleri takdirde bu belgeye dayanılarak hüküm verilip verilemeyeceği tartışmalıdır. Uzlaşma kurumunun savcılık aşamasına özgü olduğu, bu itibarla, sadece istisnai hallerde kovuşturma aşamasında Yönetmelikte belirlenen durumlarda bu kuruma başvuru olanağı olduğu gerekçesiyle tarafların bu şekilde mahkemeye başvuramayacakları belirtildiği gibi²²⁶, uzlaşma sisteminin işletilmesi isteniyorsa, tarafların yargılama aşamasında da uzlaştıklarını belirtmeleri üzerine davanın bitirilmesi gerektiği, bu durumda davayı devam ettirerek sanığa ceza vermekte kamu yararının bulunmadığı ileri sürülmüştür²²⁷.

III. UZLAŞMA SONUCU CEZA İLİŞKİSİNİN SONA ERMESİ

Fail ve mağdur zararın giderilmesi konusunda uzlaşma ile anlaşmış olmaktadır. Uzlaşılan karar gereği, zarar kararlaştırılan tazminatın ödenmesi ya da edimin yerine getirilmesi suretiyle giderildiğinde ceza davası açılmamakta ya da açılan dava düşürülmektedir. Böylelikle fail ile devlet arasındaki ceza ilişkisi sona ermekte ve cezalandırılmaktan kurtulmaktadır. Soruşturma aşamasında, Cumhuriyet savcısı, uzlaşmanın ve uzlaşılan hususun hukuka uygunluğunu ve edimin def'aten yerine getirildiğini tespit eder ise, uzlaşmanın gerçekleşmesi nedeniyle kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verir. Kovuşturma aşamasında ise, uzlaşma gerçekleşir ise mahkeme tarafından davanın düşmesine ya da şartları oluştuğu takdirde hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilecektir ya da uzlaşma gerçekleşmez ve hükümde açıklık bulunmaz ise yargılama devam edecektir²²⁸. Uzlaşmanın sağlanmasına karşın, edimin ifasının süreklilik arz etmesi veya taksidde bağlanması, ileri bir tarihe atılması halinde hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilecektir.

Uzlaşma, uyuşmazlığı hukuki ve cezai tüm sonuçlarıyla ortadan kaldırmaktadır. Zarar anlaşılan şekilde giderildiğinden işlenen suç nedeniyle tazminat davası açılmayacaktır (Yön. m.23/7). Uzlaşma nedeniyle davanın düşürülmesi halinde, CMK'nın 253/19. maddesi uyarınca uzlaşma kurumunun yasal sonucu olarak mağdur hukuk mahkemesinde dava açamaz ve daha önceden açtığı bir dava var ise uzlaşma

²²⁶ Şahin Cumhur, Çalıştay Raporu, s.9.; benzer görüş için bkz; Çakmak Seyfullah, Çalıştay Raporu, s.9.

²²⁷ Kaymaz Seydi, Çalıştay Raporu, s.9.

²²⁸ Özbek V., YTCK, s.1033; Gökcan/Kaymaz, s.198 vd.

nedeniyle davacının feragat ettiği varsayılır. Nitekim Kanuna aykırı olarak hakkında koruma tedbirleri uygulananların, CMK'nın 144/1-c maddesi gereğince uzlaşmaları halinde tazminat isteyemeyecekleri açık şekilde ifade edilmiştir. Ancak, tazminat davası açılmayacağı mutlak bir sonuç mudur? Zarar, sonradan ortaya çıkmış ise tazminat davasının açılabilmesi gerekmektedir. Taraflar uzlaştıklarında görünüşte ortada tazminat davası açmaları için hukuki yararları bulunmamaktadır. Ancak, uzlaşma anında öngörülemeyen birtakım zararların ileri tarihte ortaya çıkması durumunda mağdurun, tazminat davası açması mümkün olmalıdır

IV. UZLAŞMA SONUCUNDA TAZMİNAT TALEP EDİLEMEMESİ

Uzlaşma sağlanması halinde, soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmayacağı veya açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılacağı CMK'nın 253/19. maddesinde belirtilmiştir. Ayrıca şüphelinin edimini yerine getirmemesi halinde uzlaşma raporu veya belgesi İcra İflas Kanunu'nun 38. maddesinde yazılı ilam niteliğini haiz belgelerden sayılacaktır. Uzlaşmanın sağlandığı an, belgenin imzalandığı an olmakla birlikte uzlaşma raporu veya belgesinin ilam niteliğini haiz bir belge sayılabilemesi için savcının onaylaması şarttır. Böylelikle, edim ifa edilmez ise alacaklı, ilamlı icra yoluyla takip yapabilecektir²²⁹.

V. UZLAŞMANIN DİĞER SONUÇLARI

Uzlaşma ile şüpheli/sanık ile Devlet arasındaki ceza ilişkisi sona erdiğinden şüpheli ya da sanığın yargılanmasından vazgeçilmekte, söz konusu fiili gerçekten işleyip işlemediği tartışma konusu olmaktan çıkarılmış olmaktadır. Dolayısı ile şüpheli veya sanığın üzerine atılı suçta kullanılan, suçun işlenmesi için tahsis edilen veya suç dolayısıyla ele geçen eşya hakkında TCK'nın 54/1. maddesinde ifade edilen eşya müsaderesine gidilmesi olanağı bulunmamaktadır. Çünkü uzlaşma ile müsaderenin zorunlu koşulu olan mahkûmiyet şartının gerçekleşmiş olması olanağı ortadan kalkmış bulunmaktadır. Yeni TCK'nın yürürlüğe girmesinden itibaren, mahkûmiyet şartının olup olmadığı öğretilerde tartışmalıdır²³⁰. Aynı durum kazanç müsaderesi (TCK m.55) için de geçerlidir. Uzlaşmaya benzer kurumlardan olan önödemedede, TCK'nın 75. maddesinde müsadere ile ilgili özel hüküm getirilmiştir: "*Bu madde gereğince kamu*

²²⁹ Gökcan/Kaymaz, s.207.

²³⁰ TCK bakımından müsadere için, failin asıl suçtan mahkûm olmuş bulunması gerekmektedir (Öztürk/Erдем, Ceza Hukuku, s.394), Karşı Görüş: Özgenç İzzet, Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi, Ankara 2005, s.697; Toroslu, s.290.

davasının açılmaması veya ortadan kaldırılması, kişisel hakkın istenmesine, malın geri alınmasına ve müsadereye ilişkin hükümleri etkilemez.” Uzlaşmada da böyle özel bir düzenleme yapılması yerinde olacaktır. Uzlaşma ile yargılama yapılmaksızın ya da yargılama yapılmakta ise dava düşürülerek veyahut hükmün açıklanmasının ertelenmesine karar verilerek uyuşmazlık sona erdirildiğinden uzlaşmaya konu suçu oluşturan fiil tekerrüre esas olmayacaktır. Nitekim TCK’nın 58. maddesinden de tekerrür uygulaması için bir mahkûmiyet hükmünün bulunması gerektiği anlaşılmaktadır.

Tarafların uzlaşması halinde, uzlaşmaya konu suç nedeniyle, yeniden dava açılmayacaktır. Bunun yanında, asıl fail bakımından uzlaşma yoluna gidilmiş ise, tüzel kişiler bakımından da güvenlik tedbirlerinin uygulanabilmesi gerekmektedir. Nitekim TCK’nın 60. maddesi uyarınca, bir kamu kurumun verdiği izne dayalı olarak, faaliyette bulunan özel hukuk tüzel kişisinin organ ya da temsilcisinin katılımıyla, izni verdiği yetkinin kötüye kullanılması yoluyla tüzel kişi yararına işlenen kasıtlı suçlardan mahkûmiyet halinde güvenlik tedbirlerine hükmolunabilecektir.

SONUÇ

Uzlaşma kurumunun uygulamadaki ve yasal düzenlemesindeki eksiklikleri ve yanlışlıkları, uzlaşma ile ilgili çalışmanın değerlendirilmesinin temel malzemesini oluşturmaktadır. Türk hukuku bakımından uzlaşma kurumunun temel eksikliği, uzlaşma kurumunun orijinal yapısına aykırılığı veya en azından orijinal yapısına uygun bir şekilde düzenlenmemesidir. Zira bahsi geçen kurumun orijinali mağdur-fail arabuluculuğu programıdır. Mağdur-fail arabuluculuğunun temel felsefesini de, mağdur merkezli bakış açısı ve bunun doğal sonucu olarak onarıcı adalet anlayışı oluşturmaktadır. Bu nedenle öncelikle, mağdur-fail arabuluculuğu ya da bu anlama gelecek bir kurumun varlığı söz konusu olacaksa, işin doğası gereği kurulacak sistemin felsefesini de kaçınılmaz olarak onarıcı adalet anlayışı ve buna uygun olarak mağdurun zararının giderilmesi ve mağduru eksen alan bir bakış açısı oluşturmalıdır.

Türkiye de uzlaşma kurumu yasal çerçeve içine alınırken, maalesef felsefi temelleri farklı olmuştur. Kaldı ki, uzlaşmanın yasallığa kavuşturulmasının gerçek nedeni onarıcı adalet ya da mağdur hakları olmamıştır. Uzlaşma ile ilgili yasanın gerekçesinde bahsettiğimiz felsefi temellere cılız bir şekilde atıfta bulunulmuşsa da, gerçek neden ceza adalet sisteminin altında boğulduğu ve tıkandığı iş yükü olmuştur. Bu nedenle de uzlaşma kurumu, mevcut koşullarda mevzuatta düzenlenen diğer haklar gibi bir hak olmanın ötesinde, bir alternatif veya seçenek durum olarak kabul edilmiştir. Felsefi boyutu olarak tanımlamaya çalıştığımız alt yapıdan yoksun olan uzlaşma kurumu doğal olarak uygulama ve teorik düzenleme ve yasal çerçeve bakımından da eksik kalmıştır. Bu nedenle gerçek bir uzlaşmadan bahsedilebilmesi, uzlaşma kurumuna işlerlik ve işlevsellik kazandırılması ve bununla birlikte uzlaşmanın seçenek değil bir hak olduğu fikrinin kabul edilmesi ancak uzlaşma kurumuna mağdur-fail arabuluculuğundaki felsefi temellerin kazandırılması ile mümkün olabilecektir. Dolayısı ile uzlaşma kurumunu cezalandırıcı adalet anlayışı içine hapsedmekten vazgeçip onarıcı adalet çatısı altında tanımlamak zorunluluk arz etmektedir.

Anglo Amerikan Hukuku'nda doğan ve Anglo Amerikan Hukuku'nun etkisiyle Kıta Avrupası Hukuku'na da giren uzlaşma, hem suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi hem toplum barışının sağlanması hem de yargı yükünün azaltılması amacıyla getirilen bir kurumdur. Başta ABD olmak üzere Anglo-Sakson hukuk anlayışının geliştirdiği ve Avrupa'da gitgide daha çok yayılmakta olan alternatif uyuşmazlık çözüm

yöntemlerinin ayrı bir kanunla düzenlenerek kurumsallaştırılmasının sağlanması, etkinliğin ve işlerliğin kazanılması ve devamının sağlanması bakımından önemli bir işlev görebilecektir. Türk Ceza Hukukunda yeni bir müessese olan uzlaşma, bir yandan alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinde meydana gelen gelişmeler diğer yandan ceza hukuku sistemlerindeki felsefe değişiminin bir sonucudur.

Türk Ceza Hukukunda kabul edilen uzlaşma kurumu bir yandan alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri bir yandan da ceza hukuku alanında ön plana çıkan onarıcı adalet anlayışına paralel şekilde kabul edilmiştir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 1 Haziran 2005 tarihinden bu yana uzlaşma müessesesinin getiriliş amacına uygun bir sonuca ulaşılamamıştır. Uzlaşmadan sağlanmak istenen faydaya ulaşılamamasında, müessesenin yeni ceza yasalarıyla beraber yürürlüğe girmesi, ceza yasalarının getirmiş olduğu başka yeni düzenlemelerin öncelik kazanmış olmasının payı bulunmaktadır. Bunun yanında yargılama hukuku bakımından öneme haiz bu kurumun ülkemizde ilk defa uygulama alanı bulması ve yeterli alt yapıya sahip olmaması uygulanabilirliğini oldukça güçleştirmiştir. Uzlaşmanın uygulanmamasının temelinde yatan bir neden de, toplumda uzlaşma kültürünün yeterince yerleşmemiş olmasıdır. Uzlaşma kurumuna, ülkemizde halen soğuk bakılmaktadır. Bunun nedenlerinden biri uzlaşmanın yargı dışı bir çözüm olarak kabul görüyor olmasıdır. Oysa ki uzlaşma, yargı makamları aracılığı ile sağlandığından, tam anlamıyla yargı dışı bir çözüm yöntemi değildir. Bu durumun bilinilirliğinin sağlanması amacı ile topluma yönelik konferans, panel, sempozyum çalışmaları yürütülmelidir. Ülkemizde mağdur, genel olarak failin cezalandırılması yöntemi ile tatmin edilmektedir. Bu durum, uzlaşmanın uygulanabilirliğinin önündeki psikolojik engeldir. Bu nedenlerden ötürü, uzlaşma kurumunun uygulanmasına soğuk bakılmasının sosyolojik boyutu gözden uzak tutulmamalıdır.

Uzlaşma, yargının yükünü bir nebze olsun azaltabilmek maksadıyla düzenlenmiş bir kurumdur. Ancak uygulamada uygulayıcıların ve hak sahiplerinin yeterli bilgiye sahip olmamaları nedeni ile aksaklıklar yaşanmakta ve uzlaşma kurumu gerektiği gibi uygulanmamaktadır. Alternatif uyuşmazlık çözümleri ile ilgili yasal düzenleme yapmak kadar bu çözüm yöntemlerinin uygulanabilirliğini sağlamak da oldukça önemlidir. Bu bakımdan Adalet Bakanlığı, Türkiye Barolar Birliği ve Barolar ile birlikte interaktif eğitimler yapılarak kurumun uygulanabilirliğini sağlayabilecektir. Uz-

laşmanın sağlanamaması halinde, yargılamaya devam edileceğinden yargı makamlarının iş yükü beklenilenin aksine artmış olacaktır. Bu durum uzlaşmanın handikapıdır. Bu durumun önüne geçilebilmesi için Kanun'da alternatifler sunulmalıdır. Uzlaşmanın olumsuz sonuçlanması halinde yargının iş yükünün artmaması için ara modellerin geliştirilmesi yararlı olacaktır. Örneğin, CMK ile yürürlükten kalkan CMUK'taki şahsi dava, uzlaşmanın olumsuz sonuçlanması hali için geri getirilerek doğrudan kamu davası açma zorunluluğu kaldırılmalıdır. Böylelikle, savcıların iş yükünün azaltılarak adaletin hızlı işlemesi sağlanabilecektir.

Kanunumuzdaki düzenlemeler ile uzlaşma kurumu bir alt yapıya oturtulmuştur ancak Kanundaki boşluklar varlığını sürdürmekte olup uygulamada sıkça uzlaşmaya başvurulmadığından bu konuda Yargıtay İçtihatları da netleşmiş değildir. Ancak bunların yanında uzlaşma kurumu ceza muhakemesi hukukunda birçok yenilik ve kolaylık getirmektedir: Uzlaşma uygulanır ise, mahkemelerin iş yükü oldukça hafifleyecek, taraflar ispat yükümlülüğü altına girmeyecek, son yıllarda ortaya çıkan ispatı güç ekonomik ve teknolojik suçların ispat zorunluluğu ortadan kalkacak, mağdurun tatmin edilmesi ve failin pişmanlık göstermesi ile adalet sağlanarak toplumsal barış tesis edilecektir.

KAYNAKLAR

- Alacakaptan Uğur**, Suçun Unsurları, Ankara, 1975.
- Albayrak Mustafa**, “Son Yasal Düzenlemeler Işığında Uzlaşma Kurumu Üzerine Düşünceler”, Terazi Aylık Hukuk Dergisi, Yıl 2, S.10, Haziran 2007.
- Arslan Çetin/Azizoğlu Bahattin**, Yeni Türk Ceza Kanunu Şerhi, Ankara Kasım 2004.
- Artuk Mehmet Emin/ Ahmet Gökçen/ Yenedünya Caner**, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 7. Bası, Ankara 2006.
- Aybay Rona**, “AİHM’in İş Yükünün Azaltılması İçin Bir Öneri: Zorunlu Uzlaştırma”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S.67, 2006.
- Centel Nur/Zafer Hamide**, Ceza Muhakemesi Hukuku, 10. bası, İstanbul 2012.
- Centel Nur/Zafer Hamide/Çakmut Özlem**, Türk Ceza Hukukuna Giriş, İstanbul 2011.
- Coronas, Clara Casado**, Mağdur Fail Arabuluculuğu Hizmetlerinde İyi Uygulamalar, Onarıcı Adalet, Mağdur Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı, İstanbul 2008.
- Çetintürk Ekrem**, Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma, HD Yayıncılık, Birinci Baskı, İstanbul, Şubat 2009.
- Çolak Haluk**, “Yeni Türk Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu’nda Cezai Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolu Olarak; Uzlaşma (Mediation)”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 62, Mart/Nisan 2006.
- Çolak Haluk/Taşkın Mustafa**, Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi, Ankara 2007.
- Çulha Rıfat**, “Uzlaşma”, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, Yayına Hazırlayan: Feridun Yenisey, İstanbul 2005.
- Demirbaş Timur**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2. Bası, Ankara 2005.
- Doğru Osman**, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi İçtihatları, C.1, İstanbul 2002.
- Donay Süheyl**, Açıklamalı Ceza Muhakemesi Kanunu, İstanbul 2005.
- Dölling, Dieter**, İşlenen Suç Nedeniyle Suç Failleri ve Mağdurları Arasında Arabuluculuk (Mediation), Çev: Dönmezer, Sulhi, **Ceza Muhakemesinde Uzlaşma**, Yenisey, Feridun, İstanbul, 2005.
- Dönmezer Sulhi**, Kriminoloji, 8.Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 1994.

- Dönmezer Sulhi/Erman Sahir**, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Cilt III, İstanbul 1983.
- Dural Mustafa/Öğüz Tufan**, Türk Özel Hukuku Cilt II, Kişiler Hukuku, İstanbul 2006.
- Eren Fikret**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 15. baskı, İstanbul 2013.
- Ersoy Uğur**, “Ceza Hukukunda Uzlaşma”, Hukuk Gündemi, S.2, Ağustos 2005.
- Gökcan Hasan Tahsin/Kaymaz Seydi**, Uzlaşma ve Önödeme, Ankara 2007.
- Gözübüyük Şeref/Gölcüklü Feyyaz.**, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, Ankara 2003.
- Hafizoğulları Zeki**, “5237 sayılı Türk Ceza Kanununda Davanın ve Cezanın Düşürülmesi”, Ankara Barosu Dergisi, 2006/3.
- Hakeri Hakan**, Yeni Türk Ceza Hukukunun Temel Kavramları, Ankara 2005.
- <http://ihami.anadolu.edu.tr/aihmgoster.asp?id=10>.
- <http://ihami.anadolu.edu.tr/aihmgoster.asp?id=37>.
- <http://tdkterim.gov.tr/bts/?>, 08/04/2012
- <http://www.abchukuk.com/cezahukuku/uzlasma.html>, 27.06.2013
- http://www.adliscil.adalet.gov.tr/istatistik_2008/ceza/ceza19.pdf, 10/02/2012
- http://www.adliscil.adalet.gov.tr/istatistik_2008/cumsav/cumsav1.pdf, 10/02/2012
- http://www.adliscil.adalet.gov.tr/istatistik_2008/yargitay/yargitay8.pdf, 10/02/2012
- http://www.yargitay.gov.tr/istatistikler/2009_yillik_cizelge.htm, 10/02/2012
- İldır Gülgün**, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, Ankara 2003.
- İçel Kayıhan/Sokullu Akıncı Füsun/Özgenç İzzet/Sözüer Adem/Mahmutoğlu Fatih/ Ünver Yener**; İçel Suç Teorisi, 3. Bası, İstanbul 2004.
- İnceoğlu Sibel**, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı, İstanbul 2002.
- İpek Ali İhsan/Parlak Engin**, Mevzuatta Yapılan En Son Değişiklikler İle Ceza Muhakemesinde Uzlaşma, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2011.
- İstanbul Barosu Bülteni, “Kolcuoğlu: Uzlaşma Kurumunun Altyapısı Tam Oluşmadı”, Yıl:3 S:25, Aralık 2005.
- Karaaslan, Erol**, Ceza Yargılamasında Uzlaşma, Adalet Dergisi, Eylül 2007, S.29.

- Koç Cihan**, Gerekçeli Karşılaştırma Tablolu 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu & Gerekçeli 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, Ankara 2005.
- Kunter Nurullah**, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, İstanbul 1989.
- Kunter Nurullah/Yenisey Feridun**, Muhakeme Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 10. Baskı, İstanbul 1998.
- Kunter Nurullah/Yenisey Feridun, Muhakeme Hukuku Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 13. Bası, İstanbul 2005.
- Kunter Nurullah/Yenisey Feridun/ Nuhuğlu Ayşe**, Ceza Muhakemesi Hukuku, 18. bası, İstanbul 2010.
- Kuru Baki/Arslan Ramazan /Yılmaz Ejder**, Medeni Usul Hukuku, Ankara, 33. bası, 2013.
- Legal Hukuk Dergisi**, Temmuz 2007.
- Malkoç İsmail/Yüksektepe Mert**, Açıklamalar ve Yorumlarla 5271 Sayılı Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu, 2008.
- Oğuzman Kemal/Öz Turgut**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 2000.
- Önder Ayhan**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, C.II, İstanbul 1989.
- Özbay İbrahim**, "Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri", Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C.X, S.3-4, Erzincan 2006.
- Özbek Mustafa**, "Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulunun Ceza Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Konulu Tavsiye Kararı", DEÜHFD, 2005, (Kısaltma: Tavsiye Kararı).
- Özbek Mustafa**, "Dünya Çapındaki Adalete Ulaşım Hareketinin Ortaya Çıkardığı Gelişmeler ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2002, S.2, (Adalete Ulaşım Hareketi).
- Özbek Mustafa**, Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma (Kısaltma: Uzlaştırma) Ankara Üniversitesi HFD, C.54, S.3, Ankara 2005.
- Özbek Mustafa**, Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma, AÜHFD, C.54, S.3, 2005.

- Özbek Mustafa**, Ceza Muhakemesi Kanununda Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Mağdur Fail Uzlaştırmasının Usûl ve Esasları, AÜHFĐ, C.56, S.4, 2007.
- Özbek Veli Özer**, Ceza Hukukunda Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi, (Kısaltma: Suçtan Doğan Mağduriyet), Seçkin Yayınevi, Ankara, 2005.
- Özbek Veli Özer**, Ceza Muhakemesi Hukuku (Kısaltma: CMK), Seçkin Yayınevi, 5. baskı Ankara 2013.
- Özbek Veli Özer**, CMK İzmir Şerhi, Yeni CMK'nın Anlamı, 2. baskı, Ankara 208, (Kısaltma: CMK).
- Özbek Veli Özer**, Yeni Türk Ceza Kanununun Anlamı-İzmir Şerhi, 4. baskı, Ankara 2010, (Kısaltma: YTCK).
- Özen Atilla**, "Yeni Düzenlemeler Işığında Uzlaşma", İstanbul Barosu Dergisi, C:81, S.1, 2007.
- Özgenç İzzet**, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara 2006.
- Özgenç İzzet**, Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi, Ankara 2005.
- Özgenç İzzet**, Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi, Genel Hükümler, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara 2006.
- Öztürk Bahri/Erdem Mustafa Ruhan**, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 13. baskı, Ankara 2013, (Ceza Hukuku).
- Öztürk Bahri/Erdem Mustafa Ruhan/Durmuş Tezcan**, Uygulamalı Yeni Ceza Muhakemesi Hukuku, 6. baskı, Ankara 2013, (Ceza Muhakemesi).
- Öztürk Yavuz**, "Uygulayıcı Gözüyle Uzlaşma", Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, Yayına Hazırlayan: Feridun Yenisey, İstanbul 2005.
- Parlak Engin**, "Türk Ceza Hukukunda Uzlaşma", Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli 2006.
- Parlar Ali/Hatipoğlu Muzaffer**, 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Yorumu ve İlgili Mevzuat, Ankara 2008.
- Soysal Tamer**, "Türk Ceza Hukukunda Uzlaşma", Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, Yayına Hazırlayan: Feridun Yenisey, İstanbul 2005.
- Şahin Cumhur**, "CMK Uygulamasının Bir Yılı", Hukuki Perspektifler Dergisi, S. 07, Temmuz 2006.

- Şahin Cumhuri**, Ceza Muhakemesinde Uzlaşma, Prof. Dr. Süleyman Arslan'a Armağan, SÜHFD, 1998.
- Şahin Cumhuri**, CMK Uygulamasının Bir Yılı, Hukuki Perspektif Dergisi, 2006.
- Şahin, Cumhuri**, Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi, Ankara, 2005.
- Tezcan Durmuş/Erdem Mustafa Ruhan/Sancakdar Oğuz/Önok Rifat Murat**, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi El Kitabı, Ankara 2010.
- Toroslu Nevzat**, Ceza Hukuku, 19. baskı, Ankara 2013.
- www.tdk.org.tr/TR/SozBul.aspx, 08/04/2012
- Yargıtay 4. CD. 13/06/2007 tarih, 2007/4984 Esas, 2007/5662 Karar, www.adalet.org, 07/01/2012.
- Yaşar Osman**, Uygulamalı Türk Ceza Yasası Genel Hükümler, Ankara 2000.
- Yaşar Osman**, Uygulamalı ve Yorumlu 5271 Sayılı Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu, Ankara 2005.
- Yenisey Feridun**, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, İstanbul 2007.
- Yenisey Feridun**, Suçların Azaltılması ve Ceza Hukuku Ultima Ratio, İBD 1994, C.68, S.10-11.
- Yıldırım Zeynep**, "Türk Ceza Hukukunda Uzlaşma", Legal Hukuk Dergisi, Şubat 2007.
- Yıldız Ali Kemal**, "Uzlaşma-Şikayet İlişkisi (YTCK m.73)", Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, Yayına Hazırlayan: Feridun Yenisey, İstanbul 2005.
- Yılmaz Ömer**, "Onarıcı Adalet Sistemi: Birey-Toplum- Devlet İlişkilerinde Yeni Bir Mücadele Alanı" (Suç Mağdurları, Editör: Halil İbrahim Bahar), Ankara, 2006.
- Yılmaz Zekeriya**, Notlu- Gerekçeli-Genel Açıklamalı Yeni TCK, Ankara 2004.
- Yılmaz Zekeriya**, Tüm Değişikliklerle Getirdiği Sistem ve Yeniliklerle Türk Ceza Kanunu ve Kabahatler Kanunu, Seçkin Yayınevi, Ankara 2005.
- Yılmaz, Ejder**, Hukuk Sözlüğü, 10. Baskı, Ankara, 2011.
- Yurtcan Erdener**, CMK Şerhi, İstanbul 2008.
- Zafer Hamide**, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Özelleşme Eğilimi: Uzlaşma", Prof. Dr. Ergun Önen'e Armağan, İstanbul 2003.

Zafer Hamide, Türk Ceza Hukuku'nda Fail-Mağdur Uzlaşması, Maltepe Üniversitesi HFD, 2006/2 Maltepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006.

Zevkliler Aydın/Havutçu Ayşe/Gürpınar Damla, Medeni Hukuk Temel Bilgiler, 6. Bası, Ankara 2008.